

TVAR

3
2001

Smoljak: Mluvím sám za sebe.
Knížák: Pak si to nechte pro sebe.
Týden č. 4/2001

LITERÁRNÍ OB TÝDENÍK

8. února

20 Kč

Arne Novák a turbulentní Roman Jakobson

Arne Novák
– literární
historik
a kritik

Ladislav Matějka

Vědecky Arne Novák vyrostl v pozitivistických zásadách, které v devatenáctém století ovládly filologii v Evropě a které na Karlově univerzitě v Praze tvořily metodologickou základnu humanitních věd ještě v prvních desetiletích dvacátého století. Český jazykozpyt a filologie zůstávaly v rukou mladogramatiků, vychovaných Janem Gebauerem a jeho žáky. U nich Arne Novák studoval českou a německou filologii a s jejich vlivem se vyrovnával celý život. Ze staromilce se postupně stával přítel protipositivistického novotářství jak v jazykovědě, tak ve vědě o literatuře, v literární kritice a v metodologickém přístupu k historii.

Snad nejdramatičtější se názorový vývoj Arne Nováka projevil při sporu mezi mluvčím staromilců v *Naší řeči*¹ a novotářstvím Pražského lingvistického kroužku.

Tento spor doutnal řadu let a plnou silou se rozhořel počátkem roku 1932, kdy kroužek uspořádal cyklus přednášek s debatami o spisovné češtině a kultuře jazyka. Tomu bezprostředně předcházela spor řady českých spisovatelů, bránících se puristické cenzuře v *Naší řeči* a obhajujících tvůrčí práva v používání češtiny. Redaktorovi *Naší řeči* byla vytýkána slepá víra v autoritativní platnost *Pravidel českého pravopisu* a neschopnost pochopit, že jazyk se stále vyvíjí a novotvary mají svoje práva, která je třeba brát v úvahu a zkoumat.

Sborník přednášek Pražského lingvistického kroužku byl knižně vydán v roce 1932 s názvem *Spisovná čeština a jazyková kultura*². O této knize vyšla v roce 1933 v *Lumíru* Novákova obšírná recenze³. V ní doznává, že v české filologii došlo ke kritickému sporu staromilců, kteří byli jeho učitelé, s výbojnými autory sborníku. K nim sice měl Arne Novák kritické výhrady, ale rovněž značné sympatie. Zvláště obdivně přistupuje k příspěvku Viléma Mathesia, který v duchu svého jazykovědného protihistorismu a důrazu na syn-

chronní výzkum oceňuje bohatost slovníku a stylovou rozrůzněnost moderní literární češtiny a odmítá názory staromilců o jejím úpadku. Arne Novák aplauduje Mathesiovi za to, že položil filologům na srdce, aby se konečně odvrátili od historické mluvnice a dialektologie ke studiu současného živého spisovného jazyka. Jmenovitě je povzbuzen jeho názorem na jazyk české literatury z posledního půlstoletí, který Mathesius vidí tak „živý a vytříbený, že se tvůrcům novočeské řeči spisovné o něm ani nezdálo“. Novák plně souhlasí s Mathesiovým tvrzením, že stabilita českého spisovného jazyka je spíše zaručována dobrými spisovateli než rušivými zákroky konzervativních zákonodárců. V opuštění požadavku historické čistoty a v důrazu na zásadu výrazové výstižnosti Arne Novák spatřoval názorový přelom v jazykovědě a v české jazykové kultuře. Podle jeho soudu promyšlený a důsledný protest pražských lingvistů plynul „přirozeně z jejich synchronistického postupu a z jejich nechuti k pouhému diachronismu a mluvnictví jednostranně historickému“.

Mezi autory *Spisovné češtiny a jazykové kultury* je Arne Novákovi mimořádně blízký Jan Mukařovský. Jeho stať *O jazyku spisovném a jazyku básnickém* je podle Arne Nováka „pravou okrasou sborníku“. Slovy Arne Nováka „živaha Mukařovského se snad vzdaluje nejvíce od zásad a praxe dosavadní kritiky jazykové, prováděné filology, zároveň se však nejtěsněji blíží otázkám a potřebám literatury živé“. Jí – jak Novák soudí – vyvrchluje celá tato publikace, „která rozvířila tolik prachu, podobna prudkému větru, vpadnuvšímu do tíšiny“. Novák zvláště oceňuje Mukařovského schopnost uměleckého vcitování a jeho analytický důvtip. Přitom plně souhlasí s jeho požadavky, že básnictví se nesmí bát žádného experimentu a že kritik nesmí tvořivému básníku odíratí právo na záměrné porušování spisovné normy. Soudí však, že

Mukařovského studie by byla získala na průkaznosti a přesvědčivosti, kdyby byla použila příkladů z Vladislava Vančury, který – podle Arne Nováka – „svými směšnými deformacemi nejen udivuje, ale i dosahuje skvělých uměleckých činů“.

Méně nadšen je Arne Novák statí Bohumila Havránka o úkolech spisovného jazyka a jeho kultuře. Přiznává, že je důmyslná, soudí však, že je „slohově místy zatemnělá“. Zdá se mu, že doporučuje odbornému jazyku, zvláště právníckému, „papírovost, která plyne méně z exaktního myšlení než ze sklonu k pedanterii“. Rovněž nesouhlasí s Havránkovou obhajobou germanismů, proti kterým – podle Nováka – je odpor nejen z protiněmecky naladěného purismu, nýbrž „ještě větší měrou z velice zdravé a literárně plodné snahy po jazyce konkrétním a názorném“.

Upřílišněnou obhajobu germanismů a vůbec cizomluvy a kazimluvy nachází Arne Novák rovněž ve statí Romana Jakobsona *O dnešním brusičství českém*. Zdá se mu, že cizí původ a cizí orientace Romanu Jakobsonovi brání postihnout jádro české obranné tendence protigermanizační a dějinného konfliktu češství a němectví vůbec.

Jakobsonův názor, že příznak germanizace je ve svobodném státě československém odbyt, připadá Arne Novákovi příliš optimistický. Hlavně se mu však nelíbí Jakobsonův útočný styl polemiky. Ve srovnání s klidně rozvázným Vilémem Mathesiem Roman Jakobson se jeví Arne Novákovi „turbulentním“. Zdá se mu, že jeho osobně polemický tón značně zeslabil vědecký a kulturní účín *Spisovné řeči a jazykové kultury*. Jinak však uznává Jakobsonovy podnětné zásluhy a zvláště jeho práce o českém verši a o středověkém básnictví, v nichž – podle Arne Nováka – Roman Jakobson „osvědčil pronikavé porozumění českému duchovnímu životu a dal ne jeden úrodný podnět filologickému bádání u nás“.

Aktivní zájem Arne Nováka o činnost Pražského lingvistického kroužku je jasně doložen už v roce 1929 jeho účastí na Prvním sjezdu slovanských filologů v Praze⁴, kde předložil k diskusi tezi *Synchronistická metoda a úkoly současných literatur slovanských*. Zde zdůrazňuje úkol typologie, která „zabírá ve studiu moderních literatur vždy větší oblast vědeckého zájmu“. Zároveň oceňuje význam ruského formalismu, jmenovitě Opojazu, a navrhuje, aby jeho podnětnost byla prohloubena mimo jiné v duchu historické poetiky. Podle názoru Arne Nováka, teprve když literatury „se zmocní opravdová literární historie, bude možno zcela soustavně ovládnout celek v synchronistické perspektivě a provádět“ (Pokračování na straně 4)

OBSAH:

H. Bočková,
E. Petru
a J. Svoboda
o Arne Novákovi

A. Burda
Temná láska
A. Berkové

Rozhovor
s J. Hrabalem

Próza M. Mařáka

Z archivu PNP:
Píseň o Viktorce
J. Seiferta

Dvkrát
o J. Balabánovi

Jan Vrak

Trpělivost,
úleva
a Ulrika
sedící na stole
se skloněnou hlavou

Představme si Ulriku, jak sedí na stole či na nějakém otevřeném lehátku, na kamenné kostce z dávného času, Ulrika je téměř nahá a naše pohledy by za jistých ohledů mohly být pochopeny jako nezdrovořilost, není tomu tak, Ulrika zavřela oči a představovala si, jak se na ni dívá celý svět, Karel byl hodně blízko a říkal cosi adekvátně banálního, dotýkal se jí v místě, kde stehno s lýtkem budí adolescentní představu čehosi důležitějšího, oba, jak již bylo řečeno, se drobným způsobem pokoušeli zabránit úsměvům, byly z řady těch, které vedou k záklonům, k slastné ochablosti šíje, Karel byl dětsky naléhavý a Ulrika rozsvítila v sobě vzpomínku na záblesk jinakosti mezi pionýrkou a pionýrem, tato hra o odevzdávání se, o bezmoci a rozplynutí se, jako by tryskala s každým dalším Karlovým slovem.

(Z knihy *Osm hlav*,
Votobia, Olomouc 2000)

Omluva

Vážení předplatitelé, omlouváme se vám za problémy s distribucí vzniklé na začátku roku a prosíme vás laskavě, abyste se v případě dalších potíží obrátili přímo na redakci Tvaru (tel.: 02 / 228 28 398). Děkujeme za pochopení a trpělivost.

Zároveň prosíme čtenáře, aby nám napsali, v kterém jejich knihkupectví čísla Tvaru chybí na pultech.

Od trestu smrti na svobodu

Dobrodružná, zdoluhavá a těžká byla dosavadní životní cesta tureckého spisovatele a dramatika Esbera Jagmurdereliho. Od deseti roků slepý vystudoval práva. Ani pak nezůstal v chráněném invalidním ústraní, dal se cestou největšího odporu – začal hájit věc Kurdů. Protože byl úspěšný, v roce 1978 ho za-

tklí s nespravedlivým obviněním z kriminálních zločinů jako přechovávání kradeného zboží a přípravy ozbrojeného povstání. Byl odsouzen k trestu smrti, který byl později změněn na doživotní vězení za „pokus o změnu ústavního pořádku pomocí ozbrojeného povstání“. Hnutí na jeho obranu se rozšířilo do světa a přineslo úspěch v roce 1991, kdy se dosáhlo Esberova propuštění – pod podmínkou, že už nebude nikdy obviněn.

Po jeho projevu o nedodržení lidských práv v Turecku, který pronesl na demonstraci v roce 1997, na něho byl uvalen paragraf za přestoupení zákona proti terorismu a „šření separatistické propagandy“ a Jagmurdereli nastoupil zbytek doživotního trestu. Tehdy začala další mezinárodní kampaň za jeho propuštění, bombardující písemnými i osobními intervencemi turecké vládní představitel s důrazem na to, že stíhání je v rozporu s Úmluvou o lidských právech, již Turecko podepsalo. Hlavní zásluhu lze přičíst Evropské Unii, která trvala na dodržování lidských práv před vstupem země do svého celku. Zasažovala i Amnesty International a Výbor pro vězněné spisovatele při Mezinárodním PEN klubu, jehož jednotlivá centra, např. české, adoptovala Jagmurdereliho jako čestného člena. 29. září minulého roku byl ve světě vyhlášen tzv. „Esber Day“, den solidarity s kurdským dramatikem, který dostává dvě světové ceny za lidská práva. Český prezident Václav Havel při podzimní návštěvě Turecka žádal Esberovo propuštění. Jako vězeň se stal Jagmurdereli ve své zemi nežádoucím a chystalo se jeho amnestování na státní svátek Turecka 29. října.

Jeho osoby se však zákonná amnestie týkat nemohla – zákon ji dovoluje pouze jednou za život a do dalšího nadějnějšího jednání nešťastně vpadlo i místní ozbrojené povstání Kurdů, byl malý rozsahem – přípočíst Esbera do rozsáhlé turecké amnestie 20 tisíc osob, která měla řešit postoj země k lidským právům, se nepodařilo. Téměř zázkřem se ho k tomuto číslu podařilo dodatečně přidat jeho advokátovi, a tedy letos 18. ledna se Esber Jagmurdereli konečně octl na svobodě.

(červ)

TVAR Závazně objednáвам předplatné Tvaru od čísla..... v počtu výtisků každého čísla.....

OBJEDNÁVKA na předplatné literárního časopisu pro ČR

Jméno: .....

(Firma, IČO): .....

Adresa: .....

Datum: .....

Podpis (razítko): .....

Zaplatíte složenkou (fakturou) 18,- Kč za kus, nebo fakturou 14,- Kč za kus při odběru 5 a více výtisků od každého čísla. Odešlete na adresu redakce.

Nejtěžší případ (I.)

Cestou v autě

Kreslí Michal Jareš

Pokračování příště

Ortenova Kutná Hora

Klub rodáků a přátel Kutné Hory vypisuje sedmý ročník soutěže pro začínající autory ve věku do 22 let. Výsledky budou slavnostně vyhlášeny při celostátním festivalu 31. 8.–2. 9. Uzávěrka soutěže (maximálně 200 veršů v 6 vyhotoveních) je 31. 3. S pracemi zašlete volný list A4, na němž bude jméno a příjmení autora, datum a místo narození, rodné číslo, adresa bydliště, název a adresa školy nebo zaměstnavatele. Příspěvky zašlete na adresu: **Monika Trdličková, Purkyňova 189, 284 01 Kutná Hora.** První cena je 5000,- Kč, druhá 3000,- Kč a třetí 2000,- Kč.

Čím bylo kreslení

V prostorách Českého centra Stockholm proběhne ve dnech 29. ledna–16. února výstava „Motýla jsem tady neviděl“, kterou tvoří výběr 45 kreseb dětí z terezínského ghetta v období druhé světové války. Kresby vznikly pod pedagogickým vedením vídeňské malířky, absolventky výmaršského Bauhausu Friedl Dicker-Brandeisové, která byla do Terezína deportována na konci roku 1942. Díky jejímu přínosu se z výuky kreslení stala učená koncepce, v níž byla kresba chápána jako klíč k poznávání a osvojení základních principů komunikace. Kresba otevírala dětem v Terezíně cestu do vzpomínek a do světa, z něhož byly vytrženy, umožňovala jim vidět a popsat smutnou a děsivou realitu, ale především je odváděla do světa fantazie a čiré imaginace, kde vítězilo dobro nad zlem. Děti ve svých kresbách neustále vyjadřovaly naději na svůj šťastný návrat domů, ale jen malému zlomku z nich se tato naděje splnila. Většina jich byla transportována dále na východ a téměř všechny zahynuly v osvětimských plynových komorách. Putovní výstava, která vznikla ve spolupráci Židovského muzea Praha s odborem kulturních a krajských vztahů MZV ČR a Českým

centrem ve Stockholmu, tak tvoří unikátní soubor mnohdy jediných památek po těch, jejichž jména by jinak zůstala zcela zapomenuta. Výstavu zahájí místopředseda vlády Pavel Rychetský, který se v čele české delegace účastní ve Stockholmu Mezinárodního fóra o boji proti intoleranci. **Z. L.**

Napsali do TVARu

Vážená redakce, protože se domníváme, že Vladimír Křivánek na článku *Ludvíka Kúse* otištěný ve tvaru č. 21 ze 14. prosince 2000 v rubrice „Napsali do Tvaru“ odpovídat nebude, činíme tak my, jeho studenti. (...) Pokud se pan Kús domnívá, že blues může být jediné člověčí, nepochopil zřejmě některé základní principy poezie. Nemluvě o tom, že právě Rybí blues je odkaz na Josefa Kainara. Dal by pan Kús nedostatečnou i jemu? Samozřejmě má pan Kús právo na to, aby se mu tvorba Vladimíra Křivánka (nebo i Josefa Kainara) nelíbila a aby tento svůj názor zveřejnil.

Na závěr bychom chtěli podotknout, že dříve než pan Kús doporučil Křivánkovi projít se po spodních patrech naší společnosti, měl si o jeho životě něco zjistit. Myslíme, že v tomto ohledu by mu pan docent mohl o leccem vyprávět.

S pozdravem studentů bohemistiky na TDFE UK
MARTA LAŽANKOVÁ, PERZA HRÁDECKÁ, KAREL PIORECKÝ, VENDULA ŠILHANOVÁ, JAN VORLÍČEK, KATEŘINA KOTRBOVÁ

TVAR ze světa

• Britskou Whitbreadovu cenu za knihu roku v hodnotě 22 500 liber získal v Londýně 23. ledna 2001 **Matthew Kneale** za knihu *English*

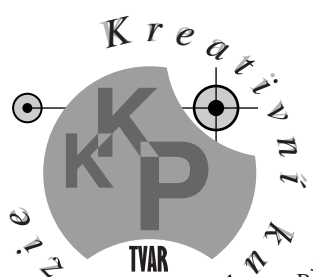
Passengers (Angličtí pasažéři). Historický román pojednává o hledání ráje při dobývání a objevování Tasmánie. Dále byla udělena cena za nejlepší debut mladému autorovi **Zadie Smithovi** a jeho románu s opravdu invenčním názvem *White Teeth*, čili *Bílý tesák*.

• **Jacques Barzun** (román *From Dawn to Decadence*), **Zadie Smith** (román *White Teeth*), **Cynthia Ozicková** (sbírka esejů *Quarrel and Quandary*) a **Michael Chabon** (novela *The Amazing Adventures of Cavalier and Clay*) jsou jména hlavních nominovaných autorů na National Book Critics Circle Awards. Vyhlášení vítěze proběhne 12. března.

• 29. ledna 2001 přijel na třídenní návštěvu Hongkongu exilový spisovatel a první čínský nositel Nobelovy ceny za literaturu **Gao Xingjian**.

• Ve městě Lataika, nedaleko od Damašku, byl 30. ledna napaden teroristy syrský novelista **Nabil Suleiman** (56). Suleiman se zasazoval o demokracii a reformy v Sýrii. Vražedný útok přežil.

• **Česká centra prezentují v lednu a únoru českou literaturu:** BERLÍN – *Autorské čtení Jaroslava Vejvody*. MNICHOV – *Česká kniha* – panelová výstava. Čtení *Jaromira Konečného*, českého prozaika žijícího v Mnichově, za doprovodu kytaristy *Vladimíra Merty*. BRATISLAVA – Prezentace knihy *Evy Štolbové Navráčkové s Dominikem Tatarkom* a nového čísla *Revue Labyrinth*. BRUSEL – *A. J. Liehm* uvádí *Literární večer Lettre International*. BUKUREŠT – Křest rumunského překladu knihy *Bohumila Hrabala Obsluhujujím jsem anglického krále*. PARÍŽ – Ve třech lednových dnech se České centrum zabývalo *Adolfem Hoffmeisterem*. Byla otevřena jeho výstava a proneseny přednášky na téma spolupráce A. H. s *Osvobozeným divadlem* a vztah A. H. k Francii. SOFIE – Na univerzitách s bohemistikou pořady s antologií české poezie *Počítadlo lásky*. STOCKHOLM – *Poeta Jaroslav Seifertovi* – literární večer a výstava, od 25. 1. výstava *Anima, Animus, Animace* Evy a *Jana Švankmajerových*. VÍDEŇ – *Radko Pytlík* představuje knihy z 90. let, které se zabývají pražskými lokály. *Ludvík Vaculík* čte své fejetony a vypráví o svém díle v pořadu *Jaro je tady*.

jícím čísle. Odpovídat můžete písemně, faxem, telefonicky a e-mailově, a to do 14 dnů od vydání čísla s úkolem, který řešíte. Uveďte vždy jméno a adresu, nezapomeňte označit heslem KKP. Body – červené i ty modré – vám bude naše referentka na studijním oddělení sčítat a každý z vás, kdo během studijního roku 2001 nejméně 3x kreativně odpoví,

získá certifikát básníka s podpisy Našeho týmu odborníků a razítkem časopisu Tvar. Tři nejpoetičtější absolventy navíc (porota bude v tomto případě méně brát v potaz kvantitu, více kvalitu odpovědí) odměníme básnickými insigniemi na závěrečném večírku Tvaru – výsledky budou vyhlášeny v čísle 21/2001.

Draží studenti,

určitě se již nemůžete dočkat, jak to dopadlo s básní Dolores. Báseň *Dolores* v původním znění můžete navštívit ve sbírce Františka Halase *A co?* To nikdo z Vás zatím přihlášených posluchačů neudělal, tudíž ani žádný modrý, poznávací bod nezískal – za což ho Naš tým odborníků drobně kárá.

František Halas
Dolores

Tak si vyber a neděj se básni napálit

Známe to plno slabik přizvučných nepřizvučných louskáčků hmid

Na klíně krásy ach ach Jděte do háje

Slova Souloživá Těkavá Samolibá Stonavá Paličatá Siroťčí Zárodečná Kočičí Nedomrlá Troufalá Jsou

Verš Mezi prsty plamen svíčky cosi z nití pro sudičky pro myšlenku horlivce rozkromtžený s krasocí žilka prudce vyvstala Apollónu na čele

Takový bych chtěl

Strhnout slovem lavinu

Třeba jeden jenom o ten ucházej se básni jménem Dolores do krvava zapálená z darování almužny

Studijní oddělení tedy tentokrát zapalovalo 7 červených, kreativních bodů dvěma posluchačům a pěti posluchačkám. Naš tým odborníků vyslovuje pochvalu všem a dovoluje si uplatnit svůj drobný postřeh: pánové - včetně Mistra Halase – se většinou drželi tematické „lajny“ slov, slabik, přizvuků, veršů apod., případně se snažili lyrický objekt (tj. báseň jménem Dolores) ponoukat k nejrůznějším výstřednostem, jako třeba „...Tak se braň / stoč verše – plže do ulit...“ (Saša Gr z Víru), „...Tak jen básni neblázní“ (Petr Odehnal, V. Klobouky), „...Tak si vyber a dej se básníkem napálit...“ (František Nosek, Vodňany) nebo dokonce „...Nám dopřej výher“ (Vl. Čepelák z Bystřice n. Pernštejnem). Opakovaně se objevily také termíny řeznické a anatomické, „krev“, „maso“, „kostry (větných vzorců)“ – Petr Odehnal, „střeva realit“ – Saša Gr, „žilka“ – František Halas. Naproti tomu dámy se nechaly inspirovat spíše lechtivějšími tóny, které jsme zvyklí slyšet od takových jmen, jako jsou Dolores, Carmen, Esmeralda, Manuela apod., a dokončily báseň v erotickém duchu: „...Vyber si /

a pak zhasni“, (Alice Rousová, Šlapanice), nebo „...To gaskoňští kadeti jsou? / Níkoliv: -) / ***** / Na poslední chvíli / ve spěchu / ale od srdce“ (Irena Čichová, Rožnov pod Radhoštěm). Bohužel až po uzavěrci Naš tým odborníků pochopil, že citované poslední 3 verše Ireny Čichové už nepatří k návrhu básně, ale k pozdravu, a proto opravuje: studentka Irena Čichová nedokončila báseň eroticky, nýbrž romanticky. Ostatně i zmíněné „...vyber si / a pak zhasni“ Alice Rousové lze vyložit nejen jako výzvu k milování, ale také jako výzvu k zesnutí... Škoda nevyužit, milí studenti, didaktického omylu Vašeho vyučujícího Našeho týmu odborníků k zamyšlení nad dvěma vlastnostmi poezie: **1. Cokoli se octne v její blízkosti, bývá jí integrováno, vtaženo.** **2. U poezie si nikdy nemůžeš být na sto procent jist, co tím chtěl básník říci.** Dostí však mentorování a chutě do dalšího úkolu, v pořadí již třetího.

Na koše odpovědí starých i nových studentů se těší

Váš Naš tým odborníků

3.

Nosila podivné věci z dveří do dveří neznal jsem ji

Zedníci zpívali přicházelo jaro

Obyvatelé ulice U synagogy hodní románu vystrkují hlavy z plesnivých oken

Kde dostanete TVAR

PRAHA
= Tvar už ve čtvrtek =

Academia, Národní 7
Academia, Václavské nám. 34
Fišer, Kaprova 10
Fortuna, Ostrovní
Jan Kancelberger, Václavské n. 4
Knihkupectví na FFUK, nám. J. Palacha 2
Knihkupectví na Můstku, Na Příkopě 390/3
Knihkupectví, Týnská 6
Prospektrum, Na Poříčí 7
Maťa – Aurora, Opletalova 8
Paseka, Ibsenova 3
Samsa, Pasáž u Nováků Vodičkova 30
Seidl, Štěpánská 26
Svoboda, Na Florenci 3
Tabák (Česrea), Kaprova (u FF UK)
U knihomola, Mánesova 79
Volvox globator, Opatovická 26
Zvon, Jindřišská 23
Redakce Tvaru, Na Florenci 3 (1. patro)

BRNO
Český spisovatel, Kapucínské nám. 11
Barvič-Novotný, Česká 13
Knihkupectví P a Š, Palackého 66
Ženíšek, Květinářská 1
ČESKÁ TŘEBOVÁ
Paseka, Hýblova 51
ČESKÉ BUDĚJOVICE
Omikron, n. Přemysla Otakara II. č. 25
FRÝDEK-MÍSTEK
Wembley tabák, Růžový pahorek 508

HODONÍN

Knihkupectví, Národní tř. 21
JIHLAVA
Knihkupectví Otava, Komenského 33
LIBEREC
Fryč, Pražská 14
NÁCHOD
Knihkupectví Alice Horová, Palackého 26
OLOMOUC
Studentcentrum, Křížkovského 14
OSTRAVA
Epillion, Knihkupectví a lit. kavárna, Bráfova 4
Fiducia, Mlýnská ul.
Knihkupectví Artforum, Puchmajerova 8
Univerzitní centrum, Reální 5

PLZEŇ
Knihkupectví Fraus, Goethova 8
POLNÁ
Knihkupectví a nakl. Linda, Husovo nám. 22
SEDELEC – PRČICE,
VOTICE, SEDLČANY
Knihkupectví P a Š, Palackého 66

...a na novinových stáncích PNS, Mediaprint-Kapa a ostatních distributorů

Tvar distribují firmy A.L.L. Production, Transpress, Mediaprint-Kapa, RAM, PNS a redakce. Objednávky do zahraničí přijímá redakce.

://TVAR.staže.no/=...

= (z internetovského magazínu – iČulibrk):

„Kryštov Mende
Kalina pro mou milou
doba: archiv – 1997
U lesa je dolina, / v tej dolině kalina, / chtěl
jsem tam pro ni doběhnout, / své milé ji utrhnout.
// V pondělí silně přšelo / a mě se nikam nechťe-
lo. / V úterý jsem hrál kuličky, / co je mám od své
babičky. / Ve středu jsem byl po škole, / ve čtvr-
tek jezdil na kole. / V pátek mě postihla rýma, /
v sobotu bylo moc zima. / A v neděli jsem přišel
na to, / že mi ta milá nestojí za to.“

> iČulibrk – internetový magazín o životě
a díle členů autorské skupiny při divadelním sou-
boru Tyjátr: culibrk.pohoda.cz

= (z internetových Novin):

„Bud’ jak bud’ ráno mě vzbud. Víte co si
myslím? Myslím si že se u nás přestává ve vel-
kým pít čaj a je to můj názor, tak mě respektujte,
jakože já respektuju vaši potřebu pořádku pít ty
slazený limonády. Ale tadyhle něco téma už pro-
dasavad zatím opustím. Jsem rád že nám napsal
druhý článek a kladně reagoval na naše noviny.
Mimochodem, sám je taky redaktorem interneto-
vých hoblin. Já prostě, ať už si o tom myslíte co
chci, nepudu studovat novinařinu ani tvůrčí psaní.
Protože pořádku lepší, když si píšeme po svém
a čtou nás dva lidi, než to druhý, což je jasný
a vysvětlovat to tady obsáhle nebudu? Pak už
vlastně ani nepíšete za sebe a tohle téma už taky
opustím, protože jsem vás očividně neváhám do dě-
je, vy prznitelé rumových pracínek.“

> Noviny – jedna stránka nestále narůstající,
autor (autoři?) Petr Hruška: noviny.webpark.cz

Oznámili TVARu

- **Francouzský institut** zve na výstavu foto-
graфа Williho Ronise – do 15. 3.
- **Kruh přátel knižní kultury Plzeň** pořá-
dá: 13. 2. *Valentinky s Jiřím Hlobilem* 20. 2.
Z autorských čtení v dramaturgii Aleny Zeman-
čkové, 21. 2. *Lidstvo a čas* – přednáška Ivana
Martinovského na téma *Paměť lidstva*, 22. 2. *Au-
torský večer Ason klubu*, vždy v 19. 00.
- **Pan Alois Reich** z Brna nás upozornil, že
nejen *Právo* má svoji literární přílohu, jak se
zmínil Miroslav Balaščík v *Tvaru* č. 19, ale i *Ha-
ló noviny*.
- **Galerie Jaroslava Fragnera** zve na vý-
stavu *Tři vily architekta Zdeňka Plesníka* (*Zik-
mundova, Hanzelkova, Liškova*). Zahájení 12. 2.
v 18.00, promluví Miroslav Zikmund. Výstava

bude reprizována v následujících měsících ve
Zlíně a v Brně.

- **Galerie Franze Kafky** zve na výstavu *Ruth
Kohnové Obrazy ke Starému zákonu* – do 4. 3.
- **Galerie v Chebu** uvádí *Jana Trampotu* –
Krajina zahrada a Tempory Zbyňka Semeráka –
do 11. 3.
- **Galerie Fronta** otevřela výstavu *Tání
Svatošové Nikdo není daleko* – do 18. 2.

- **Italský kulturní institut – Istituto Italia-
no di Cultura** pořádá ve svém promítacím sále
(Vlašská 34, Praha 1) cyklus *Poeta Marcellu Mas-
troianimu* – vždy v 18.00. 5. 2. – *Krásný Antonio*
(*Mauro Bolognini*). 7. 2. *Rozvod po italsku* (*Pietro*
Gelmi). 12. 2. *Stalo se v Turíně* (*Mario Monicelli*).
14. 2. *Velká žranice* (*Marco Ferreri*). 19. 2. *Kolik*
je hodin (*Ettore Scola*). 21. 2. *Tři životy a jedna*
smrt (*Raúl Ruiz*). 26. 2. *Oči černé* (*Nikita Michal-*
kov). 28. 2. *Vělař* (*Thodoros Anghelopoulos*). *Zá-*
roveň lze vidět výstavu scénografa Ezio Frigeria.

- **Divadlo v Dlouhé** upozorňuje na derniéru
inscenace *Kabaret Undineč* 23. 2. v 19.00
a chystá na 10. 2. premiéru inscenace *Jana Bor-*
ny Epochální výlet pana Broučka do XV. století.
- **Divadlo Komédie** ohlašuje veřejnou gene-
rální hry *N. A. Ostrovského Les* – 27. 2. v 11.00.
- **Památník národního písemnictví** zahájil
výstavu *Joža Úprka – grafika ze sbírky Františka*
Šantavého – do 25. 2.
- **Divadelní ústav** upozorňuje na přírůstky
ve své knihovně z daru překladatele Jiřího Sta-
cha. Jedná se o 125 titulů v němčině.
- **Malá výstavní síň v Liberci** zve: *Hynek*
Altr-Edge do 17. 2. *Dalibor Chatrný* 21. 2.–10. 3.
Štreitovky.

- **Divadlo Na zábradlí** uvádí vernisáž kni-
hy *T. Bernharda Beton* 9. 2. v rámci Eliadovy
knihovny v 17.00. V neděli 18. 2. zde bude ho-
stovat Dočasná šejkspirovská společnost Jedlič-
kova ústavu s „divadelní telenovelou“ *Sirány*
z *Beržeraku* v režii Evy Slámové.

- **Galerie hlavního města Prahy** ohlašuje
změny: *Bílková vila* má od 5. 2. zavřeno. 18. 2.
končí výstava *Aktuální nekonečno* v Městské
knihovně. Staroměstská radnice 2. patro vysta-
vuje *Štěpánku Šimlovou* od 20. 2. do 29. 4.

- **MK ČR a Rakouský kulturní institut:**
v Novoměstské radnici (Karlovo náměstí 23) *Ir-
min Frank – Textilní umění, batika*.

- **Knihkupectví Fišer** a nakladatelství **Mla-
dá fronta** srdečně zvou na autogramiádu knihy
Pavla Šruta Papírové polobotky. Držitel Ceny
Jaroslava Seiferta za rok 2000 bude svoji knihu
podepisovat ve čtvrtek 8. února v 17 hod.
v Knihkupectví Fišer, Kaprova 10, Praha 1.

Drápanda

Město Varnsdorf a přílehlé knihovny vyhláši-
ly 4. ročník literární soutěže pro děti (jednot-
livce) v kategoriích 10–12 a 13–15 let. Příspě-
vek musí být dosud nepublikovaný, ne delší
než 3 strany A4. Na přiloženém zvláštním
papíru nutno uvést jméno, příjmení, rok naro-
zení, bydliště, školu a třídu. Obálku nutno do-
ručit nejpozději do 2. 4. na adresu *Městská*
knihovna, ul. Legií 2574, 40747 Varnsdorf –
což znamená i souhlas s případným zveřejně-
ním bez nároků na honorář. Účastníci soutěže
budou pozváni na slavnostní vyhlášení vý-
sledků a předání věcných cen 9. 6. 2001.

SLOVENSKÉ DROBNICE (82)

Bratislavské Literárne informačné cent-
rum uviedlo ako svoju prvú knihu v tomto
roku aj keď s vročením roku 2000 *Navrá-
vačky Dominika Tatarku*. Prvý krát od svoj-
ho vzniku sa dostáva k českému i slovenské-
mu čitateľovi kompletné knižné vydanie roz-
hovorov českej spisovateľky Evy Štolbovej
a Dominika Tatarku. Mladý slovenský lité-
rárny historik Norbert Gašaj, pre ktorého
Navrávačky sú prvý edičný počín, prepísal
dvadsať deväť minútových audiokaziet
rozhovorov, ktoré vznikali od novembra
1985 do jesene 1986 na rôznych miestach re-
publiky v českých krajoch i na Slovensku, za
rôznych okolností a často v stiesnených pod-
mienkach. Navrávačky mali podľa pôvodné-
ho zámeru suplovať Tatarkove pamäti. Sú
charakteristické spontánnosťou, difúznosťou,
opakovaním, vracaním sa, časovými skokmi.
Tatarkov prejav je emocionálny a do tej po-
lohy často strháva aj svoju partnerku. Ako
editor napísal, „je to text v stave zrodu“,
*charakterizovaný hľadaním presného výra-
zu, istou zadřhavosťou, nedopovedanými ve-
tami, opakovaním výrazov, neobrušeným*
*slovníkom, v ktorom nechýbajú „tabuizova-
né“ zvraty.* Ďalšou zaujímavosťou knihy je
reč oboch protagonistov. Otázky Evy Štol-
bovej sú v češtine a po česky sa snaží, hoci
nie vždy, odpovedať aj Tatarka. Vznikol tak
osobitý jazykový tvar. Zámerom knižného
vydania bolo zachovať dokumentárnosť na-
hrávkov, reprodukovať spôsob Tatarkovho
prejavu čo najvernejšie a zachovať tak au-
tenticitu prítomnej chvíle. Do „počeštených“
výrazov editor zasahoval čo najmenej.

V knihe Tatarka odkrýva svoje vnútro,
svoj vzťah k svetu, svoju životnú filozofiu,
svoj tvorivý status. Zaznamenáva témy det-
stva, rodiny, otázky náboženstva a viery,
hovorí o mieste Tatarku v slovenskom lité-
rárnom a spoločenskom živote. Navrávačky

s Dominikom Tatarkom sa takto stávajú
kľúčom, ktorý otvára dvere do Tatarkovej
tvorby, zároveň sú jeho vyhraneným vyjad-
rením jeho presvedčenia, občas jednostran-
ným či osobne zaujatým, ale plným vášne
a emocionálneho náboja.

Aj kniha mala svoj osud. Vyšla niekoľ-
kokrát v samizdate, vo *Fragmente K* na Slo-
vensku a v *Edici Petlice* v Čechách. Prvé
knižné vydanie bolo v exilovom vydavate-
lstve *INDEX* v Kolíne nad Rýnom. Je kuri-
ozitou, ale i svedectvom odlišných podmie-
nok na prednovembrovom Slovensku v po-
rovnaní s kultúrnou politikou v českých kra-
joch, že prvá časť knihy vyšla časopisecky
už v júlovom čísle ročníku 1989 mesačníku
Slovenské pohľady. Všetky vydania mali
spoločné, že boli upravené tak, aby išlo
o monológ Dominika Tatarku, teda bez otá-
zok partnerky a iniciátorky rozhovorov Evy
Štolbovej. K Eve Štolbovej Dominika Tata-
rku viazal citový vzťah. Vydania brali do
úvahy politické pomery, teda skutočnosť,
aby Eva Štolbová nebola v tej dobe osobne
ohrozená. Terajšie vydanie je kompletne
a plní tak trvalé Tatarkové želanie, aby sa
k jeho dielu pristúpilo bez manipulácií, aby
skutočností k jeho osobe a tvorbe boli
vyrieknuté pravdivo.

Kniha *Navrávačky* s Dominikom Tata-
rkom okrem editorovho príslavu obsahuje
úvod Evy Štolbovej, ktorá bližšie objasňuje
genézu priateľského vzťahu k Tatarkovi. Pí-
še o okolnostiach, za akých vznikli Navrá-
vačky. Treba oceniť, že kniha je doplnená
podrobnými poznámkami a vysvetľovkami.
Pozornosť jazyku a reči v Navrávačkách
s Dominikom Tatarkom venuje záverečná
štúdiá Márie Šimkovej. Kniha je ďalej ilus-
trovaná doposiaľ nezverejnenými fotografi-
ami Viktora Stoilova. Fotografie nielenže
dokumentujú obdobie vzniku Navrávačiek,

ale aj posledné mesiace spisovateľovho ži-
vota. Verím, že dôjde k podrobnejšej recen-
zii knihy a že Navrávačky budú aj impul-
zom k vydaniu jeho starších diel. Dominik
Tatarka má z rôznych príčin smolu, že je
známy ako spisovateľ, chartista a disident,
jeho meno je pojem, posmrtno sa mu dosta-
lo najvyšších slovenských vyznamenaní, ale
s jeho dielom aj po roku 1989 bolo možné
zoznámiť sa len sporadicky.

•••
Výstavný program Galérie Václava Špá-
lu každoročne venuje pozornosť prezentácii
slovenského umenia. Po koncoročnom cyk-
le „Václav a tí druhí“ Doroty Sadovskej je
predstavená vo verejnosti menej známa
tvorba sochára, tvorcu počítačových grafi-
k a animácií Vladimíra Havrillu. Autor má za
sebou pestrú minulosť. Vyštudoval sochár-
stvo, v sedemdesiatych rokoch navrhoval
fontány, kreslil a experimentoval s filmom.
Podľa informácií v životopise pod pseudo-
nymom Roberta Weinerová publikoval
v parížskom *Svědectví* fragment románu
Noc a den. V osemdesiatych rokoch tesal do
dreva, neskôr učil na vysokej škole, v súčas-
nosti vyrába sochy z rôznych materiálov
a venuje sa virtuálnej tvorbe. Vladimír Hav-
rilla sa inšpiruje inými autormi, ktorých mo-
tívy sa potom odrážajú v jeho tvorbe, naprí-
klad Mondriani, Picasso. Nepostráda vtip
v *Štyroch verziách Posledného kroku*, alebo
v *Dievčati s ovečkou* na pozadí sídlížnej
krabice či v práci *Body and soul*. Výstava
obsahuje výber jeho prác od roku 1980. Aj
keď viem, že katalóg je dnes drahá vec
a sponzori sa ťažko hľadajú, je škoda, že
aspoň nejaká aktuálna skladačka, ktorá by
autora viac priblížila okrem strohého životopi-
su nebola návštevníkovi k dispozícii, veď
v Prahe nevystavuje každý rok.

VOJTECH ČELKO

Jak prožraný
svrchník po dědovi

Tímto sugestivním přirovnáním náš známý
ekologický činitel Ivan Dejmál charakterizoval
nynější stav „harmonické“ kulturní krajiny
zvláště v Čechách – a na tomto hodnocení se
v podstatě shodují i autoři dalších příspěvků ze
sborníku *Kulturní krajina (aneb proč ji chrá-
nit?)*, který nedávno vydalo ministerstvo ži-
voťního prostředí v uspořádání Tomáše Hájka (t. č.
poradce MŽP, též básníka a prozaika) a Karla Je-
cha (ze Společnosti pro trvale udržitelný život).
Osou referátů zahrnutých do sborníku je pře-
svědčení, že součástí novodobého kulturního dě-
dictví (zprvu se soustředujícího převážně na sáh-
ru památkové péče) se stále víc stává rovněž dě-
dictví přírodní, v jehož kontextu se dá účinně
operovat s globálním pojmem či fenoménem
„kulturní krajina“, který také vtiskl název celé-
mu sborníku. V něm se má podle záměru editorů
podporovat teze, že evropská a česká kulturní
krajina je v prvé řadě „chrámem dějin“, čili sva-
tostánkem sui generis, že jde o topos, kde jsou
dějiny neustále přítomny a naplňují nás vědo-
mím identitou. Do sborníku přispěli významní
soudobí ekologové, ale i památkáři a urbanisté
a kromě tradičních analytických pojednání tu
najdeme také esejistický pohled anebo meditati-
vní reflexi problematiky v celé její šíři. Plným
právem tu zaznívají i pesimistické a skeptické
soudy: neblahou, leč naprosto reálnou alternati-
vou kulturní krajiny je „krajina opuštená“. A ta
musí být zachována alespoň po nouzové, zřejm-
ě jen „kyvadlové návraty“ člověka v dalších desí-
teletích, způsobené spíše neodvratnou krizí me-
galopolis, jimž hrozí degenerace, tj. přelidnění,
emise a nárůst agresivních instinktů obyvatelstva
(T. Hájek). Koncept pro přežití se potom stává
„organizovaný ústup“, usilující o to, aby přinej-
menším některá pásma kulturní krajiny byla
uchráněna, třebaže budou zanedlouho obklopena
venkovskou pustinou (kulturní pouští); právě ta-
to pásma jsou přitom podle Tomáše Hájka ryzím
duchovním zdrojem nejen naší, ale i evropské
identity. To vše je zapotřebí vytrvale opakovat
a připomínat přes nevyhnutelné riziko, že pojmu
kulturní krajiny se nejménou zneužije jako „alko-
holu, který se přilívá do piva k buřtinám při pře-
volebních kampaních“. Koneckonců toto vše
ztělesňuje jen jednu z protilátek proti marasma-
tický se šířící, tragicky panoptikální a absurdní
„stíněnosti z kultury“ (S. Freud), která dosahuje
a dosáhne svého nejvyššího stadia především
v megalopolis, zbavujících se svého tradičního
zázemí v kulturní krajině. Pravidlo sebezachrán-
y v podání Ivana Dejmála pak zní: „Krajinu nelze
chránit nezávisle na kulturním vzoru, který jí vy-
tvořil.“ Na tom nic nemění prostoprávdy, podle
níchž už alejemi nikdo nechodí, stromy leda tak
stíní pole, ke studánce dávno nevede cesta
a k božím mukám v poli se těch pár svíčkových
bab stejně už nedobehla.

Jako nepřímé pokračování tohoto sborníku,
jehož význam je vsuktu fundamentální, může
zapůsobit mezioborová konference o krajině
s názvem *Tvář naší země*, pořádaná Českou ko-
morou architektů z podnětu a pod záštitou prezi-
denta republiky a ve spolupráci s celou řadou vý-
znamných společenských institucí, která se po
slavnostním zahájení bude konat ve dnech
22.–23. února 2001 v Průhonicích u Prahy. Cest-
ným předsedou organizačního výboru se stal
prof. dr. Erazim Kohák. Samostatně, tříhodinové
diskuzní panely mají být věnovány rovněž „du-
chovnímu rozměru krajiny“ (v sociologické, fi-
lozofické a náboženské dimenzi anebo ve sto-
pách profánního a sakrálního života společnosti)
a „umělecké reflexi krajiny“ (ve výtvarném umě-
ní, hudbě a literatuře). Vhodnou doprovodnou
akcí k vlastní konferenci bude (až do března)
expozice obrazů a fotografií krajiny ve výstavních
prostorách Tereziánského křídla Pražského hra-
du. Dozajista jde o nadmíru dobré dílo, jenom je
škoda, že v pozvánce není ani jedinkrát správně
uveden název Výzkumného ústavu v Průhoni-
cích: ani Silva Taroucy, ani Silva-Taroucy, ani
Sylva-Taroucy, nýbrž Sylva-Taroucy! Vždyť
právě renomovaný rakouský státník Arnošt Syl-
va-Tarouca (jeho předek proslul jako mecenáš
Josefa Mánesa), pocházející ze starého panského
rodu portugalského původu, významný dendro-
log a ministr zemědělství, byl tím, kdo založil
světoznámý průhonický park, esteticky pojatý
jako „vytvořená krajina“. Když ovšem tohle ne-
vědí ani zkušení památkáři, hle důkaz, že je naše
vědomí kulturní krajiny opravdu v ohrožení (jak
onen prožraný svrchník), neboť k němu přece
odedávna patří i živé znalosti kulturní historie!

vlm

Hledání krále Ječmínka

Pod tímto názvem vyhledává olomoucká
Agentura W festival, jehož cílem je zmapo-
vat současnou amatérskou a poloprofesi-
onální tvorbu současného humoru v oboru di-
vadelním, literárním, hudebním i výtvarném
– a nejlepší odměnit. Festival se koná
12.–20. 10. 2001 a vítězové obdrží cenu
OLOMOUCKÝ TVARŮŽEK a cenu divá-
ka KORUNA KRÁLE JEČMÍNKA. Bližší
informace na adrese: Jiří Němec – Agentura
W, Režáčova 2, 772 5538 Olomouc.

Arne Novák a turbulentní Roman Jakobson

Arne Novák
– literární
historik
a kritik

Ladislav Matějka

(Pokračování ze strany 1)

děti synteticky skutečný srovnávací dějepis literatur slovanských“.

Roku 1935 vyšel v Ottově slovníku naučném Novákův příspěvek *Literární dějepis*⁵, v němž zaznamenává odvrát od filologického pozitivismu a podobně jako ve své diskuzní tezi na Prvním kongresu slovanských filologů zdůrazňuje roli typologického zkoumání, jakož i posun ke stylovému rozboru a k formalistickým metodám. Pro týž svazek Ottova slovníku naučného Arne Novák vypracoval heslo *Kritika literární*, v němž opakuje svůj názor o návratu k formalismu a estetickým zřetelům. Přitom zaznamenává, že empirická kritika byla otřesena ve svých biologických a pozitivistických kořenech ostrým rozlišováním přírodovědného a duchovědného poznání a zavržením analogie literární kritiky s přírodními vědami, na níž vybudoval svůj postup Taine a jeho škola. V tom Arne Novák spatřoval vítězství „idealistického autonomismu nad filozofickým determinismem“. Zároveň připomíná, že čeští formalisté „navazují mimoděk na herbartovskou formalistickou kritiku, zpracovanou Jos. Durdíkem v *celistvou soustavu kritiky estetické*“.

Téhož roku Pražský lingvistický kroužek začal vydávat *Slovo a slovesnost*, do jehož prvního ročníku Arne Novák přispěl *Studii o básnickém jazyku mladého Neruda*⁷. Zde rozbírá význam hovorové mluvy ve vývoji Nerudova básnického jazyka, a to v jasné shodě s názory pražských lingvistů v jejich sborníku *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Podle Nováka proniknutí hovorového tó-

nu do Nerudovy poezie at' lyrické, at' epické přiblížilo jeho básnický jazyk próze. Ve své studii Arne Novák připomíná, že charakteristické znaky starší české mluvy básnické „pociťujeme jako přežilé archaismy“. Takřka jakoby pro poučení jazykovým brusičům v *Naší řeči* Novák oceňuje Nerudovo „osobité umění aktualizovat obraty z řeči hovorové básnickou expresí“ a zdůrazňuje, že „Neruda se neostýchá ani novotaření a novotvoření“.

V roce 1936 v druhém ročníku *Slova a slovesnosti* vyzněla Novákova úvaha *Český sloh kritický let sedmdesátých a osmdesátých*⁸. V ní obdivně mluví o formalistické estetice Josefa Durdíka, které ve své mladosti v *Lumíru* (1902) vyčítal chladnost, „jemnou dávku pedanterie a preciozity“ a nedostatek bezprostředního styku s životem, s bolestmi doby a touhami člověka. Avšak po více než třiceti letech ve *Slově a slovesnosti* Arne Novák shledal, že „Durdík se u nás poprvé s úspěchem ujal svéprávnosti a volnosti kritické“ a že „správně posířehl nebezpečí, skrývající se pro umění v tendenčním entuziasmu“.

Do třetího ročníku *Slova a slovesnosti* v roce 1937 Arne Novák přispěl *Několika poznámkami k bádání máchovskému*⁹, kde připomíná svou analytickou metodu, kterou použil v roce 1911 ve studii o Máchově *Krkonoské pouti*¹⁰. V ní lze spatřovat jeden z prvních Novákových pokusů o formální přístup k textu, blízký metodám Pražského lingvistického kroužku.

Arne Novák se sblížil s Pražským lingvistickým kroužkem nejen postupným rozchodem s metodologií svých učitelů a s pro-

Všechny příspěvky v tomto čísle týkající se osobnosti Arne Nováka byly předneseny na konferenci **Arne Novák – literární historik a kritik**, která se konala 3. a 4. října 2000 v Brně ke 120. výročí narození a jejímiž pořadateli byly FF MU Brno a ÚČL AV v Praze.

hloubeným pochopením vztahu mezi synchronickým a diachronickým bádáním, nýbrž rovněž ve výkladu staré české literatury a staroslověnského písemnictví na české půdě. V těchto otázkách Arne Novák zvláště oceňoval přínosy Romana Jakobsona. Ve své stati o literárním dějepisě v Ottově slovníku naučném v roce 1935 Arne Novák píše: „Bádání o staročeské literatuře, jež dlouho leželo ladem, dochází hlavně po stránce formální nové pozornosti a pronikavě je zkoumána i jeho průpravná kapitola, epocha staroslověnská (...) Studium stč. lit. dostává se na jiné základy, než položil patriarch české moderní filologie svou filologicky analytickou popisnou metodou.“

Ve třicátých letech Arne Novák už netrval na svém postoji, vyjádřeném v roce 1911 ve studii *Perspektivy naší staré literatury*¹¹. V ní tehdy usoudil, že stará česká literatura „nepatří k české slovesné tradici“, že epikové období lucemburského se ukazují „charakteristickým představiteli otrockého a malodušného přilnutí k cizí literatuře“, kteří nedovedli „nikdy zachovati svobodného postavení vůči německému originálu“. Ve třicátých letech se staroslověnská perioda české kulturní historie přestala Arne Novákovu jevit jako „matný kult vysněné dávnověkosti“ a „starožitnictví“ tak, jak moravskou cyrilometodějskou tradici viděl, když v roce 1921 psal svou vstupní přednášku¹² jako nový profesor Masarykovy univerzity v Brně.

V roce 1934 se Roman Jakobson stal Novákovým kolegou zprvu jako smluvní profesor ruštiny a od roku 1936 jako mimořádný profesor rusistiky a starší české literatury. „Turbulentní“ Roman Jakobson a Arne Novák se důvěrně spřátelili. To výmluvně dokládá dojemný spis *Pozdrav a dikuvzdání*¹³, vydaný v roce 1939 spolkem posluchačů filozofie Masarykovy univerzity, když úřady okupované Československa zbavily Jakobsona jeho profesury. Zde rektor Masary-

kovy univerzity Arne Novák mimo jiné napsal:

„Dospěla-li naše literární věda v našich dnech hlubšího a správnějšího názoru o povaze a ceně staročeského básnictví, shodujíc se v tom s orlím pohledem Pekařovým na duchovní a mravní hodnoty české gotiky, je to hlavně zásluhou podnětných zásahů a odborných prací učence, jenž není rodem, krví a mateřštinou jedním z nás, ale jenž, vítaný host, splynul s naším duševním ovzduším a s naším vědeckým životem. Mladý ruský učenec Roman Jakobson přinášel si do Čech z domova mnoho podmínek, aby se stal vůdčím pracovníkem v dějinách starého českého písemnictví. (...) Od studií byl zasvěcen do všech složitých otázek církevního písemnictví. (...) Zabýval se horlivě novými metodami jak lingvistického, tak literárního zkoumání, hlavně po stránce formální: měl stejný smysl pro ideové a tvarové spojitosti s východoslovanským jako s evropským západem. (...) Děkujeme Rusovi u nás zdomácněnému za to, že mnohonásobně vytkl osobitost a svéráz našeho středověkého básnictví, jmenovitě ve slohu a výrazu. (...) Ve chvíli, kdy jest Roman Jakobson zabrán do příprav k dvěma velkým souhrnným dílům o českém básnictví IX.–XI. věku a o gotické poezii v Čechách, odvolán jest násilně z katedry a semináře, kde jako iniciativní a oblíbený profesor odevzdával českým studentům své vědecké poznání a nikoli prázdnotou frází, nýbrž oduševněnými fakty vedl k pochopení tradice cyrilometodějské a svatováclavské.“

Spisek, který vyšel v nákladu jen několika málo výtisků, unikl cenзуře a stal se vzácnou bibliofilii. Jeden exemplář je uložen v Houtonově knihovně na americkém Harvardu, kde se stal Roman Jakobson po několikaletém ahasverském bloudění profesorem slavistiky. Zde pokračoval nejen ve svých lingvistických studiích, nýbrž rovněž ve studiích české církevněslovanské literární tradice a staré, jakož i novočeské literatury.

V prvních letech v Americe, kam Jakobson přijel v květnu roku 1941 ze Švédska, ideologické zanícení ve většině jeho filologických studií převládalo nad formálními hledisky. Pobouřen svými zkušenostmi s nacismem, který jej vyhnal z Československa,

Arne Novák o Komenském

Arne Novák
– literární
historik
a kritik

Hana Bočková

Hovoří-li Arne Novák v doslovu k edici *Smutného hlasu*, díla Komenského stáří (z r. 1660), o obdivuhodné celoživotní kompaktnosti Komenského postojů, o tom, že „duševní fyziognomie světového pansofisty a českokobratrského panharmonika“ nabyla definitivní podoby už v době, kdy stál teprve na počátku své práce, lze totéž s trochou nadsázky prohlásit o Novákovu postoji ke Komenskému: i ten je v průběhu jeho aktivního badatelského života podivuhodně stálý, nikoli však jednoduchý či neproblematický.

S obsáhlou Komenského tvorbou, činností encyklopedickou, pedagogickou i politickou se Novák vyrovnává v celé její šíři v pracích syntetického charakteru. I zde je ovšem viditelné, která část Komenského činnosti je mu nejbližší. Jsou to jeho „osobní díla“, většinou česky psané spisy, linie procházející celým Komenského životem; v počátcích humanismem školené disputace, svár Rozumu a Víry v myslí mladého muže přihlížejícího k neštěstí jiných, posléze však spisy těžknoucí o osobní zkušenost, řešící vztah světa, člověka a Boha a uzavírající se v zúčtování, v závěti. Společný tón utěchy a přimknutí se ve všech obtížných situacích, jež

reflektují, k Bohu, vedl badatele k jejich označování jako „útěšné“, přestože jejich žánrová příslušnost byla nejednotná. Novák však užívá s ohledem na jejich – uprostřed Komenského ostatní tvorby – bezprostřední a vzácné svědectví o osobě autorově označení „osobní díla“: z nich je to především *Truchlivý* (1. díl), méně *Labyrint světa a Ráj srdce*, latinské *Centrum securitatis*, popř. *Unum necessarium*, hlavně však *Kšaft umírající matky jednoty bratrské* a *Smutný hlas*.

I ve studiích speciálních přistupuje Novák ke Komenskému především přes tuto část jeho slovesného díla, jakkoli by se mohlo zdát, že tak dochází ke zkrácení jeho obrazu jako slovesného umělce nebo dokonce jeho tvorby obecně.

Avšak Novák je dobře informován o badatelských výsledcích soudobé komeniologie, jak dosvědčují jeho recenze v odborném tisku i obsáhlá studie věnovaná práci Stanislava Součka o *Labyrintu* aj., stejně tak sleduje i postup bádání na poli starší literatury obecně: jeho kritický soud je však ovlivněn měřítky, jež klade zpravidla na literaturu mladší. Porozumění má pro Komenského texty, v nichž pocituje přítomnost osobního

prožitku, který je pro něj zdrojem lyrčnosti a známku skutečného umění: zato v jeho spisech latinských nalézá „přetížený a přeumělkovaný jazyk pozdního humanismu“, u časoměrného překladu biblických žalmů hovoří dokonce o „pabásněni“. Nalezne – z tohoto zorného úhlu – i přísné posouzení *Labyrintu*: „Zde se ještě jednou, v nejvyšším slohu vrací to, co bylo tak charakteristické pro starou českou literaturu vůbec: přísná vážnost mravní, založená na důsledném názoru křesťanském, živý smysl pro skutečnost, pojmávanou však celkem odmítavě, záliba v alegorii a sklon satirický, konečně nedostatek porozumění pro pravé hodnoty umělecké.“ Touha poměřovat *Labyrint* jeho západními protějšky vysvitá z hledání paralel v *Guliverovi*, *Bunyanově Poutníkově cestě* či mystice sv. Terezie z Avilly.

Básníkem se stává Komenský jen tehdy, pronikne-li v jeho textu na povrch cit člověka: „Kromě živé názornosti a překypující obrazivosti jest to především prudkost, ano útočnost prožitku, co z Komenského činí básníka.“

A právě tento cit, zdroj lyrčnosti, je to, čím podle Nováka překonává hranice naší literatury směrem k „velkým“ literaturám evropským. Tímto citem, pro Komenského tvorbu charakteristickým, je smutek, melancholie, společný motiv všech jeho zásadních úvah o Komenském – básníkovu. Smutek je charakteristickým znakem Komenského a české reformace obecně. Přes onen smutek hledá opakovaně protějšky Komenského v Shakespearově *Hamletovi*, v Michelangelovi a Tassovi, výtvarně zobrazený smutek v *Dürerově Melancholii* je mu emblémem doby prožívající deziluzi končící renezanace. Je si však vědom, že smutek Komenského pochází z jiných zdrojů než u jeho evropských protějšků, a tyto zdroje se pokouší pojmenovat ve své rané práci, literárně pojatým fiktivním rozhovoru Komenského s Miltonem *Národ budoucích příchozích*.

Všudypřítomný smutek je v mlze podzimního dne, v šeru Miltonovy pracovny, kde se problýskne torzo antické sochy jako připomenutí jednoho z mnoha protikladů, jimiž se oba diskutující odlišují. Novák úmyslně zjednodušuje postoje obou mužů, aby o to ostřeji vynikly paralely a kontrasty: Milton, milovník Itálie a antiky, je tu představen jako renesanční typ, zato Komenskému totéž jižní slunce evokuje kraje biblické, renesance stojí proti reformaci. Komenský sní o Anglii jako o svobodné zemi, jeho cesta lodí za bouře, známý motiv z *Labyrintu* tam potvrzující marnost lidského snažení a nepolepšitelnost člověka, je tu transformována jako plavba ke světlu, Anglie je mu „domicilem světlé všemoudrosti“. Avšak Milton „demaskováním“ Angličanů jako praktického národa obchodníků a politiků Komenskému tuto vizi bere: „Rozlišili jsme naprosto svět praktického činu a sladkého snění.“ Ne tak Češi: „Uprostřed bitevní vřavy stáváte se blouzníky a myslíte na tisícileté království. Studenou politiku matete vášnivým nadšením.“ Konečně největším protikladem je existující a prosperující anglický národ a národ český, jehož skutečná podoba je nejasná: jsou to exulanti, nebo domácí konformisté přizpůsobení změněným poměrům? Komenský se tak může podobně jako Mojžíš obracet pouze k „národu budoucích příchozích“, ke generacím, které teprve přijdou, přejmou pozitivní hodnoty shromážděné předky, uskuteční Novákovu myšlenku o celistvosti národa v čase.

Tvůrci těchto hodnot a vlastně tradice v pravém slova smyslu jsou též osobnosti literárních dějin starší doby, jak opakovaně dokládá: je to vedle Komenského Hus, Chelčický, Blahoslav. Myšlenkou pomyslného řetězu tvůrců, kteří si podávají ruce přes staletí, se Novák hlásí ovšem též k Březinovi, jehož *Stavitele chrámu* dal do záhlaví své studie *Čvero poselství Jana Amose Komenského*. Zatímco první tři jmenované muže Novák nechce analyzovat, neboť u „bohoslavců

Arne Novák

a český i latinský humanismus

Arne Novák
– literární
historik
a kritik

Eduard Petru

Ve všech pracích, které se zabývají vztahem Arne Nováka ke starší české literatuře, bývá tradičně citován počátek ze studie *Perspektivy naší staré literatury*, kde napsal: „Naše stará literatura nepatří k české slovesné tradici. Vědomí její souvislosti se současným našim duchovním životem jest naprosto umělé a učenecké.“¹ Z dalšího textu sice vyplývá, že Arne Novák za starou literaturu považuje především tvorbu českého středověku a že i v tomto období připouští jisté ojedinělé literární hodnoty, které reprezentuje například staročeská veršovaná *Alexandreida*, *Kronika t. ř. Dalimila* nebo *Smilova Nová rada*, pokud jde však o následující období humanismu, reformace a renesance, je jeho soud zcela jednoznačný. Odmítá (jistě právem) metaforické označení tohoto období jako zlatého věku a považuje takové hodnocení naší humanistické literatury za hrubý omyl, protože „skutečný duch renesanční v tomto písemnictví málokdy proniká. Děj, v nichž by se projevoval tvůrčí básnický dar pozorovatelský, obrazový i výrazový, je nemnoho.“² Poukázali jsme již v jiných souvislostech na to, že z hlediska van Tieghemova pojetí generální literatury představuje pojem „skutečný duch renesanční“ značně sporné hodnotící měřítko tím, že je ztotožněn výhradně s italskou a francouzskou renezancí,³ nejde nám však tentokrát o to, abychom s Novákovým pojetím humanismu a renesance polemizovali (nehledě k tomu, že recidivy obdobných postojů se objevují u některých historiků až do současnosti a jde tedy o širší problém⁴). Bylo by příliš snadné poukazovat na to, jak se soudy Arne Nováka po několika desítkách let od svého vzniku rozcházejí se současnými poznatky o charakteru české renesance a českého humanismu. Tím bychom však neobjasnili, proč Arne Novák, který vynikal velmi širokou literárněhistorickou erudicí i schopností analyzovat literární text, k tomuto postoji k celé významné epoše českých literárních dějin došel, co vedlo k tomu, že humanistické a renesanční písemnictví zůstalo pro něj zcela uzavřeno. O nalezení odpovědi na tuto otázku bychom se chtěli stručně pokusit.

Dušan Jeřábek, který se v nedávné době ve své knize *Arne Novák* vrátil i k jeho vztahu ke starší literatuře, přesně pojmenoval metodologický postup, s nímž Arne Novák přistupoval k dílu Jana Amose Komenského: „Novák prokázal se zde – ostatně nikoli ojediněle – nejen odborným znalcem, ale i osobitým slovesným umělcem. Právě tento talent dával mu – ve smyslu Šaldovy koncepce moderní literární vědy a kritiky – předpoklady k tomu, aby mohl vnímat literární dílo jako výsledek jedinečného procesu umělecky tvůrčího. Z Novákovy studie vystupuje Komenský jako lidsky tragická osobnost, jako myslitel – a v neposlední řadě jako velký umělec básnického slova.“⁵ Je zřejmé, že tento postup musel selhat v případech, kdy cesta k osobnosti autora byla znemožněna anonymitou textu, tedy ve značné části děl středověké literatury, u humanistické literární produkce však by tento problém neměl nastat, ale přesto se Novákův vztah k tomuto období vyznačuje výrazně kritickým hodnocením. Avšak i v tomto případě můžeme najít odpověď. Ve studii, kterou Arne Novák věnoval přednímu znalci naší latinské i české humanistické literatury – Antonínu Truhlářovi – při vši úctě, kterou mu projevoval, konstatoval, že Truhlář „neuměl vyhledat souvislosti a nesnažil se odhalit za knihami duši autorů.“⁶ Osvědčuje se zde Jeřábkův závěr, že Arne Novák ve shodě s Šaldovými názory, opírajícími se o postoje Emila Hennequina, viděl i ve vztahu k humanistické literatuře cíl badatelského zájmu v odhalení „duše autora“ ve smyslu estopsychologické metodologie.

Tento cíl by koneckonců mohl být jako jeden z možných akceptován, problém zvolené metody však spočívá v tom, že Arne Novák přistupoval k dosažení svého cíle, použil jemu-li Jeřábkovy formulace, jako „osobitý slovesný umělec“. Osobitost každého slovesného umělce vyplývá ovšem z jeho osobité poetiky a v případě, kdy literární historik přistupuje ke zkoumanému dílu s kritérii této poetiky, mívá se s ním, protože je zklamán tím, že autor díla nevyjádřil takovou skutečnost a takovým způsobem, který je literárnímu historikovi vlastní. Proto Arne Novák nalezl vztah k baroku, které mu bylo svým pohledem na svět i svou poetikou bližší nežli středověk nebo renesance, a proto, ačkoliv kladl tak velký důraz na působení tradice, do značné míry kořeny této tradice hledá vlastně až v literatuře novější, která již svou poetikou alespoň do určité míry souzněla s jeho pohledem na literární hodnoty. Zatímco ve starší literatuře získává Arne Novák kontakt s ojedinělými autory, kteří ho přitahují jako významné historické osobnosti nejen svým literárním odkazem, ale také svými osudy (Jan Hus, Jan Blahoslav, Jan Amos Komenský), v novější literatuře by seznam autorů, které považoval Novák za skutečné nositele naší literární tradice, byl podstatně bohatší.

Starší literatura (zejména literatura předreformanční, ale do značné míry i pozdější) se ovšem vzpírá takovému postupu, vyžaduje jiný přístup nežli čtenářský prožitek, který vede k souznění autora a literárního historika. Badatel, který se zabývá starším literárním dílem, nemůže tomuto dílu vnucovat svou poetiku a svou hierarchii hodnotících kritérií, nemůže budovat svůj soud na způsobu, jímž sám dílo prožívá. Jediná legitimní metoda je založena na znalosti a respektování poetiky díla, na jeho pochopení, které se teprve může stát základem adekvátního prožitku díla. Jestliže bychom nebyli s to odhalit specifické postupy, využívané ve starší literatuře k reflektování skutečnosti, jestliže bychom se nevyrovnali s dobovým přístupem ke světu a k individuálnímu i společenskému životu, nemůžeme plně vypovídat nejen o dobovém významu díla, ale ani o díle jako součásti literární tradice.

Domníváme se proto, že problém vztahu Arne Nováka ke starší literatuře spočívá ve zvolené metodě. To, co se mohlo osvědčit u literatury 19. a 20. století, se ukázalo jako málo úspěšné u starší literatury. To však neznamená, že bychom mohli a měli Novákovy práce o starší literatuře podceňovat. Přináší nám naopak cenné svědectví o tom, jak jeho generace přistupovala k metodologii zkoumání starší literatury, a dokládají, že k adekvátnímu přístupu vedla od dob Novákových ještě dlouhá cesta, která vlastně není dodnes uzavřena. Proto Arne Novákovi i v tomto případě nutno přiznat zásluhu o to, že se svou metodou pokusil o nalezení přístupu ke starší literatuře, i když cesta literární historie šla později jiným směrem, protože uzavřít jednu z možných cest jako negativní nikdy nebylo bez významu pro další rozvoj kterékoliv vědní disciplíny.

Poznámky

¹ In: Mužové a osudy. Kniha studií a podobizen. Praha 1914, s. 25

² Novák, A.: Stručné dějiny literatury české. Zkrác. znění podle 4. vyd. Přehledných dějin literatury české, uprav. R. Havel a A. Grund. Olomouc 1946, s. 61

³ Hlobil, I. – Petru, E.: Humanism and the Early Renaissance in Moravia. Transl. by J. and M. Stoddart. Ed. by M. Perutka. Olomouc 1999, s. 11

⁴ Srovn. např. Macek, J.: Hlavní problémy renesance v Čechách a na Moravě. Studia Comeniana et historica 18, 1988, č. 35, s. 8–43. K tomu Hlobil, I. – Petru, E.: op. cit.: 11–18

⁵ Brno 1997, s. 51

⁶ Novák, A.: Mužové a osudy: 67

z Dánska a Norska, Jakobson přestal brát ohled na nebezpečí tendenčního entuziasmu, před kterým varoval Durdík a v soulase s ním zralý Arne Novák. Toho by asi stěžila byla nadchla kniha *Moudrost starých Čechů*¹, vydaná roku 1943 v New Yorku, v níž Jakobson prohlašuje, že první československou básní byl obsáhlý dvanáctislabičný *Proglas*, napsaný věrozvěstem Konstantinem (Cyrilem) v době jeho působení ve Velké Moravě. Ačkoliv jazykem *Proglasu* je církevní slovanština, kodifikovaná v duchu řecké gramatiky na bulharsko-makedonské hovorové základně, pro Jakobsona v *Moudrosti starých Čechů* je to první československý literární jazyk. *Proglas* – podle Jakobsonova názoru – „podává v kostce ideovou podstatu celé české středověké literatury, ba ideovou podstatu celého českého literárního a kulturního vývoje vůbec od moravských věrozvěstů a patronů české země přes Dalimila a dobu Karlova, přes Husa a Jeronyma, Komenského a Balbína až k buditelům a Masarykově“. Arne Novák by v *Moudrosti starých Čechů* jistě bylo udivilo Jakobsonovo tvrzení, že do šedesátých let devátého století připadá „zrození československého písemnictví a slovenského písemnictví vůbec, zrození krásné literatury československé a slovenské vůbec a první formulace národní myšlenky ve světě československém a slovenském“.

V *Moudrosti starých Čechů* Roman Jakobson obviňuje českou vědu z toho, že „hledala s jakousi zvláštní oblibou důkazy pro nepřívodní, odvozený ráz vlastní středověké kultury“ a že „cyrilometodějství bylo pro české dějiny pouhou pomíjivou epizodou“. Ačkoliv tato Jakobsonova kritika by se vlastně mohla rovněž vztahovat na rané studie Arne Nováka, Roman Jakobson na Nováka nikdy nedal dopustit. Roku 1944, kdy vyšla v New Yorku *Moudrost starých Čechů*, Roman Jakobson vzpomíná Arne Nováka, svého přítele a ochránce, ve francouzském nekrologu v exilové ročence bruselských slavistů¹⁵. Zde s úctou píše o Novákově díle a připomíná, že jeho obsáhlost si vyžádala víc než 160 stran bibliografie, kterou vydal na paměť svého člena Pražský lingvistický kroužek v roce 1940¹⁶. V nekrologu Jakobson, který už v té době přestal vidět v německém nebezpečí

pouhý přízrak, zvláště vyzdvihuje Novákovu heroickou obhajobu Masarykovy univerzity proti nacistům a jejich pomocníkům.

Arne Novákovi zůstal Jakobson navždy věrný. Doslov k rozhovorům s Krystynou Pomorskou z konce Jakobsonova života se vrací k Novákově stati v *Pozdravu a díkůvzdání* a cituje její dojemný závěr, v němž se praví: „Bohdá, shledáme se opět v době nepříteli daleké i s Jakobsonem profesorem tam, kde je jeho pravé místo. Nebylo by možno vědecky a kulturně žít, kdyby trvale měli nepovolání rozhodovat o vyvolených.“ Arne Novák zemřel krátce poté, kdy napsal tato slova. Roman Jakobson zemřel o třiadvacet let později v americké Cambridge, kde je jako pravoslavný pochován na hřbitovním návrší mezi ruskými emigranty.

Poznámky

¹ Naše řeč. Listy pro vzdělávání a tříbení jazyka českého. Redakční rada: Jiří Haller, Kvido Hodura, Oldřich Hujer, František Oberfalcer, Emil Smetánka

² Spisovná čeština a jazyková kultura, uspořádali Boh. Havránek a Miloš Weingart. Praha 1932

³ Kultura spisovného jazyka a řeč básnická, *Lumír* 59, 256–266

⁴ Synchronistická metoda a úkoly studia současných literatur slovanských, *These a poznámky k diskusi*, sekce I, č. 6. První Sjezd slovanských filologů v Praze 1929

⁵ Literární dějepis. *Ottův slovník naučný nové doby*. Dodatky, III. 2 (1935), 1230

⁶ Kritika literární, *Ottův slovník naučný nové doby*. Dodatky, III. 2 (1935), 889

⁷ Studie o básnickém jazyku mladého Neruda, *Slovo a slovesnost* 1, s. 87–95

⁸ Český sloh kritický let sedmdesátých a osmdesátých, *Slovo a slovesnost* 2, 145–156

⁹ Několik metodologických poznámek k bádání máchovskému, *Slovo a slovesnost* 3, 182

¹⁰ Máchova „Krkonošská pouť“, *Listy filologické* 39, s. 226–244 a 353–360

¹¹ *Perspektivy naší staré literatury*, *Česká revue* 1910/11, s. 6–17

¹² *Problémy moravské literatury*. Vstupní přednáška na filosofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně dne 22. listopadu 1921. (Knižně *Reči a proslovy*, 1931)

¹³ *Romanu Jakobsonovi: Pozdrav a díkůvzdání*. Spolek posluchačů filosofie. Brno, 1939

¹⁴ *Moudrost starých Čechů. Odvěké základy národního odboje*. New York, 1943

¹⁵ *Annuaire de l'institut de philologie et d'histoire orientales et Slaves VII* (New York, 1944), 532–534

¹⁶ *Soupis vědecké a kritické činnosti Arne Nováka*. Na paměť svého člena vydal Pražský lingvistický kroužek. Praha, 1940

a náboženských myslitelů, vyjadřujících se abstrakci, přes nadosobní zkušenost“ postrádá „sled individuálního řešení života“, nalézá u Komenského vedle jeho práce pedagogické, pansofické a irenické onen čtvrtý proud, v němž se prostřednictvím svých už zmíněných útěšných, „osobních“ spisů projevuje jako „přísný a otevřený genij upřímnosti“, jak ho ostatně vidí i ve studii *Smutek Jana Amosa Komenského* a v doslovu k vydání Komenského *Smutného hlasu*. Komenský, sám součast tradice, vytváří tu svůj vlastní obsah tohoto pojmu: je to jeho vztah k minulosti přesahující ovšem do budoucnosti (víra a bible, jazyk, národ a jeho mládež). Silný vztah k biblí, již nechává promlouvat na vypjatých místech svých textů, jej váže k tradici ještě jiného druhu, činí ho pokračovatelem řady starozákonních proroků – příznačně právě Jeremiáše, Izaiáše, pocitujících odpovědnost za svěřený národ, méně už Joba, jehož neštěstí je příliš individuální a nezasažuje širší lidské společenství. Soustředěnost na postavy tragicky hrdinské však usvědčuje Nováka i z jisté nedůslednosti – Komenský jindy v biblí nacházel i postavy, v nichž vyzvedal přímočaře pozitivní sílu – příkladem může být prorok Haggaeus, jímž zaštitil spis *Haggaeus redivivus*, vzniklý v době nadějně pro návrat exulantů do vlasti a nové budování jednoty.

Pocit odpovědnosti za jednotu, která ve vypjatých okamžicích splývá s národem, souvaze s širším společenstvím neodporuje Komenského pocitu osobního smutku, který Novák neustále připomíná. Právě ve spojení s jednotou, národem, na průsečíku minulosti a budoucnosti může být melancholie překonána „činnorodým úsilím“ pedagoga, encyklopedisty, irenika a pansofisty. Zbývá snad dodat, že i tehdy, když se Komenský cítí být blízko smrti, jak je tomu v jeho osobním kšaftu, *Smutném hlasu*, kde je „posledním na ten čas vrátným po sobě dveře zavírajícím“, je jeho smutek překonáván radostnou vyhlíd-

kou na přebývání s Bohem, tento osobní pocit však Novák odkazuje do hájemství Komenského privatissima.

Zřetel ke společenství a jeho potřebám má podle Nováka jistý vliv i na stylové zařazení Komenského – z pozdně renesančních východisk a humanistického školení se pracovává k protestantskému baroku, pro něž je vedle patosu a výrazové přetřebenosti platné pro baroko obecně významná vazba na biblí a stylizace autora do pozice duchovního pastýře, mluvčího, ochránce celku. Nicméně je třeba dodat, že situace, v níž se jednota v exilu octla, právě po takovém mluvčím volala.

Konečně snad nebude příliš anachronické poukázat i na jistou vnitřní spřízněnost obou mužů, jak se k ní přiznává Novák v dopise příteli – zdá se, že právě pocitu, které připisuje Komenskému a jež tak soustavně analyzuje, sehrály v jeho životě analogickou roli: „Smutkem... dotrhl jsem se svého radostného blaženství; nemyslím, že by to byla cena příliš nepatrná. ... Bral jsem na sebe všechny mlhy a páry sychravých soumraků neutěšené a churavé doby, aby z nich mohlo vysvitnouti nové a nahé slunce čistého štěstí.“ Překonání smutků prací pro společenství jako by Novák překročil meze úvah o literatuře a promlouval k soudobým společenským problémům: v nové republice je tato otázka jistým politikem a Novák ji v souvislosti s Komenským připomíná v aktualizujících člancích v denním tisku. Za všechny jmenujme článek *Výročí J. A. Komenského* publikovaný ve *Venkovu* u příležitosti 1. zasedání Národního shromáždění Československé republiky 15. listopadu 1918. Opět v návaznosti na útěšné, „osobní“ spisy označuje Novák tuto chvíli jako „Komenským zaslíbenou“, a je-li současně přesvědčen, že „Komenský nám může a má být vůdcem k cílům dalším“, pak je možné prodloužit onu pomyslnou linii březnovských „stavitelů chrámu“ až do Novákovy přítomnosti.

Novákovo pojetí tvůrčí osobnosti

Arne Novák
– literární
historik
a kritik

Jiří Svoboda

Osud díla Arne Nováka v proměnách našeho poválečného vývoje nebyl právě příznivý. Je však třeba říci, že navzdory této nepřízni nikdy z našeho literárního života zcela nezmizel. Byl sice v něm popírán a vyvrácen, vždy se však díky kouzlu své osobnosti i platnosti svého díla do něho vracel. Tvořivá osobnost, to je fenomén nejen Novákova života, jeho subjektivní projekce, ale především vypovídá o jeho postoji k literatuře. To, co ho vždy na ní fascinovalo, byl vznik díla, samotný tvůrčí proces. Už na počátku své literární dráhy v programové stati *Literární historie dnes a zítra* (1901) spatřuje cíl badatelské práce ve vytvoření portréty spisovatele, v němž je obsažen nejen fakt jeho života, ale i literární tvorby. Portrét konkrétní spisovatelovy osobnosti je pro něho prvním nezbytným stavebním kamenem literárních dějin. Je obdivuhodné, jak Novák na počátku 20. století vytváří svoji pracovní koncepci: čerpá nejen z teoretické výzbroje Tainovy, vnímá dílo nejen jako produkt doby, jeho sociálních poměrů, ale opírá se i o hledisko Hennequinovo, ví, že každá literární tvorba má i svůj vlastní život a nelze ji odvozovat jen z vnějších skutečností. Podstata spisovatelovy osobnosti je dána podle něho vnějšími i vnitřními vlivy; na základě jejich důkladné analýzy můžeme dospět k syntéze. Novák rozpoznal, že polarita těchto faktorů je rozhodující pro vznik díla a literární vědec, chce-li se s ním vyrovnat, musí projev nejen schopnost vědecké interpretace, ale domýšlet i její souvislosti filozofické. Jedině tak může odhalit jeho složitou strukturu a dovršit své úsilí skutečným poznáním. Zde se projevilo Novákovo nejvlastnější založení: být nejen literárním vědcem, ale promlouvat k lidem i jako spisovatel; v samotném aktu tvoření jde podle něho o proniknutí k tajemství, ke skutečností, které byly dosud před světem utajeny.

Pro formování Novákovy osobnosti byl rozhodující vývoj do první světové války; v tomto období musíme rozlišovat jeho práci, v nichž ve výkladu tématu projektuje své nejvlastnější založení a vede dialog s autorem, dokonce můžeme říci, že téma se mu nejednou stalo „zrcadlem“, v němž zkoumal pozorně sama sebe. A práce, které vypovídají o jeho vývoji badatelském a metodologickém. Obě tyto linie se vzájemně prostupují: studie o Janu Nerudovi (1910) představuje jednu z prvních syntéz, k níž Novák dospěl po předchozích analýzách básníka díla, a esej *Čím mně jest Lessing* je naopak spontánním vyznáním. Nerudova tvorba se mu jeví jako výsledek silného zážitku, jako odraz básnickovy prazkušnosti, tedy jako výpověď vycházející z niterných podnětů. Lessing ho fascinuje tím, že svůj „kritický osud (...) pojímá jako vzrušené drama duševních dobrodružství (...) spisovatel, do jehož bytosti se kritik veče a vmyslí, problém, k jehož řešení přispěje, nejsou nic více než dobrodružstvími jeho intelektu a sensibility“ (1912). Lze říci, že Arne Novák inspirován Lessingem se „včetl“ do Nerudova díla, že jeho výprava za inspiračními podněty básnickovými byla skutečně „duševním dobrodružstvím“. Zřetelná je u něho identifikace badatelské osobnosti a spisovatelova díla. Toto zaujetí se však neobešlo bez objektivizace poznatků, k nimž se Novák jako badatel dopravoval. Další Novákova klíčová studie z té doby věnovaná Šaldovi odkrývá proces jeho literárněkritického zrání. Zde je důležité, jak

pojmenovává hlavní znaky Šaldovy osobnosti, vnímá ho jako svůj vzor a vlastnosti, které mu přisuzuje, mají nejen charakterizační funkci, ale, jak je zřejmé z Novákovy argumentace, pro svou závažnost by měly být základem každé kritické činnosti. Veškerá Šaldova výzbroj, jeho výbojnost, pohotovost, vzdělanost, originalnost, nemá jiný smysl a účel než v naplnění vůle dojit „k vnitřní pravdě“. I Šaldova intuice je založena na naději a víře, že „ideje, za nimiž kritik stojí, našly v díle umělců pravý a plný výraz“. Osobnost Šaldova přitahuje Nováka i tam, kde se mu jeví jako vnitřně rozporná: za její účelnosti proti české malosti spatřuje citlivost a snadnou zranitelnost, „Šalda žádal Syntézy“, ale „musil po důkladné a kruté vnitřní perkusii zjistiti, že sám trpí nemocí Analýzy“, hlásá „organickou jednotu života a poezie, kterou moderní specializování porušilo“ (1916). To jsou stanoviska, která by Arne Novák mohl klidně vepsat do vlastního programu, podobně jako Šalda i on usiluje o vnitřní svobodu, i pro něho je intuice jedním z hlavních prostředků při zkoumání díla, také on akcentuje požadavek jednoty spisovatelovy osobnosti a jeho tvorby.

V této obecné poloze se oba k sobě obdivuhodně přibližují, pro nás je důležité, že pohled na Šaldu je veden z Novákovy zorného úhlu a odpovídá jeho pojetí tvůrčí osobnosti. Nelze přitom nevidět, že nejde jen o pasivní zrcadlení Šaldova zjevu, ale o Novákovo hledání vlastní koncepce. Budeme-li se důkladněji probírat jeho pracemi z té doby, zjistíme, že tu stále trvá zakotvení v pozitivistické metodologii, že pozorně četl nejen Taina, ale i Ericha Schmidta: dílo ve své konečné podobě je podle něho výsledkem tří faktorů: formuje ho spisovatelova dispozice, zkušenost i poznání. Jestliže práce o Nerudovi byla jednou z prvních syntéz, pak studie jako *Máchova Poutí krkonošská* (1911), *Báseň Boženy Němcové* (1918) a *Skalák Karoliny Světlé* (1918) představují literárněhistorické analýzy, kde působení biografických faktorů vypovídá nejen o vzniku díla, Novák sleduje jejich odraz v syžetové výstavbě a nezřídka je vnímá jako impulzy, které ovlivňují spisovatelův další vývoj. Analýza Máchovy *Pouti krkonošské* odhaluje souvislosti mezi cizími autory a Máchou (Novalis, Byron), určuje její vazby na deníkový záznam, obsahuje tedy Máchův konkrétní prožitek. Báseň B. Němcové jsou vykládány na pozadí autorčiných životních osudů z počátku čtyřicátých let, analýza konkrétních faktů tu osvětluje zvláštní úlohu, kterou při jejich napsání sehrál V. B. Nebeský. Novela *Skalák* zrcadlí složitě období spisovatelčina vztahu k Janu Nerudovi; analýza novely a dopisů, které Světlá v té době psala Nerudovi, umožňuje datovat vznik novely do podzimu 1862 a odhalit dramatickou konfrontaci obou osobností. Analýza *Pouti krkonošské* vedla k závěru, že jde o dílo „důležitého přechodu Máchova uměleckého vývoje“. V básních Němcové objevil Novák zárodky pozdějšího prozaického díla, ukázal správně na to, že představují již uzavřenou kapitolu její tvorby. Naproti tomu novela *Skalák* otevřela pohled na vývoj, který byl dovršen vznikem hlavních ještědských románů. Životopisná fakta v těchto interpretacích jsou chápána jako organická součást spisovatelovy tvorby, sehrávají v nich podstatnou úlohu a vypovídají o vnějších i vnitřních okolnostech tvůrčího procesu. Výsledkem nakonec není jen ryze literárně-

historická studie, ale i pokus o průnik do nitra spisovatelovy osobnosti.

Zájem o tvůrčí osobnost vedl A. Nováka k napsání celé řady monografických studií, motivoval jeho přístup k spisovatelovu dílu tak, že hnán touhou po novém poznání znovu se k těmto autorům vracel, prohluboval a upřesňoval svůj výklad nebo revidoval svoje předchozí soudy. Platí to o studiích věnovaných B. Němcové, K. H. Máchovi, J. Nerudovi, K. Havlíčkovi, J. Vrchlickému, Sv. Čechovi, J. Zeyerovi, J. V. Sládkovi, O. Březinovi a dalším. Soustavné studium nejrůznějších spisovatelových osobností vedlo k tomu, že Novák vnímal citlivě nejen jedinečnost a výlučnost jejich zjevu, ale i vazby na dobový literární kontext. Od počátku se tak v jeho literárněvědném díle utvářel profil osobnosti, která svým životem i tvorbou sehrává rozhodující roli v literárních dějinách.

Spisovatelova osobnost není u Nováka nikdy vykládána izolovaně, ale zpravidla je vnímána v konfrontaci s jinými osobnostmi; je začleňována do širších kontextů a podrobně je sledována její úloha v národním společenství. V roce 1904 ve studii *Řeč primitivů* přichází z tvrzením, že „pravda kmeňová není jen souhrnem antropologických znaků, (...) je i shrnutím životní úzkosti“ (1914), tedy něčím, co vychází ze soužití lidí. Když se zamýšlel nad významem tzv. moravské kritiky, její nesporný klad viděl v tom, že „doporučila intenzivní sestup na dno národní povahy“ (1914). A v úvaze o Dostojevském dospěl k názoru, že „velikost národní literatury počíná teprve tam, kde za živým a barvitým podáním národního života rysují se i mohutné, směle a nové hodnoty myšlenkové, na nichž národ pracoval po století celým vnitřním osudem“ (1914). Do Novákových úvah už v letech před první světovou válkou vstupuje stále častěji slovo národ a funguje v nich nejen jako síla spojující lidské osudy, ale i jako idea, která přesahuje svůj čas a je základem kontinuity generací.

Potvrzuje se tak schopnost vidět spisovatele nejen jako jedinečný a neopakovatelný jev, ale vnímat ho v konkrétním prostoru a času. Tvorba vyžaduje, aby se spisovatel nezdával svého práva na svobodnou volbu, i když ví, že nemůže existovat bez vztahů, které jsou jeho rodovým znamením a dávají mu záruku základních jistot. Svobodná volba, v níž se realizuje jako tvůrce, není podle Nováka v rozporu s jeho posláním ve společnosti. Do spisovatelova díla vstupují nejen nové skutečnosti, odrážející neustále se proměňující svět, ale také hodnoty trvalé, nadčasové, utvářené v národním společenství. „Literární tradicionalismus není,“ jak dokládá ve stati *O tradici v české literatuře*, „znásilňování ani ochuzování duchů skutečně tvůrčích. Naopak, jest jim poslou a sebeznanobením, vede je ke kořenům, k duši pramenů, k jistotám ukrytým ve hloubce.“ (1995) Tady se odkrývá složitě předivo, které spisovatele poutá k lidem, kteří hovoří jako on stejnou řečí a kteří prošli stejnou dějinnou zkušeností. Novák díky tomuto poznání překonává pozitivistické vlivy z počátku století; studium národní tradice dalo jeho pracím nový filozofický rozměr a umožnilo mu dopracovat se platnější syntézy, což se projevilo nejen v jeho monografických studiích, ale i v syntetických výkladech českých literárních dějin.

Dva aspekty nyní charakterizují Novákovu badatelskou metodu: široce založený

přístup k tématu vycházející z důkladného studia, spisovatelovo dílo je vyloženo nejen v kontextu národní literatury, ale i ve vazbě na literatury cizí, a snaha postihnout tvůrčí osobnost v jejím typickém projevu a představit ji několika podstatnými znaky. Tak je oceňována schopnost B. Němcové „překlenout bytostné rozpory kritické doby, a třebaže za cenu životního štěstí, vytvořit vyšší syntézu“ (1995). V máchovských studiích zaujme názor, že Mácha je básníkem vizuálního typu a že tato vlastnost znamená pro českou básnickou tradici „daleko víc než Máchův objevitelský čin v oboru filozofické lyriky“ (1995). Někdy užívá i tzv. nepřímé charakteristiky a klade vedle sebe osobnosti tak, aby vynikla jejich odlišnost: „Mácha a Havlíček, básník snu vedle básníka činu“ (1928). Typické je Novákovo zdůraznění vztahu mezi charakterem osobnosti a jejím postojem nebo činem. Dobrovský se zapisuje do českých dějin díky své průbojnosti a iniciativnosti, která je důsledkem „rovnováhy jeho učenosti a charakteru“ (1928). „Velký otřes lidské osobnosti znamená u Komenského uvolnění daru obrazotvorného a kazatelské výmluvnosti“ (1928). Novák jednotlivým osobnostem podle jejich dispozic určuje v literárních dějinách rozdílné úkoly. Tvůrci národních ideálů byly především osobnosti jako Jungmann, Kolár, Šafařík, Palacký a další z této řady, zato Tyl pouze „přejímal a popularizoval ideje a zásady velkých mluvčích národní romantiky“. Palacký Havlíčka „potřeboval jako novinářského apoštola, aby doktriny přesně promyšlené a pečlivě odůvodněné přenesl s jasností a prostotou“ (1928). Masaryk se prosadil jako silná osobnost a „povaha kladná a tvořivá“ (1922). Portrét osobnosti je vytvářen jako syntéza, ve které se prostupují vlivy domácí a cizí: „Máchovu vizionářskému nazírání je velmi blízká vizionářská poezie Byronova“ (1937), v O. Březinovi „se pojily dva mohutné živly: živel světový a prvek národně-individuální“ (1929). Novák tu pracuje s několika základními znaky, které mají v přesvědčivé zkratce postihnout charakter osobnosti; vyhýbá se přitom každému zjednodušení a snaží se postihnout podstatu osobnosti pomocí metaforického vyjádření. Názvy svých knih volí tak, aby naznačovaly postavení a úlohu spisovatelů, o nichž je řeč. Typické je pro něho zdůraznění biografických a tvůrčích faktorů (*Mužové a osudy*, *Nosiči pochodní*, *Krajané a sousedé*, *Zvony domova*).

Idea národa ani národní tradice není jediným inspiračním zdrojem a jedinou hodnotou, která formuje tvůrčí osobnost. Myšlenkové zázemí Novákových studií je mnohem hlubší a bohatší. V předmluvě ke knize *Duch a národ* (1936) napsal, že národ je „pojmem v oblasti duchové a mravní, v níž generace i věky si podávají ruce (...) ze svrchovaného příkazu, aby skrze národnost dospívaly vyššího lidství“. A v úvaze o Jaroslavu Vrchlickém čteme, že tzv. jednotu „světa a ducha“ ztělesňuje básník tvůrčím aktem a přibližuje se díky němu „samému Bohu“; toto stanovisko bylo podle Nováka oporou Vrchlickému v době jeho tvůrčího rozmachu, jeho krize nastala tehdy, když byla tato jednota narušena a kdy se mu „všecko rozdvajilo: svět a Bůh, hmota a duch, příroda a osud (...) a z jasného monisty se stal zachmuřený dualista“ (1926). Interpretace vycházející z idealistické filozofie zde umožňuje nejen prohloubit výklad, ale ukazuje na ideové zakotvení Novákovy literárněvědné metody. Literatura dostává svůj smysl, je-li poselstvím skutečné lidskosti, a spisovatel dosahuje svého cíle, uskutečňuje-li ve své tvorbě své nejvlastnější poslání, které mu určil bůh. Hus představuje „český typ reformační“, kdežto Mácha je „moderní typ básníka náboženského a filozofického“; jde o protikladné osobnosti, obě však spojuje přes značnou vzdálenost mezi nimi „opravdovost poměru k Bohu“ a platonský idealismus (1916). Nelze tedy pominout metafyzickou složku spisovatelovy tvorby, která mu umožňuje, aby překonával omezení ryze materiálního života a vydával svědectví o nadčasových hodnotách.

Nebyla to náhoda, že právě v zamyšlení nad dílem Terézy Novákové, autorky lidsky

mu nejbližší, formuloval A. Novák nejpřesvědčivěji své pojetí tvůrčí osobnosti: „Velikou lidskost nesou dvě mohutné síly vnitřní: stále živá schopnost zákonného vývoje a mravní dar pevné jednoty osobnosti při tomto nepřetržitějším růstu. Kdo prošel dalekou a složitou drahou vývoje, a přece zůstal věren sám sobě v základních složkách své bytosti, naplnil nejkrásnější poslání na zemi: obraz boží, který při narození přijal z Tvůrčových rukou, odevzdal mu při sklonu sice nezkalený, ale propracovaný a projemnělý zkouškami ducha, činnosti a lásky“ (1918). Tvůrčí osobnost je tedy nositelkou duchovních hodnot, její úloha je omezena časem, který je určen jednomu lidskému životu, ale díky svému duchovnímu poslání tuto hranici překračuje a dává pravý smysl lidské existenci. Ve jménu této víry podnikal Arne Novák své neúnavné výpravy za poznáním života a díla spisovatelů, odtud vyvěrala jeho úcta ke každému tvůrčímu činu, protože mu byl důkazem, že v nepřetržité proměně světa přispívá každý spisovatel svým dílem k zachování lidské identity. Domnívám se, že právě toto Novákovy pojetí literatury je dnes aktuální a zaslouhuje plně pozornosti.

Prameny

- Novák, Arne
1910 Jan Neruda (Praha: Mánes)
1911 Máchova Pouť krkonošská. Listy filologické, r. 37, 1910, s. 110–123
1912 Čím mně jest Lessing. Vyznání kritikovo. Novina, 38, 1911, s. 110–123. In: Mužové a osudy, s. 293–312
1914 Mužové a osudy. Kniha studií a podobizen (Praha: J. R. Vilímek), 251–260; Několik meditací nad stránkami Dostojevského. In: Mužové a osudy. Tamtéž, s. 153–168
1916 F. X. Šalda jako kritik (1913). In: Zvony domova. Kniha studií a podobizen (Praha: Fr. Borový), s. 201–231; M. Jan Hus a česká reformace v díle Máchově. In: tamtéž, s. 45–55
1918 Básně Boženy Němcové (1912). In: Podobizny žen (Praha: Fr. Borový), s. 99–129; Skálák Karolína Světlá (1913). In: tamtéž, s. 130–156; Češství Terézy Novákové (1916). In: tamtéž, s. 175–187
1922 T. G. Masaryk (1919). In: Krajané a soušedé. Kniha studií a podobizen (Praha: Aventinum), s. 88–103

- 1926 Léto básníkovo. In: Hovory okamžiků (Vyškov: Obzina), s. 14–20
1928 Smutek J. A. Komenského. In: Nosiči pochodní. Kniha české tradice (Praha: Literární odbor Umělecké besedy a Kruh českých spisovatelů), s. 28–36; Karel Havlíček Borovský. In: tamtéž, s. 71–84; Josef Kajetán Tyl. In: tamtéž, s. 63–70
1936 Duch a národ. Kniha studií a podobizen (Praha: Fr. Borový)
1937 Mácha vizionář. In: K. H. Mácha: osobnost a dílo, ohlas (Praha: Družstevní práce)

- 1995 O tradici v české literatuře (1927). In: Česká literatura a národní tradice (Brno: Blok), s. 11–29; tamtéž
1928 Josef Dobrovský. Zlatoroh (Praha: Mánes), s. 1–6
1929 Otokar Březina. Lidové noviny, 37, 26. 3. 1929, s. 1–2

Literatura

- Mukařovský Jan: 1939 Arne Novák, literární historik a kritik. Lidové Noviny, 47, 28. 11. 1939, s.

7. In: Kapitoly z české poetiky I, 1949 (Praha: Svoboda), s. 337–343
Grund, Antonín: 1940 Arne Novák, literární historik a kritik. In: Strážce tradice (Praha–Olomouc: Fr. Borový a R. Promberger), s. 38–62
Heidenreich (Dolanský) Julius: 1940, Učitel tradice a osobnosti. In: Strážce tradice (Praha–Olomouc: Fr. Borový a R. Promberger), s. 68–77
Štěpánková, Julie: 1989 Literárněhistorické dílo mladého Arne Nováka. Česká literatura, roč. 37, č. 6, 1989, s. 481–495
Jeřábek Dušan: 1997 Arne Novák (Brno: Masarykova univerzita)

Müllerova vila od Adolfa Loose, viz Vernisážník na str. 15

Aloise Burdy

Ze čtenářského deníku

Alexandra Berková: Temná láska, Petrov, Brno 2000

A tož to vám musím říct, jak su rád, že včil aj u nás máme tu feministickou literaturu, protože – jak říká ta moja, jako Růžena – chlapci sú sobecká prasata, co myslíjů jen na seba a nemajů pochopení pro jemnú ženskú dušu, a tak je snad alespoň ta literatura dokáže trochu předělat. Takto mi to řekla, když mňa donesla do parka tu Berkovou, že abyssem si ju přečtěl, jak je to tam umělecky vypsané, jaké je to utrpení být robů, a pak hybaj dom, řekla, na baráku je takovej práce a ty si tu hraješ na bezdomovca a mňa též scházáš. Tož toto mi řekla ta moja milovaná polovička, když mňa donesla do parka tu Berkovou.

A měla recht, ta moja, protože ta Berková je moc fajnová, umělecká knížka, což se pozná podle toho, že je v něj moc múdrostí nacpaných na každú jednu stranu. To máte tak: sú prozaici, kteří vám vykládajů nějaký příběh, jako jak to začalo a jak to skončilo a co bylo mezi tím a kolikrát, ale ta Berková ne. Ta Berková totiž nevykládá zábavnú historiju, ale bolestné stavy svej bolestnej duše, zrovna tím samým systémem, jakým to dělajů ti básníci, když pišů ty svoje říkanky, jenže tej Berkovej se to nerýmuje a taky nepíše takové ty krátké řádky, ale celé odstavce. Ale v každém tom odstavcu, v každé větě a v každém slově je tá její malá ublížená Berková.

Vím, na Ostravské univerzitě by mňa jako studenta doktor Zelinský asi nepochválil, že jako zaměšuju vyprávěčku tej Temnej lásky s psychofyzickú Berkovou, protože to se nikdy nemá (asi na tu univerzitu už přestanu chodit, však slavný už su, tak co), ale když já si nedokážu pomoct. Já sice tu Berkovou neznám, ale já ju přímo vidím, jak – malá, útlá, subtilní děvčica – v tom mužském světě strádá, jak se nemože smířit s tím, že všci chlapi sú idioti, co nemajů ani to nejmenší pochopení pro babu, co je miluje a celú svoju já a aj lásku by jim dala, jen kdyby ju chtěl, ale oni ju nechťjů, a když ju náhodů majů, tak stejně nevědíjů, co s nů a jen jej ublížujů. A také vidím, jak ta vyprávěčka, co není Berková, těžce nese, že aj její matka v tom mužském světě je hlupá hysterka, za což može její manžel, jako otec tej vyprávěčky, co byl sobecký a cituneschopný vůl, jakož i to, že aj její bratr vůl je idiot a ona sama, něžná a subtilní, mosí žít v tlustém těle, co k ní nepatří, protože aj to je, jako celý svět, křivda. A nejhůr jí vadí to, že její manžel, jako blbý manžel tej vyprávěčky, pro nů nemá to správné pochopení a nedokáže si ju pěstovat, brát ju takovou, jaká je, tedy jako živel a přírodní katastrofu, nýbrž se ju snaží spútat a omezit.

To máte to samé, jako když někdo volá o pomoc, také furt vykřikuje to samé, protože ho nikdo neslyší. Ona by si totiž ta Berková asi ráda s někým popovídala o tom, co si ona myslí, že aby s nů zcela súhlasil a myslel si totěž. Ale protože ti jini si hlupě myslíjů cosi jiného, což je vlastně strašná nespravedlnost, tak to ta Berková radši vrhá do tej knížky a jejím prostřednictvím nějaké doktorce, co by mohla být Bůh, ale na toho ta Berková stejně nevěří.

A to sú nejpěknější pasáže tej knihy, co vyvěrajů z toho, jak si to ta vyprávěčka, co není Berková, přes tu knihu a doktorku vyřizuje s tím manželem, co se s ním rozvedla, že aby se osvobodila. Ona tam fajnovy vykládá, jak ju ten sadistický, chladnokrevný

manžel, co se marně pokúšá být chlap, svazuje a rafinovaně spútvává, jak jej uřezává hlavu a sekerú osekává přebyččné končetiny, jak ju do květníku tím useknutým krkem sází a zalévá tak, že ona se z toho až topí, zvláště když jako malú holku ju doma nutili dojídat všeccko jídlo, protože sú chudí. Tož abyste to pochopili, on ten její muž není takový sadista, že by ju doopravdy svazoval a rafinovaně spútvával, nebo by jej fakt uřezal hlavu a do květníku tím useknutým krkem sázel a zaléval tak, že by se ona z toho až topila. To jen ona o tom tak piše! A v tom je právě to umění, že ta umělkyně nelíči ty manželské neshody a ten rozvod, jak byl, však to zná každý, kdo se rozvádá, ale že piše to, co jako cítí, jak trpí. A ona toho cítí moc a navíc to cítí v takových uměleckých obrazech. A mosím ale uznat, že ta Berková umí trpět prima a s humorem a s nadhledem. Ono to sú vlastně takové múdré a vtípné metafory, že aby to utrpení bylo vidět názorně.

A těch uměleckých obrazů je jich tam fakt úplná spústa, že se jeden skoro až diví, jak na to ta roba mohla přijít. Já to vidím tak, že ta Berková s sebu nosí kus papíra nebo nějaký bloček, a vždycky, když jej někdo ublíží, nebo ju napadne něco vtípného, tož to hned vrazí na ten papír. A když potom dělá ta knížku, tak ty papíry s písmenama rozstřihá na malé kúsičky a ty pak všelijak skládá a montuje tak, aby k sobě pasovaly, jen s tím rozdílem, že to včil možná dělá s pomocú kompjútera, protože tam to prý jde líp. Takže ta knížka je vlastně taková montáž a mozaika, takový kaleidoskop emocí a pocitů jedne baby, a když na tuto hru přistupíte, tak si jako čtenář fakt užijete. Navíc ta knížka není moc tlustá, takže se dá přečíst, a ty umělecké obrazy utrpení a nepochopení tam sú tak za sebu nasekané, že klidně možete aj přeskakovat a stejně o nic nepřijedete, protože nejednú sú na jedno brdo.

A ta Berkovej stříhací a montážní metoda asi aj způsobila, že se jí do tej Temnej

lásky ke koncu nějak náhodů přimotaly aj kúsky z nějakéj jinej knížky. Tím trochu myslím ty pasáže o fetáčkej dcěři a drogách, hlavně však ty, ve kterých se spisovatelka naráz začala starat o súčasnú politiku. Ne že by tyto úryvky z jiných knih byly úplně blbě, nebo že by ta politika nebyla dostatečným utrpením na pořádnú knihu, ale zkrátka si nemožu pomoc, do tej knihy o temnej lásce jako by to nepatřilo, nebo jakoby autorka se psaním na chvíli přestala, a když znova začala, nevěděla kudy kam.

Tož opakujů: ta knížka je moc fajnová a všci by si ju měli přečíst. Zejména chlapi ju doporúčujů, že aby viděli, jak je ženské a roby vidíjů a jak by se měli chovat. To je dobře, že aj včil sú knihy, které majů tu výchovnú hodnotu. Však je to ostuda: odmalička se o nás všeccky ty baby, různé ty učitelky a vychovatelky, tak starajů, že už jsme z toho úplně změkli a úplně jsme zapomněli, jak má vypadat opravdový muž. A k tomu právě slúží ta feministická literatura, která nám ukazuje, jak jako správní existi máme vypadat a co máme robít a že se nemusíme bát občas na ty roby hůknút nebo je bůchnút a psychicky potýrat, však ony to vydržíjů a ešče budů slavné, protože o tom knihy psát budů.

A tož aj já jsem vzal tu Berkovej knihu jako poselstvo a ponaučení. Nechal jsem bezdomovca bezdomovcem a hned jsem se vrátil dom udělat pořádek. Nahodů byl u nás zrovna na návštěvě Jura Juráňů, tož jsem ho požádal, aby opustil ložnicu a pak jsem tej mojí, jako Burdovej, nandal tolik po papulí, že hned byla zticha a jen si lízala rány. A pak sem ju spútal, hodil do kúta a chystal se jej uřznút tu hlavu, abyssem ju mohl zasadit a byl klid. Jenže pak ze mňa to počáteční nadšení tak nějak vyprchalo, a tož jsem se zvednul a šel raději s Jurů do hospody a moc dobře jsme si povykládali o tom feminizmu v literatuře, protože aj on říkal, že je rád, že už su doma, protože aj on už toho měl dost.

Ještě pořád máme **VÍCE** nápadů a schopností

Rozhovor
s Jiřím Hrabalem

Jiří Hrabal (1973) – absolvoval bohemistiku a studuje filozofii na FF UP v Olomouci; od roku 1997 je šéfredaktorem literárně-filozofické revue *Aluze* a od roku 1995 redaktorem vsetínských *Textů*; v poslední době se věnuje též ediční činnosti: pro Českou knižnici připravuje poezii Viléma Závady a s Mojmírem Trávníčkem chystá k vydání korespondenci Jakuba Demla nedávno objevenou ve Vsetíně; žije v Olomouci a ve Vsetíně.

Jaká je kulturní atmosféra Olomouce? Jak jsi s ní spokojen?

Záleží na perspektivě, ze které se na to podíváš. Já jsem přišel do Olomouce z menšího města. Zřejmě proto na mě měla Olomouc zpočátku kulturně osvěžující účinek. Po devíti letech už jsem v hodnocení střízlivější. Olomouc je město, které v sobě skrývá spoustu možností, ale je třeba, aby se našli lidé, kteří tyto možnosti uskuteční. Kulturní atmosféru Olomouce tvoří už historická architektura či rozlehlé parky, které mám velmi rád, je zde spousta využitelných prostor pro koncerty, výstavy, besedy, čtení či přednášky, je zde univerzita, která má přes deset tisíc studentů. Možná jsem příliš náročný, ale mám dojem, jako by lidé v Olomouci plýtvali příležitostmi, které jim samo město nabízí. Takže spokojen příliš nejsem. Především však asi nejsem kompetentní hodnotit kulturní atmosféru Olomouce jako celek.

Jak bys jako šéfredaktor zhodnotil tříleté trvání *Aluze*?

Když jsme s Petrem Hanuškou začínali s *Aluzí*, měli jsme asi hodně entuziasmu. Nejsem si jist, jestli bych se do toho znovu pouštěl. On je rozdíl, zakládáte-li literární časopis, který nazvete třeba *Host*, a můžete se tak vztahovat k mnohaleté a vynikající

tradici, nebo jestli chcete vytvořit fungující periodikum, aniž se máte o co opřít. Jak přesvědčit grantové komise, aby daly peníze právě vám? Jak přesvědčit příspěvatele, aby psali do neznámého časopisu? Měli jsme s Petrem ambice, které u řady lidí vzbuzovaly úšklebky. Musím přiznat, že mám pocit zadostiučinění, když mi někdo z těchto lidí dnes přinese příspěvek a já si mohu vybrat, jestli ho budu publikovat nebo jestli dám přednost jinému. Samozřejmě se však našla i řada lidí, která nám velmi pomohla.

Myslím, že každý, kdo si vezme do rukou tři ročníky *Aluze*, musí zaznamenat komplexní zlepšení – ať už jde o kvalitu příspěvků, grafickou úpravu či redakční práci. Obměnil se postupně i redakční okruh, resp. je vlastně stále v pohybu: Petr se začal věnovat více jiným bohubilým činnostem (on je totiž poslední žijící obrozenec a jeho entuziasmus je – na rozdíl od mého – nevyčerpatelný), mnoho práce dnes odvádějí v poměrně dobře fungující redakci Jirka Chocholoušek, Alice Procházková a Michal Jareš. Osobně si hodně cením spolupráce s filozofem Břetislavem Horynou, který měl ostatně skrze filozofii dost značný vliv na formování mého uvažování o literatuře (a domnívám se, že nejen mého, ale i několika dalších stálých příspěvateľů *Aluze*).

Jistěže se *Aluze* ještě nezbavila řady nedokonalostí, jež jsou způsobeny zčásti i nedostatkem financí (vždyť již tři roky pracuje celá redakce zcela zdarma, což možná vypadá šlechetně, ale někdy je to už přece jen únavné) a které je nutno zlepšit, ale vývoj *Aluze* pozvolna směřuje k předstávě, jakou jsem o časopisu měl na počátku. Ještě pořád máme více nápadů a schopností než peněz. Až tomu bude naopak, o čemž s úsměvem pochybuji, je třeba skončit a začít dělat něco jiného. Nebo ne?

Alusion free band: uprostřed punkový frontman Michal Jareš, vpravo básník Gabriel Pleska (lead guitar), vlevo Jiří Hrabal (bass guitar). Večírek *Textů* 2000 ve Vsetíně, foto Lucie Semeráková.

To určitě. Ještě možná banální otázka: Proč je *Aluze* revue pro literaturu, filozofii a jiné?

Ta otázka může mít samozřejmě banální rovinu, ale patrně tě zajímá, proč jsme se v *Aluzi* rozhodli konfrontovat literaturu a literárněvědné myšlení s myšlením filozofickým, což je naopak otázka natolik nesnadno uchopitelná, že na ni nelze odpovědět bez nepřijatelného zjednodušení. Odpovím tedy pouze takto: zajímá mě myšlení o literatuře a mám dojem, že je v současné době namístě ptát se po kompetencích literární vědy, neboť každý teoretický diskurz má sklon k tomu, aby prostřednictvím selekce a klasifikace ilustroval zejména sám sebe. Filozofie ve svých dějinách skrývá obrovské množství metodických postupů, ale jistě i slepých cest – vlastně těch především, které představují možné pozice, z nichž lze na literární vědu nahlížet, a které mohou být (a často již byly) pro myšlení o literatuře inspirativní nebo odstrašující. Nepopírám, že často podléhám skepsi (měl bych spíše říci, že se jí rozkošnický poddávám), zdali vůbec můžeme o literárním díle vypovídat tak, aby to bylo pro ně a pro čtenáře prospěšné a aby se literární historie a věda nestaly spíše „márnicí literatury“. Jenže má skepse není akademická: nejsem přesvědčen, že to není možné; je to skepse, kdy pochybuješ, pochybuješ o pochybách.

Takové postoje jsou pro šéfredaktora literárního časopisu dost heretické, že? Někdo si myslí, že šéfredaktor musí mít unifikovanou a neměnnou představu o tom, jak o literatuře správně psát, že by měl být přesvědčen o určitých metodicky čistých postupech. Já ne. Pro mě je myšlení o literatuře – krkolomně řečeno – permanentním procesem transverzální perspektivity.

Naopak literární tvorba může být pro některé filozofy dlouhnutím do žeber, aby se probudili ze svého univerzalizujícího spánku (starý pán z Královce nechť mi tu formulaci promine).

V přívažku „jiné“ je obsažen zájem i o další oblasti kultury (film, architektura, divadlo apod.), které se v *Aluzi* objevují spíše sporadicky, proto nejsou v názvu přímo pojmenovány. Ke změně označení z „časopisu“ na „revue“ jsme pak přistoupili v loňském roce pouze z toho důvodu, že přece jen lépe odpovídá periodicitě.

Jak se ti jako čtenáři zamlouvají ostatní literární časopisy a referování o literatuře v denících a jiných periodikách?

Nechci příliš hodnotit ostatní literární časopisy, ačkoli to mám udělat jako čtenář. Obávám se, že ten, kdo bude mou odpověď číst, by mě stejně podezíral, že nejsem nezaujatý.

Mohu však říct, že časopisů sleduji poměrně hodně a nezažívám u toho žádné konkurenční pocity. Když slyším o napjatých vztazích mezi některými pražskými časopisy, upřímně se tomu dívím. Já čtu časopisy, na kterých se nepodílím, s velkou chutí a mám radost, když se v nich objeví dobrý článek. Co mi spíše vadí, je fluktuace příspěvateľů. Mně by vyhovovalo takové

cechovnictví: kdybych věděl, že třeba Jiří Trávníček píše do *Hosta*, a nemusel bych jeho příspěvky honit po všech čertech... Nemíním to nějak rigorózně, v *Aluzi* taky publikují kmenoví autoři jiných časopisů, ale myslím, že by bylo dobré udržovat určitou míru. Když například Radim Brázda pošle článek jinam než do *Aluze*, okamžitě mu pišu výhrůžný e-mail. Když titíž autoři pišou kamkoli, rozmazává to kontury všech periodik, ničí to jejich rozmanitost.

Z čistě literárních periodik čtu pravidelně *Host* a *Tvar*, neboť mi v současné době nejlépe umožňují udržovat přehled o dění v české literatuře, i když mi kupříkladu některé recenze v *Hostu* i ve *Tvaru* nepřipadají moc valně urovně. Všechna čísla *Hosta* loňského ročníku mi však stála za to, abych si je koupil, což je u mě jakožto čtenáře úspěch, protože automaticky nikdy nekupuji žádný časopis. Musím přiznat, že u *Tvaru* mám pocit, jako by mu v posledním roce docházela šáva. Chybí mi tam jakási pružnost, inovace. *Literární noviny* jsem kupovat téměř přestal, přečtu si je jen málokdy, ačkoli každý týden prolístuji obsah čísla. Jejich současný kurz mi nevyhovuje. Asi nespádám do patřičné cílové skupiny. Nevím, kolik mají *Literárky* dnes reálných čtenářů – tedy těch, kteří je opravdu čtou, nikoli těch, kteří je dostávají do schránky – v mém okolí však neznám ani jednoho náruživého čtenáře *Literárek*. Úplně cizí mi byl *Neon*, o jehož krátké existenci jsem byl od počátku přesvědčen, a nechápu dodnes, jak mohl mít tak zkušený nakladatel, jakým je Martin Pluháček, tak mylnou představu o českém literárním trhu a čtenářích.

Z dalších periodik se mi velmi líbí některá čísla *Labyrintu*, ale je pro mě příliš drahý. Pravidelně čtu něco z *Estetiky*, *Filozofického časopisu*, *Kritického sborníku*, někdy z *České literatury*. Sleduji vlastně všechny moravské (mně známé) časopisy jako např. *Weles* či *Potulný dělník* a další. Psaní o literatuře v denících mě moc nezajímá.

Kam bys v kontextu literárních časopisů zařadil *Aluzi*?

To je dost ošidná otázka. Jistou příbuznost spočívající v interdisciplinaritě, v tematicke filozofických příspěvcích, periodicitě a rozsahu by snad bylo možno vidět s *Labyrintem*, který je však pořádán podle témat a je nepochybně graficky vyspělejší.

Je *Aluze* na FF UP dítě prestižní a hýčkané nebo spíše trpěné a téměř neviditelné?

Teď bych si měl asi dát pozor na odpověď, že? Nedokážu posoudit, jak je *Aluze* vnímána mimo můj obzor. Samozřejmě mě těší pochvalná slova od lidí, jako je M. Komárek nebo E. Petru, kteří už na fakultě dlouho působí a podle jejichž slov je *Aluze* svou existencí opravdu dosti výjimečná. To patří k tomu hýčkání. Avšak nedávno jsem se třeba dozvěděl, že na jedné z kateder FF UP, kde se vyučuje literatura, ačkoli ne česká, dosud nevědí, že takový časopis na FF UP vychází. A to jsme pod hlavičkou *Aluze* pořádali už i řadu besed, autorských čtení

a přednášek. To zas patří k té neviditelnosti. Ale pokud se ptáš, zda nám někdo zámečně komplikuje činnost nebo zda nám někdo diktuje, co máme a nemáme publikovat, pak musím říct, že ne. *Aluzi* sice vydává katedra bohemistiky, ale redakce je na ní zcela nezávislá, do výběru příspěvků nám nikdo nemluví. Pokud bychom měli dojem, že jsme na fakultě nějak trpěni, zřejmě bychom už byli schopni postavit se na vlastní nohy i mimo fakultu, i když by to pro nás bylo v mnohém složitější. Ale k těmto úvahám opravdu nemám v současné době důvod.

Myslíš, že by takovýto časopis mohla mít každá filozofická fakulta nebo jde o to, že v Olomouci žádný literární časopis (když nepočítám polonistické *Scriptum*) není?

A proč by nemohla? Pokud bude mít lidi, kteří jej budou ochotni dělat a budou mít dost energie. Já však nepovažuji *Aluzi* za výlučně fakultní časopis, který by žil z toho, že do něj píšou studenti své básničky a pedagogové své studie, které by jim v jiném časopise nevzaly. Pokud si otevřeš obsah kteréhokoliv čísla, uvidíš, že tomu tak není.

Že *Aluze* vychází právě v Olomouci, je shoda okolností. Kdybych žil třeba v Brně, snažil bych se dělat *Aluzi* tam, ačkoli Brno má časopisů už několik. Nejde o to, kde, ale kdo a jak časopis dělá. Pokud vím, kupříkladu zase Ostrava, což je mnohem větší město než Olomouc, momentálně žádné fungující literární periodikum nemá.

No, to je pravda, literární časopis v Ostravě nemají, ale zato – abych si dloubl – když jsem tam nedávno byl, jsem viděl a slyšel, že zase nejlépe vědí, jak by literární časopisy měly vypadat. Ale jinam, řekni také něco k přílohám, jejichž první dva svazky loni vyšly.

Přílohy publikované v roce 2000 mají charakter sborníků. První příloha, která

vznikla ve spolupráci s kabinetem profesora Pavla Flosse (Katedra filozofie FF UP), je sestavena ze studií o filozoficko-historickém díle Roberta Kalivody. Vydáním tohoto svazku jsme snad napomohli alespoň částečně odčinit dluh, jež má česká filozofie, historie, ale i literární věda vůči tomuto mysliteli. Doufám, že přijde doba, kdy Kalivoda nebude vnímán jako jeden z marxistů, který cosi napsal, ale jako významný český filozof, který se hlásil k marxismu.

Druhá příloha se v době vzniku tohoto rozhovoru teprve připravuje. Jde o soubor studií věnovaných k sedmdesátinám Květoslava Chvatika. Oproti kalivodovskému sborníku zde nepůjde o texty zabývající se Chvatíkovým dílem, ale o texty na různá témata volně související s předmětem Chvatíkova literárněvědného zájmu. Svazek se bude jmenovat *Slovo – struktura(lismus) – příběh*.

Jaké změny ještě v *Aluzi* chystáte?

Mimo další změny v redakci, kde proběhne posílení filozofické sekce, nastanou nejvýraznější změny právě v přílohách, které v roce 2001 nebudou mít podobu sborníku. Plánujeme vydat literární komiks prozaička Jana Balabána a výtvarnice Hany Puchové *Odvážné srdce* a sbírku veršů Michala Jareše *Brzo je k lásce, pozdě k řečem*. Základní směr revue se však nijak zásadně měnit nebude.

Hodně prostoru také věnujete slovenské literatuře. Berete to jako práci záchranářskou ohledně česko-slovenských vztahů, anebo jde jen o kvalitu textu?

Myslím, že nikdo z nás nechce dělat nějakou transfúzní stanici bývalé federaci. Je však třeba konfrontovat českou literaturu i s nečeskou kulturou. Zprostředkování slovenské kultury je jazykově nejdostupnější, navíc udržujeme s některými slovenskými literáty přátelské vztahy (Jaroslav Šrank, Michal Habaj aj.). Já osobně si v poslední

době velmi často koresponduji třeba s Tiborem Žilkou a upřímně mě to těší. Ale samozřejmě jde o kvalitu textu.

Ty se ale ve svém původním bydlišti, Vsetíně, podílíš na redakci ještě jednoho literárního časopisu.

Máš pravdu. Byl jsem vlastně nejprve u zrodu *Textů* a stále se na nich rád podílím. Vznikly dosti spontánně z iniciativy několika přátel, financuje je knihkupec Dalibor Malina a domnívám se, že plní svou úlohu, kterou jsem od nich očekával: podporují literární aktivity ve valašském regionu (autorství okruh přitom není regionálně omezen). Je to literární čtvrtletník, který nemá žádné velké ambice, což však neznamená, že tam nenajdeš kvalitní příspěvky. Nedávno jsme slavili páté výročí. *Texty* byly navíc mezi prvními z literárních časopisů, které měly svou internetovou podobu, což je zásluha Pavla Kotrly, jemuž už nikdo neodpáře přídomek „průkopník literatury na internetu“, který mu přisoudil, tuším, Bogdan Trojak.

Michal Jareš kreslí do *Textů* komiksů na pokračování, jehož hlavními hrdinami je jistý Umberto E. Vždycky přemýšlím, koho mi připomíná...

S Michalem Jarešem (pozn. jde o redaktora *Aluze*, kterého jsme propůjčili redakci *Tvaru*; ve *Tvaru* však netuší, že je to první krok našeho plánu, jak pohltnout *Tvar* a udělat z něj ob-přílohu *Aluze*) jsme se zúčastnili – jako publikum – několika literárních konferencí. Při příspěvcích, jež dokázaly poslouchat opravdu jen velmi silné národy, kreslil výše jmenovaný výsadkář *Aluze* kratičký a velmi výstižný komiks, z nichž některé dodnes pečlivě uchovávám. Pojal jsem tedy nápad, aby M. J. začal něco podobného kreslit pravidelně do *Textů*, a pobídl ho k tomu. Tehdy jsem ještě netušil, že se stane komiksovou figurkou. Co víc si lze v životě přát?

Přípravil ONDŘEJ HORÁK

Jedním

okem tam, druhým ven

Jedním okem...

Pokud se divák nechá zlákat reklamou na film s názvem *Cela* (*The Cell*, www.thecellmovie.com) nebo si nedejbože přečte nějakou recenzi z per jinak uznávaných kritiků (rozumějte autorem uznávaných kritiků) a jde na těchto 107 minut filmu, musím ho předem důrazně a co nejpřesvědčivěji varovat, ať tak nečiní. Protože to, co se na něj z plátna pohrne, je jedna z největších slátanin, jaké v současné době kino nabízí (kromě filmu *Bojiště: Země*, který je snad ještě horší).

Je to tak: kdesi v Americe – kde jinde, že – žije člověk jménem Carl Stargher (hraje Vincent D'Onofrio), masový vrah a rozdvojená osobnost, který se jen díky práškům udržuje při vědomí v normálním lidském světě. Tento člověk má v opuštěné vodárně (kde jinde než v Americe a v opuštěné vodárně, že) udělané velké akvárium, ve kterém topí své oběti, dívky, připomínající panenky Barbie. Nechá je 40 hodin v pomalu se napouštějícím akváriu, tedy cele, utopit, pak je naloží do roztoku a posléze se přidělán na důmyslné konstrukci ukáží nad mrtvým tělem. Pak obět vyhodí někde z dálnice a jede nanovo. Už tak by to mohlo být zábavné, ale tenhle nemocný muž (jak už to v Americe bývá u psychopatů zvykem) udělá chybu, policie ho vyhmátne, ale je pozdě,

protože Carl si nevzal tabletku, a je vyřízen. Prostě v kómatu, ze kterého se nedostane. A voda do akvária natéká.

Ještě potud bych toleroval úchylárnu, co se zhlédla ve slavnějších filmových sourozencích, jako byly snímky *Sedm* nebo *Mlčení jehňátek*. Ale pak se rozjede jakási podivuhodná změt sci-fi, detektivky a psychoanalýzy, která nemá daleko k něčemu, co se ve slušnější společnosti označuje jako film kategorie C. (Zde je slušné dodat, že níž už je jen kategorie X vyhrazená pornu.) Do psychopata vědomí se totiž dostane ladná vědkyně Catharine, kterou hraje star populární hudby Jennifer Lopezová. Samozřejmě pomocí nejnovější vědy a techniky, kdy se nemocný i lékař na sebe napojí a „vyladí se“. Catharine se snaží někde za ireálným pozadím myslí najít malého chlapce, který byl v mládí bitý, zneužívaný a možná že byl i nucen dívat se na fotografie Jana Saudka, podle kterých jsou mnohé interiéry šilencova vědomí vystavěny až příliš jasně a okatě. Že by mysl schizofrenika byla jen takhle chudá? Snaha po jakémkoliv šoku vyjde naprázdno třeba ve snové scéně, při níž je zničehonic rozkouskovan kmoň – nuda a zároveň vzpomínka na šilencův divadelní muzikál Petera Greenawaye, jinak bytostně obrazového filmového režiséra, kdy byla na jevišti jedno dějství zavěšena polovina koně. Opravdu – nahnat hrůzu jen přebujelou obrazností dokáže ve filmu leckdo. Ale pro-

boha – thriller a horor jsou trochu také k tomu, aby se člověk bál, aby byl neustále konfrontován s mírně odchýlenou normálností. A aby se děsil už jen nedoslovených stínů někde za skříní.

Pro diváka, kterého zaujal třeba výše zmiňovaný film *Sedm*, je právě *Cela* tím největším utrpením – přehnanost, křeč a takové podivné děláni bu-bu-bu. A divák, který podobným filmům holduje ve večerních až nočních hodinách v televizi, těžko půjde do kina za cca 100,- Kč na něco, u čeho si nemůže dojít pro jaterničku nebo trochu si schrupnout. Tah zařadit tento snímek do filmové distribuce byl dost nešťastný a jeho uvedení pouze pro video by bylo důstojnější. Pro kina i pro ty, kteří naivně očekávají od hororu něco jako strach. Anebo ještě lépe, na film nechodte vůbec, šikanujte své ratolesti a hlavně jim ukazujte fotografie Jana Saudka – pokud budete mít štěstí, děcko vám vše časem vrátí. Režisér Tarsem Singh by tak své nápady mohl dál klidně realizovat v časovém rozměru videoklipu, čímž se ostatně do současnosti živil a což je na snímku *Cela* zcela jasně znát.

A ještě drobinek pro národní citění – vrchní vyšetřující detektiv se jmenuje Peter Novak (hraje ho Vince Vaughn). Avšak to je asi tak jediné, co potěší, i když nechodí po špičkách. Příští hrdina nějakého pěkného bijáku by se mohl klidně jmenovat Viktor Sodoma.

MICHAL JAREŠ

Cela

HardTVAR (74)

Při listování starými časopisy leckdy člověk narazí na všelicos kuriózního, co mu svého času z různých důvodů uniklo, například na glosu publicistky Jany Klusákové, nazvanou O jedné ruské knize a otištěnou zrovna před rokem v Literárních novinách. Autorka se v této kurzivě (s největší pravděpodobností sepsané na základě nějakých tehdejších agenturních zvěstí) dosti podrobně rozepisuje o slavné dokumentární knížce Ivana Soloněviče (1891–1953) Rusko v koncentračním táboře (Rossija v koncentracijach), poprvé vydané v Sofii, do níž se spisovatel po svém dramatickém útěku přes sovětsko-finské hranice (onen útěk ostatně zevrubně popisuje ve svém díle) po nějaké době se štěstím uchýlil, čili v bulharském exilu, a to již v roce 1936. Klusáková zdůrazňuje, že máme co činit se závažným svědectvím o sovětském gulagu, zveřejněným dlouho před dílem Alexandra Solženicyna, svou rádobytaktičnou referenci však počíná skeptickým, možná jedovatým či škodolibým prohlášením, že „jméno Ivana Soloněviče nejspíš neřká nic ani slovatným českým rusistům“. A to už je pořádné slovo do pranice, neboť jak to Jana Klusáková vůbec může vědět? A pokud to neví, proč tak zpurně zpochybňuje renomé oboru? Aby dala všem na odiv svou vlastní, byť tuze opožděnou obeznámenost? Cosi takového jako „slovutnost“ se samozřejmě dokazuje nsnadno, kdekerý opravdu slovatný badatel by nad rychlokvašeným úsudkem jedné novinářky mávl rukou bez komentáře, koneckonců i ona slovatnost má svůj rub a líc, nicméně nabubřele prohlašovat v novinách, že někdo o něčem „nejspíš“ nemá ani tušení (ani po letech bádání!), to je víc neomalenost než omalenost. Kdyby totiž byla naše publicistka bývala omalená, mohla by možná, pužena zvědavostí i zvidavostí, nahlédnout do knihy M. C. Putny Rusko mimo Rusko (I. díl), vydané brněnským Petrovem v roce 1993, kde je Ivanu Lukjanoviči Soloněvičovi (jeho knihu autor překládá „Rusko v lágru“) věnován dokonce samostatný meadillon s názvem Solženicyn před Solženicynem (s. 155–158) – a že by to třeba i pro onu „neslovutnou“, mj. nakladatelskou rusistiku byl nějaký nadmíru převratný literárněhistorický objev, to věru nebyl! Z Putny by se novinářka dověděla třeba tolik, že Soloněvič byl přesvědčený monarchista, volal po návratu cara z rodu Romanovců, Sovětský svaz označil za „diktaturu impotentů“ – a lamentoval nad světem ruské emigrace, která se „hašteřila mezi sebou, vzpomínala na staré zlaté časy a psala utopické programy“ – stejně jako pak za Solženicyna. Tato příručka Janě Klusákové jaksí ušla, budiž. Jenže shodou okolností ba i mnozí zhola „neslovutní“ čeští rusisté dobře vědí a věděli, že Soloněvičova kniha vyšla u nás v Čechách, a to dokonce dvakrát krátce po sobě, hned po jejím prvním vydání v létě 1936! Tehdy ji pod názvem Rusko za mřížemi přeložil lékař a spisovatel Ladislav Ptáček a právě tehdy se strhující Soloněvičova dokumentární obžaloba (spolu s Weilovou Moskvou-hranicí) stala malou kulturní událostí. Nyní se už dráhný čas chystá nové české vydání. Nic na tom, že tohleto všechno se seběhlo už před rokem: pořád platí, že mnozí naši slovatní publicisté by měli aspoň tušit, že nejednou, a to i v natolik renomovaných časopisech jako ambiciózní Literární noviny, všehovšudy s břeským rykem objevují Ameriku.

VLADIMÍR NOVOTNÝ

Po práci legraci

(kapesní antologie
privátního humoru)

Žumcajda, vomakajda, tě bůh, ahoj!

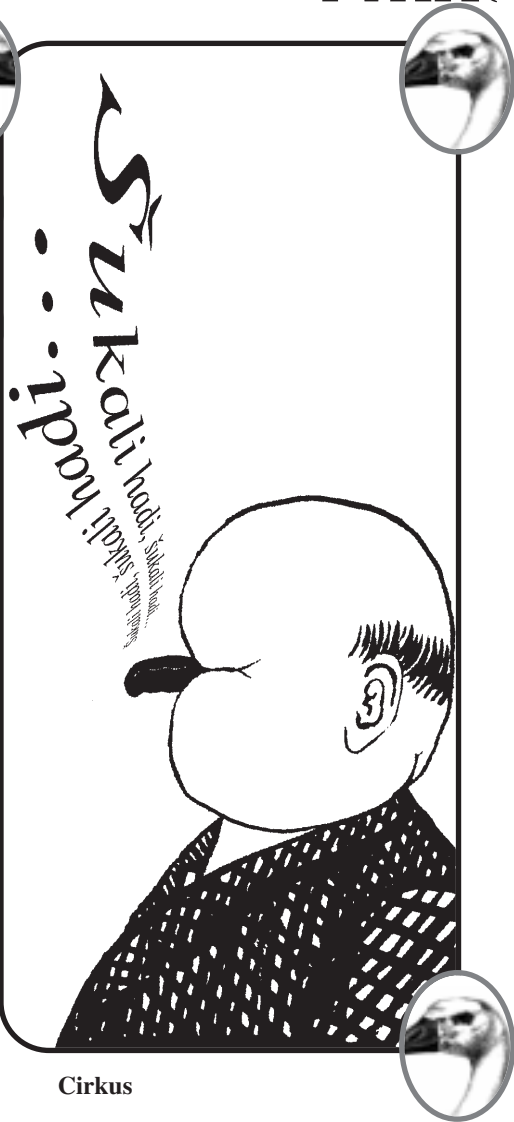
„Tak dojat jsem českého lidu písní...“ – napsal ve slabé chvíli básník R. M. Rilke, aniž by tušil, jaké hlubiny tají poklidná hladina tuzemských trylků. V tomto pokračování se zaměříme na lidové či zlidovělé songy, které vznikly (popř. prošly aktualizací) zhruba v 80. letech 20. století a dosud nebyly publikovány v žádných nám dostupných korpusech.

Ide vesměs o písně, jejichž tématem se staly nehody ctnosti, skatologie, rouhání, státu hanobení, urážka veličenstva – je to prostě takový mlaskavý políček dobrému vkusu a štábní kultuře, proto jej zařazujeme do privátního humoru. Rozhodně tu však nechceme cvakat cenzorskými nůžkami: pokud je pro nás autentický folklor příliš kácký, nemá cenu se s ním vůbec zabývat. Také snad není potřeba nad záplavou kanálů opakovat „otčenáš“ o katarzi, duševní hygieně, represivní kultuře, karnevalizaci světa atd. Raději si povězme, co nás k těmto odrhovačkám z putyky vábí.

Důvodů je vícero: na hranici zakázaného umírá patos, selanka, literátství a rodí se humor i (občas) moudrost. Bez ohledu na režimy se mocným připomíná bezmoc těla („V národu je síla / v prdeli je díra“) a posvátnému profánní („V prdeli / na věži / tam kde serou papeži“). Anarchie a apatie se tu drží za ruce jako v *Kázání na hoře* („Nám na tom stejně hovno záleží / hodiny bijou / mládenci pijou / nám na tom hovno prdel záleží / hodiny bijou na věži“). Intelekt, iluze a ideologie tady nemají co dělat. Cosi o tom věděl i náš underground, který z lidové studánky-hlubánky často pumpoval (*V blázinci se dobře máme / fetujem a neděláme / máme tady fermetrák / je ho něco přes metrák* – Jim Čert).

Náš výběr se omezil na příklady erotického humoru s politickými reminiscencemi. Tím se však jeho potenciál nevyčerpává. Všimněme si, jak lidový génus obrábí nejen tradici vagantské a „galantní“ poezie, ale i výboje moderního umění. Jak píseň *Cirkus* pozoruhodně rezonuje s poetikou poetismu (viz i stejnojmenná báseň Seifertova) a nekonečný opus *Budme veselí* zas pluje svou přelétavou obrazností ve vlnách Apollinairova *Pásma*. Optiku plebejského kubismu vystopujeme i v *Somrácké hymně*, která se zpívala na melodii *Lady in Black* od Uriah Heep. Text hymny začíná podobně jako žižkovská píseň práce *Ručičky, nebojte se*, pak se ale do rošťácké díky provalí vzték porobeného národa, který svou nemohoucnost vybíjí alespoň ve sviňáckých kupletech. Podobně tomu bylo i u rokenrolu *Chuligán* („*Já jí říkám holka / pudem na schůzi / vona na to vole vole / tam sou soudruzi*“), v parodii *Dóliny* („*Jěbali Savěti / pětiletý plán / jěbala partyja / jěbal Brežněv sám*“) či *Tálinskýho rybníka* („*Už se ten Stálský pomník nakláni / dosahá čepiči k Letenské pláni*...“).

Osobně si nejvíce cením fragmentů písní, které v proudu času ztratily své pokračování a kolují jen jako třpytivá torza („*Viděl jsem Ježíše / jak nese pytel hašíše*“; „*Jěbali hadi prude / v půlpalcový trubce*“ a d.). To jsou právě imaginativní trezory, do nichž si mohu vysnívat ty nejprůsvitnější anarchické ráje. Inu, kakája nátura, takája kultura, kakája kultura, takoj naród. JAN NEJEDLÝ

Cirkus

(recitativ)

Dámy a pánové! Navštivte náš vyhlášený cirkus. Uslýšíte, co jste ještě neslyšeli, uvidíte, co jste neviděli. Exotická zvířata, unikátní drezúry, jedinečná čísla. Neváhejte, za minutku začínáme. V našem šapitó je místo pro všechny. Každá hlava platí dvacet, kdo přijde bez hlavy, neplatí nic.

(refrén)

Suchej tam a mokrej zpátky,
dej nám pámbu dobrý svátky,
suchej tam a mokrej ven,
dej nám pámbu dobrej den.
Když seš tam, tak tam buď
a nevylejzej votamtuď,
když seš tam, tak tam buď
a nevylejzej ven.

(recitativ)

Tenhle had, co tady vidíte, to není jen tak vobyčejnej had. To je nejdelší had na světě. Měří tři metry od hlavy k ocasu a od ocasu k hlavě další tři metry. To máme dohromady šest metrů. Hlavu vám předvedeme na jevišti a ocas vám ukáže náš zřízenec za oponou. Marcel, bubnuj...

A tahleta baletka umí jedno číslo na laně a několik dalších ve staně. Kdo jste tu s manželkou, pánové, máte smůlu.

A tady vám ukážeme Inda, ten když ho vydá, tak mu bryndá.

A ještě vám předvedeme mořskou panu, ta přechází celou vanu, tři sta metrů proti větru. A pak tu máme ještě jednu panu. To je jediná panna v celém střední Evrope, a to ještě proto, že je dřevěná.

A tady máme ptáka vohníváka. Emane, ukaž ho!

Taky tady máme vopičku, ta si dává na pičku červenou čepičku.

A pak vám ukážeme kraba a ten když nemá samici, tak to dělá s krabicí.

A něco pro dámy: Máme tady fousatýho krtka a ten vám strašně pěkně trtká.

A ještě tady máme tresku a ta vám rychlostí blesku posere úplně hladkou eternitovou desku.

A taky tady máme černocho, ten je poprvé v Praze a má ho černýho jak saze. Marcel, bubnuj...

Budme veselí

Budme veselí vždycky všichni
zazpíváme sobě po česky:

Šel dědeček na kopeček
nasekat si jetele,
nějak se mu kudla svezla,
uříz si kus prdele.

Kopla kurva do banánu,
sukně se jí zvedla,
hlava se jí zatočila,
do lejna si sedla.

Papež Pius jedenáctý
to byl velkej dobytek,
strkal vocas mezi skříně,
měl těhotnej nábytek.

Papoušek měl touhu skrytou,
zpracat krajtu tygrovitou,
krajta se mu nedala
a tak zprcal pardála.

V životě jste neviděli
takovýho Janderu,
ten si uříz vobě koule
a nabil je do kvěru.

To jste eště neviděli
kouřimskýho holiče,
jednou rukou stříhá kníra,
druhou šahá po piče.

Jedna kurva, jedna panna,
co to je na Angličana,
deset kurev, deset pann,
všechno zvládne Angličan.

Černoši jsou lidožrouti,
mrdaj až se křoví kroutí,
když ho stará nasere,
tak jí kundu sežere.

V Americe na nábřeží
stojí socha Svobody
a z tý sochy Svobody
chčijou kurvy do vody.

V Americe tam je blaze,
tam se mrdá na podlaze,
v Americe tam je hej,
tam se chčije petrolej.

To jste eště neviděli
takovýho skauta,
aby hledal stopu v blátě
a při tom sral z auta.

Všichni ruští bohatíři
mrdali by jako štíři,
jen ten Ilja Muromec
má na ptáka zlatou klec.

Ten Benito Mussolini,
mrdal až mu tekly sliny,
Mussolini Benito,
v kundě nechal nablito.

To jste eště neviděli
takovouhle paniku,
jedna paní vystrčila
prdel proti parníku.

To jste eště neviděli
texaskýho honáka,
ten s krávama vocejchoval
taky svýho čuráka.

Potkal frajtr jenerála
zpívaje si ejchuchu,
jenerál ho za to zjebal
na těle i na duchu.

Somrácká hymna

Práce spadla do kanálu,
já jí tahat nebudu,
já jsem si jí nevymyslel,
já se na ní vyseru.

My jsme starý somráci,
vyserem se na práci,
ať za nás makaj Rusáci,
my budem somrovat.

Sparty nejsou k dostání,
bude z toho povstání,
bude z toho třetí
válka světová.

Na přechodu pro chodce
Tatra drtí důchodce,
střeva tečou do kanálu,
kanál přetejká.

Na náměstí přijel tank
a na něm seděl buzerant,
buzerantů král,
savětskyj saldát.

My jsme starý rockeři,
podobáme se zvíři,
lidi budem zabíjet
a pivo popíjet.

Ta dáma v černém žiguli
zas fetovala čikuli,
čikuli jí nestačí,
proto skotačí.

Na přechodu pro chodce
Tatra drtí důchodce,
důchodce se vrtí,
Tatra drtí, drtí.

My jsme chlupci z Jüesej,
podporujem Bundesvér,
Bundesvér se vyplácí,
budou z nás vojáci.

Mlátili mě řetězem,
abych šel do SSM
a já jim na to řek,
že už jsem v CIA – hej!

Na přechodu pro děti
mastné fleky viděti,
mastných fleků přibývá
a dětí ubývá.

My jsme starý somráci,
vyserem se na práci,
ať za nás makaj Rusáci,
my se budem smát.

Koleda pro Husáka

Maso už je zkažený,
dětský prádlo zdražený,
zem je plná Rusáků,
tys to posral, Husáku.

Koleda, koleda, Husáku,
co to neseš v zobáku?
Nesu, nesu Štrougala,
vláda vám ho poslala.

Vidím město rudý,
vyžraný a chudý,
nad ním hvězda pěticipá,
pod ní českýj národ chčipá.

Děkuju ti, Husáku,
za tu zimu v baráku,
děkuju ti, vládo,
za to drahý žrádlo.
Děkuju ti, Štrougale,
za to hovno v regále.

A ty koni pod Václavem,
ať tě chrání nebe,
eště jednou maso zdrazí,
sežerem i tebe.

Neni maso, nejsou auta,
zato máme kosmonauta.
Jmenuje se Remek,
česky ani nemek.

Vše, co máme, Rusům dáme,
do prdele, to se máme!

Na rozloučenou

V prdeli je celé naše mládí,
v prdeli jsou všechny naše sny,
v prdeli jsou naši kamarádi,
do prdele půjdeme i my...

iniciálky

Tvorba nezavedených autorů

Ivan Řeka

Dopis

Protože tento příběh skončí smutně, začneme jej zvesela. Panu Olšanovi přišel dopis, snad první za posledních deset let. A i když dopisy chodí fůře lidí, jen za minulý rok prošlo českou poštou okolo půl milionu milostných dopisů a přes sto tisíc svatebních, snad nikdo se z žádného nikdy neradoval tolik. Pan Olšan neuvěřitelně miloval dopisy. Miloval je kdysi dávno, dokud ho ještě pravidelně navštěvovaly, a od té doby se na ně aspoň nepřestal potají těšit. Po celých deset let jim den co den nechával ještě jednu poslední možnost, aby ho překvapily. Najednou se dočkal. Onoho rána po tak dlouhé době konečně objevil ve své schránce oznámení, že ho na poště čeká dopis, jehož poštovné nebylo zcela uhrazeno. Nikdy by neřekl, že ho taková zpráva dokáže ještě tolik rozveselit.

Slíbil si, že nebude spěchat a vyzvedne si jej až odpoledne nebo třeba až další den, prostě až se mu to bude hodit, zatím si bude trochu lámat hlavu a bude se těšit a těšit. A skutečně své předsevzetí víc než pět minut dodržel. Začal tak, že se usilovně snažil soustředit na to, co bude teda celý den dělat, a přitom si pomalu, jen tak jakoby mimochodem prohlížel oznámení. Pošta odesílatele byla totožná s adresátovou. Někdo to musel poslat odtud. A to už pomalu nechal denní plány na pokoji a začal myslet jen na dopis. Proč se rovnou o něj onen dotyčný nestavil? První, co ho napadlo, bylo, že se třeba stavil, ale on jako na potvoru nebyl doma. Anebo to byl někdo místní? Bylo to už něco přes pět minut, co si pan Olšan řekl, že nebude spěchat. Nespěchal už tedy dost dlouho. Odešel do ložnice, převlékl se a vyrazil na poštu. Tam chvíli hledal správnou přepážku, přece jenom se pošta od jeho poslední návštěvy změnila, doplatil, vyzvedl si dopis a celý nedočkavý přešel náměstíčko. Namířil si to k malému parku, který už pomalu parkem přestával být, nezadržitelně se proměňoval ve staveniště, trávníky podél silnice rozkopali někdy minulý týden a teď, jak si pan Olšan ještě dokázal všimnout, už zahradili i většinu stromů dřevěnou ohradou se žlutě vepsaným jménem stavební firmy. Neporušený zůstával jen pravý okraj s několika lípami, začátkem cesty, která se po pár metrech ztrácela v nepřístupném staveništi, a dvěma lavičkami hned při vstupu. Bez jakéhokoli rozmýšlení se zastavil v onom posledním útočišti zeleně, posadil se na jednu z přežívajících laviček a konečně se podíval na dopis. A protože tento příběh skončí smutně, nemůžu za to, skutečně to nejde jinak, okamžitě se dostavilo ohromné zklamání. Bohužel, hned to zjistil, tenhle dopis nebyl určen pro něho. Ano, přišel na jeho adresu a na jeho jméno, to samozřejmě ano, ale přesto přese všechno prostě pro něho nebyl určen. Někde se museli splést. Na přední straně byla pečlivě vyrovnanými tiskáckými písmeny napsána úplně cizí adresa úplně cizí paní, o které nikdy neslyšel, a o kus výš bylo týden staré razítko místní pošty a hned vedle druhé – ADRESÁT NEZNÁMÝ. Pana Olšana okamžitě zasáhlo zklamání. Bylo to nespravedlivé. Pošta se nemá co plíst, vždyť si zahrává s city, a když už se člověk jednou začne těšit, a tolik těšit... Bylo to pěkně nespravedlivé. Přemýšlel, co teď. Poklepal si dopisem v dlani a dumal, co že má s ním tedy dělat, když už se k němu takhle omylem dostal. Nejlépe by bylo, snad ho vrátit. Je to přece jenom cizí dopis a někdo

na něj čeká. Ať se stará pošta. A při tom i zůstal. Stejně by mohl jednat jinak, hned jej půjde vrátit. Hned.

Vzal dopis, párkrát jím klepl, aby papíry uvnitř sjely trochu k jednomu konci, opatrně při straně u vepsané adresy odtrhl proužek obálky a vylovil dopisní papíry. Bylo jich asi pět. Rozložil je a ještě se chvíli rozmýšlel. Skutečně, teď už se to bude těžko vracet. A stejně, copak by se pošta vůbec o to starala? Už to přece jednou spletla. Otevřel první list a začal číst:

Drahá..., děkuji ti za tvůj dopis. Sedím v pokoji, začíná noc a já nevím, co bude dál. Říkáš konec a skutečně, teď už není jiná cesta. Promiň mi prosím všechny moje chyby. Já vím, už je na všechno pozdě. Pan Olšan se zarazil. Snad to nebude tak zlé. Asi by mu nevadilo, kdyby četl milenecký dopis, ale dopis na rozchodnou rozhodně číst nechtěl. Bylo to dost hloupé a zbytečně smutné, a co bylo horší, smutkem naprosto nesrozumitelným. Nesrozumitelný smutek je vždycky trapnost. Nechtělo se mu číst něco trapného. Skutečně nechtělo. Ale když už přece jednou začal...

Nejděsivější je, že se zdá, že se nic neděje. Lidé žijí, vypadá to tak, pořád stejně. Vidám je, jak se procházejí po městě a povídají si a nakupují a usmívají se a mají se rádi tak jako vždycky. Jako by se nic nestalo. Všichni lidé na celém světě dál hrají, že je svět v pořádku, a já se bojím, že jim snad už už uvěřím. Ale najednou to vše zmizí, procitnu a uvědomím si, že mě zase jen tížila další strašlivá noční můra, jsem sám doma a vše díkybohu mluvím o tom, že jsme se rozešli. Takové noční můry mě provázejí často. Považ, musím například chodit do práce a tvářit se, že se nic nestalo. Žiju tak celé měsíce. Mijím dny, protože jsou to jen zoufalé, směšné a nereálné sny, a v noci se probouzím k opravdovému životu. Dlouho vyčkávám a cítím na smutek, až vteče do pokoje a s ním jako vždycky všichni blízcí: na lodi kolem mě proplouvá Orfeus a zoufale pozoruje řeku, v koutě pláče Samson, je holohlavý a slepý, Orfeus mu podává lyru, aby hrál o svém zoufalství z žen, ale Samson ji ani nedovede správně zít, drží ji opačně a pohupuje s ní podél těla, Andělka chodí pokojem a hledá Jiřího a Markétka hledá Mistra, Florentino Ariza je utěšuje, že se nakonec jistě setkají, ale sám už tomu dávno nevěří a já se nořím až na dno proudu smutku a lítosti. Vidíš, jak je to se mnou špatné. Ani ti nic veselého nepovím, jen jeden jediný smutný příběh. Bude to možná poslední příběh, co ti budu vyprávět. Nedočkázu asi psát na dopis tvoje nové jméno, a pan Olšan vzal obálku a znovu si přečetl adresu. Hlavně jméno. Právě to tedy je původcem všeho neštěstí. Jméno. Pisatel byl neuvěřitelně sobecký a strašně sebelitostivý, ale teď najednou, jen na chvíli ho panu Olšanovi bylo i líto a zdálo se mu, že náhle rozumí jeho zoufalství. Přečetl adresu jednou a ještě jednou a ještě jednou, jako by za ní mohl odkrýt pramen všeho pisatelova smutku. Ale adresa se opět vyhalila do mlčení. Pan Olšan se znovu vrátil k dopisu.

Tak tedy, prosím, poslouchej. Jednoho mladíka zastihne na ulici prudký déšť. Zaběhne se schovat do antikvariátu, a když už je uvnitř, je mu hloupé, aby jen tak stál u dveří a čekal, až to přejde. Začne si tedy prohlížet knihy, prohlíží je pomalu a důkladně a přitom se dívá, jestli se déšť netiší, ale venku prší pořád stejně hustě a mladík si musí pořád prohlížet knihy a čekat. Najednou na cosi narazí, co ho zaujme. Uvnitř jedné knihy je schovaný dopis. Otevře jej a uvnitř čte: Můj milý, promiň mi to, ale už nemůžu dál. Tolik jsem váhala a myslím, že to bylo pro nás pro oba jen horší. Raději to

tedy rychle skončeme. Budu tě mít pořád ráda, nezapomeň, prosím, na mě a nezlob se. Jistě se budeme potkávat a budeme nejlepší přátelé. Prosím ještě, naposled prosím, nechci ti všechno vyprávět přes dopis, přijď v pátek k hospodě U havrana, chtěla bych se s tebou ještě vidět a tolik ti toho vysvětlit. Rozloučit se. Promiň mi všechno. *A mladík (tedy onen mladík v antikvariátě) chce už dopis opět založit a prohlížet si dál knihy, když mu najednou dojde, že datum uvedené v rohu dopisu je z tohoto týdne, takže ona schůzka by vycházela na tenhle pátek. Že by někdo tak brzo dal knihu do antikvariátu a zapomněl na dopis? Nebo tu objevil tajnou schránku, které dva milenci svěřovali všechny své tajnosti? Nebo je to celé jen nějaký žert? Ať tak nebo tak, dopis mu zbylé dny nedá spát. A v pátek to nakonec nevydrží a rozhodne se...*

Pan Olšan přestal číst. Onen příběh odněkud znal a vzpomněl si i odkud. Byl to jeho příběh. Kdysi si ho vymyslel. Matně se pamatuje, pokusil se jej tehdy sepsat a pak to nabídl nějakému literárnímu časopisu k otištění. A teď jej čte tady, v cizím a neznámém dopise. Ale ne, nebyla to pouhá náhoda. Panu Olšanovi se sešlo smutkem srdce. Věděl, jak se sem onen příběh dostal, a až teď mu konečně došlo, proč dopis přišel právě jemu. Uložil dopisní papíry zpátky a otočil obálku. Na zadní straně, právě jen na zadní straně, které si bůhvíproč předtím nevyšiml, byla napsána adresa odesílatele. A protože tento příběh skončí smutně, byla to jeho adresa.

Teprve teď si pan Olšan uvědomil, že kdysi znal i onu paní, jenom si ji nepamatoval pod jejím novým jménem po manželovi, protože jí, jak to vypadá, adresoval po svatbě pouze jeden dopis, právě ten, co nyní držel v ruce a co se mu zničehonic vrátil zpátky. Představoval si, co se s ním celou tu dobu mohlo dít. Nakonec se dopis nejspíš po letech kdesi našel, v jedné z mnoha zapomenutých a opuštěných přihrádek, a pošta jej střelhlbitě odeslala nazpět, jako by se nikdy vůbec nic nestalo. Ano, pošta byla skutečně neuvěřitelně obdivuhodná instituce. Pana Olšana na moment napadlo, že možná plní v poslední době další nové funkce než jen vyměňování korespondence, řekněme upomínkové, a on se o tom nedozvěděl. V tom případě by tedy svůj úkol splnila naprosto v pořádku. Připomněla mu dopis, který si vůbec nepamatoval. Vůbec netušil, že by jej kdy napsal. Upomínka z minulosti, na kterou dávno zapomněl. Ale ihned ho napadlo: Zapomněl na ni skutečně? To znamená, psal to opravdu on? Bylo to, pravda, neuvěřitelně dlouho, možná víc než třicet let, ale byl to také neuvěřitelně zoufalý dopis, a nejen dopis, ale i chování. Jediné, co ho v něm usvědčovalo z autorství, byla adresa na zadní straně a pak především onen smyšlený příběh. Připomínal mu vlastní minulost víc než vše, co se v ní podle dopisu doopravdy odehrálo. Snažil se vybavit si, co si o oné ženě a o jejích tehdejších vztahu pamatuje. Nebylo toho mnoho, například ani s jistotou nemohl říct, jak se jmenovala za svobodna, což ho ostatně ani nijak netrápilo. Nebylo toho ale zase tak málo, aby se vše dalo svěst na nenadálé díry v paměti. Věděl, že spolu chodili, možná rok, možná dva, měli se spolu pěkně, pak se rozešli, skončilo to samo a nějak zcela normálně. Oba se s tím přece vyrovnali celkem rychle, nebo ne? A co onen podivný popis zoufalství, které dávalo písničím (tj. panu Olšanovi, pokud to tedy skutečně byl on) najednou jediný možný smysl života? Vůbec si nepamatoval, že by se kdy takto téměř hmatatelně nořil do smutku. Bylo to něco naprosto cizího. Psal to vůbec on?

Seděl na lavičce a pomalu, nejistě a neuvěřivě si prohlížel a znovu a znovu přičítal dopis, jako by to bylo jakési neznámé, nebezpečné zvíře. Co mu jenom sděluje? A proč mu přišel zrovna teď, když čekal dopis, skutečný dopis, a to znamená příjemný a potěšující dopis? Ať se namáhal jak chtěl, chycené, podivné zvíře se nijak bližší ani pochopitelnější nestalo a z jejich vztahu se vůbec nic neobjasnilo. Pan Olšan to nakonec vzdal. Dopis napsal kdosi cizí. Prostě a jednoduše někdo jiný.

A protože tento příběh skončí smutně, pan Olšan měl pravdu. Jen se na něj podívejte, jak sedí na přikrčené, sotva přežívající lavičce, která je umístěna na neznatelném rozhraní mezi prašnou cestou a neuvěřitelně zaprášenou trávou, jež už příští týden beztak také zmizí s posledním žalostným zbytkem parku ve staveništi. Jen se na něj podívejte, jak tam stále sedí, nevěřicně kroutí hlavou a dokola a dokola si prohlíží dopis. Má fůru času, pročpak by si taky nepohlížel. Jen se na něj podívejte. Copak to před třiceti lety vůbec mohl být on?

Zuzana Bubnová

Salaš

Pod plechově modrým nebem se rozprostírala malebná louka. – Úplný zelený koberec! Zelený koberec zdobený kytičkami všeho druhu. Červený vlčí mák, žlutý pryskyřník rolní, bílá sedmikráska chudobka, a hle, tu modrá drchnička modrá! A nad vši tou krásou poletovali pestrobarevný motýlci. – Ejhle, támhle otakárek fenyklový! Jeho zadní křídla vyběhají v dlouhou ostruhu a mají modře poprášenu pásku!! V černém lemu předních křídel jsou měsíčité skvrny!!! Kdysi velmi hojný, dnes už vzácnější druh na loukách a stránkách!!!! Jeho housenka žije na mrkvovitých rostlinách!!!! Chráněný!!!!!!

A v této zelené, modré, červené, žluté a bílé idylce se pásly ovce. Ovečky, krotké jako beránci. Kudrnatoučké a běloučké, vsele pobekávaly.

A tu! – Jakási ovečka si všimla, že na listu modré drchničky modré bezvládně leží jeden z doposavad poletujících otakárků. Ihned závalu oznámila do mikročipu zabudovaného ve vlně pod krkem.

Z víceúčelové salaše (jmenujme například kabinu pro lety na Měsíc či její lehkou přeměnitelnost na jaderný reaktor) vyšel bača. Rozčileně uchopil dálkový ovladač a ztlumil bekot ovcí na minimum. Bezvládně ležícímu otakárkovi vyrval odnímatelné křídlo, prohrabal se v jeho vnitřnostech a vyměnil baterku. Motýlek zase rostodně vzletnul. Bača vzal opět ovladač a zmáčknul zelené tlačítko. Ze salaše vyjel vysavač a počal čistit zelený koberec.

Odkudsi shora začaly padat kousky rzi. Bača otráveně odkráčel do salaše. No jo, musí zase vypustit družici KN25 se speciálním přípravkem proti rezavění plechového nebe.

Správa českých center hledá zajímavé projekty z oblasti kultury

Příspěvková organizace Ministerstva zahraničních věcí ČR, Správa českých center, zajišťuje všeobecnou prezentaci České republiky v zahraničí. V současné době sestavuje programovou nabídku z oblasti kultury pro česká centra na rok 2002 a hledá již hotové zajímavé projekty, které by prezentovaly současné i tradiční kulturní dění v ČR. Máte-li připravený projekt takového charakteru a máte-li zájem o jeho uvedení v zahraničí, obraťte se na vedoucí kulturního oddělení SCC tel: 02 / 21610264, fax: 02 / 21610282, e-mail: program@czech.cz. Uzávěrka 30. 4. 2001. Podrobnější informace o podmínkách odevzdání projektů a dalších možnostech spolupráce s českými centry získáte na internetové adrese <http://www/scc/default.htm>.

MARTIN MAŘÁK

foto Andrea Studihradová

Paříž, — jako bych se naráz probudil v nějakém jiném světě, jenž mi byl dříve blízký a na nějž jsem po nějakou dobu úplně zapomněl. Bylo to zvláštní, jak se najednou vyrojily všechny ty vzpomínky až doposud skryté jakoby nějakým těžkým a neprodyšným závojem. Minulost mě znovu přepadla a neviditelná vlákna pavučiny mého osudu mě obklopila s naléhavou nezvratitelností. Snad jsem se podvědomě snažil vymotat z přediva následků, které zapříčinilo mé rozhodnutí zjistit důvod Mustafovy smrti. Snad jsem podvědomě tušil, do jakého nebezpečí se mohu dostat. Snad ..... Ať už to bylo jakkoli, jisté těžko pochopitelné shluky jakýchsi zákonitých náhod se ubíraly svou cestou, jejíž směr jsem patrně vyvolal já sám a jejichž nezadržitelný pohyb jsem už nemohl zastavit. Po jistou dobu se skryté ubíraly mi neznámými aleandry a najednou, patrně poslušny kdovíjakých mnou netušených pokynů, se skryté posláni dovršilo a ony zcela nečekaně vstoupily do reálného světa, ve kterém jsem se pohyboval. Byly znovu tady a nedalo se jim uniknout.

Překlad Mustafova deníku, který mi přišel poštou, mi vysvětlil některé skryté stránky jeho minulosti a ještě více zatemnil ostatní. Hodně informací bylo psáno kódem, který se Ludkovi nepodařilo rozluštit a nad kterým jsem si marně lámal hlavu. Myslím si, že to byla jakási účetní kniha. Teda mimo jiné. Jinak tam byly v chaotickém sledu zmínky o válce v Jugoslávii. Patrně se tou dobou motal v oblasti za nějakým účelem, který mi zatím uniká. Jak znám Mustafu, mohlo to být opravdu hodně věcí. Počínaje drogami a konče zbraněmi a kdoví čím ještě. Mimo to jsem měl dojem, že se dostal k nějakým důležitým informacím a že vedl jakési soukromé pátrání po určitých lidech, kteří se účastnili nějakých divočáren. Vzhledem k tomu, že kdysi studoval žurnalistiku, nebylo vyloučené, že se snažil sesbírat materiál pro nějakou reportáž nebo i pro dílo obsáhlejší. Kdysi dávno mi vykládal o svém cíli napsat alespoň jednu knihu. Možná byl na cestě k realizaci onoho snu. Kdo ví. Odpověď už z něj nedostanu. Jediným výrazným objevem, který mi snad mohl v něčem pomoci, bylo nalezení jména a pařížské adresy nějakého člověka. Nezbyvalo mi než doufat, že onen kontakt ještě existuje. Byla to patrně jediná možnost dovědět se něco víc. ————— Možná.

No a tak zatímco Marie-Luise a její přítelkyně odjely do Čech, já jsem se vydal směrem opačným. Domluvili jsme se, že přijedu hned, jak to bude možné, počítal jsem tak o den, maximálně o dva později. Procházíme se Latinskou čtvrtí s úsměvem jsem si vybavil horké momenty studentských bouří. Nebyl to špatný zážitek. Měl jsem před sebou spoustu času, neboť s ty-

pem, jehož telefonní číslo jsem kupodivu našel v telefonním seznamu, jsem si dal schůzku navečer. Po krátkém váhání a několika upřesňujících otázkách svolil. Bylo vidět, že má strach, ale snažil jsem se mu v krátkosti vysvětlit závažnost situace a nakonec se mi ho podařilo přesvědčit. Vše bylo na dobré cestě. Doufal jsem, že se to všechno brzy uzavře. Jak se ukázalo později, nemýlil jsem se. Sedl jsem si na lavičku v parku, chvíli jsem pozoroval šedá mračna, která se líně pohupovala vysoko nad Paříží. Začínal podzim. Venku bylo sychravo a příroda se začala propadat do svého spánku, který podoben purifikující smrti připravuje zrod nového života. Nad hlavou mi kroužilo hejno vran, a zatímco jsem pomalu dokuřoval jednu z posledních cigaret, začala mi být trochu zima. Zvedl jsem se a pokračoval jsem v chůzi.

Z vedlejší ulice vykoukl tabák. Jelikož mi už docházely cigarety, zamířil jsem k němu a doplnil jsem zásoby Camelek. Zároveň jsem si koupil Le Monde, historie mít něco na čtení, nebo co. Dostal jsem žízeň, a tak jsem začal hledat nějaký lokál. Štěstí mi přálo, narazil jsem na irskou hospodu. Země s pivní tradicí. Mi nehrozí ty zdejší kukuřičné žbryndy styl Meteor a podobně. Totální pohoda. Dobré pivo a dobrá muzika, co víc si svobodný mladý muž může přát, že. Cyp s tím, zakotvil jsem na židli a objednal jsem si Guinness. Hospoda byla takřka prázdná, což mě naplnilo tichým štěstím. Čím dál tím víc vyhledávám místa tohoto typu, kde není moc lidí a kde si mohu v klidu číst a nikdo neopruzuje. Jestli chápeš, co mám na mysli, nebo co. Asi stárnu. Z baťohu jsem vytáhl CD přehrávač a zalovil jsem v discích. Volba padla na poslední Mrtvolovu desku. Koupil jsem si ji, když jsem byl naposledy v Čechách. Nasadil jsem si sluchátka a zapnul jsem PLAY. Začal hrát „MASAKR SE SEKEROU“. Je to celkem slušná prdel, nevím, kde na ty cypoviny chodí. Je asi věčně zpařený. ————— Jinak udělal kus cesty a kapela působí mnohem vyzrálejší dojmem než v heroické tříakordové epoše NO FUTURE. Všechno se vyvíjí, je to zákonité. Zatímco hlavou mi duněla první sloka styl: „BRŮNA PROLETÁŘ NAD HLAVOU SVATOZÁŘ KLADIVEM Z FABRIKY DO RAKVE HŘEBÍKY ZATLOUKÁ NE-TEČNÝ IMAGE NEBEZPEČNÝ STARÁ TA MEGERA HUBU SKLAPLA JÍ SEKERA.“ číšník mi donesl Guinness. Rozevřel jsem noviny a začal jsem se do událostí ve světě. Zapálil jsem si cigáro, hluboce jsem se nadechl. Nikotin mi zaplnil plíce. Když jsem dočetl noviny, objednal jsem si další pivo. Dostal jsem se do jakési přemýšlivé nálady, nebo co. Když jsem to tak probral, zjistil jsem, že mi nynější stav celkem vyhovuje. ————— Proč ne? Svobodného života jsem si už

užil dost a myšlenka na to, že bych zakotvil a založil rodinu, nebo co, mi už nepřipadala tak morbidní pakárna jako doteďka. Asi začínám stárnout a měkne mi mozek, vole ne. Marie-Luise vypadá jako slušná ženská a připadá mi, že by to mohlo klapat. Tak proč to nezkusit, že jo. Stejně to jednou přijde. ————— Tak proč pomalu nepřipravit půdu. Mi připadá, že i ona má podobné myšlenky. Až se znovu uvidíme v Čechách, hodím řeč na toto téma a uvidím, co na to řekne. Seženem nějaký kvartýr ve Strasbourgu a bude. ————— Nový život. Jsem se na to napil piva a cítil jsem se naprosto v pohodě. Co se pořád za něčím hnát? Štěstí leží na dosah rukou a je v těch nejobyčejnějších věcech. Vrátil jsem se k novinám. Jsem padl na docela velkou legraci. Nejmenší muž na světě zemřel, oznamoval titulky. Ty vole, nějaký padesáticetimetrový pořizek to zakončil ve svých třiceti šesti v New Delhí. Jeho velký sen oženit se s herečkou normální velikosti a stát se hvězdou filmového plátna se mu nepodařilo zrealizovat, přestože se sporadicky objevil v několika televizních fejetonech. Pokračoval článku lakonicky. Ty vole, se jí nedivím, té herečce normálního vzrůstu. Borec byl trochu větší než kopačák. To už je lepší si koupit v prvním sexshopu vibromasér a máš to v pohodě a bez starostí, nebo co. Poté, co opustil školu kvůli sarkasmům svých spolužáků, stal se prodávčem záskuků. Jsem si ho představil, jak sviští po pultě cukrány, a byl jsem tuhý smíchy. Chudák, ten si toho musel pěkně v životě sežrat, ty vole. Když jsem uviděl jeho fotku, tak jsem dál nemohl. Ti říkám, byl tak dobrý na to, aby sis s ním zahrál fotbal, když není po ruce kopačák. To byla fakt síla jak prase. Zlepšilo mi to náladu. Fakt že jo. Pak mě napadlo, že bych mohl přestat kouřit. ————— Pomalu. Už se mi to honí palicí nějakou dobu. V podstatě je to ta nejdementnější droga, která existuje. Velice rychlý návyk a závislost, žádný euforický delír. Vlastně jen po prvním cigáru se ti trochu motá hlava. To je tak zhruba všechno. A navíc si sereš do plic podobný humus. Někdy mi to už ani nechutná, ale pořád hulím jednu za druhou. ————— Si fakt připadáš jak debil, vážně. Ty vole, po mařeně aspoň trochu poletuješ, chápeš, co mám na mysli, — ne? A navíc je neškodná, co se týče zdraví. Jsem se to nedávno dočetl ve zprávě mluvčího ministerstva zdravotnictví. Chlast tam řadí k tvrdým drogám jako heroin, tabák je ve stejné linii škodlivosti jak kokain, amfetaminy a podobné srajdy, no a úplně mimo na konci. Droga v uvozkách, ————— kanabis. Ty vole, co ti mám na to říct. Stálo to opravdu za zamyšlení, to jako vyrušit nikotin z mého života. No uvidíme.

Dopil jsem pivo, zaplatil jsem a zvedl jsem se. Začínal jsem mít hlad a bylo třeba

najít něco k snědku. Pomalu, ale jistě. Blížil se večer a hodina setkání s Mustafovým kontaktem. Naštěstí bydlel v centru a ne moc daleko od Pigalle. Kout, jež jsem celkem znal. Seběhl jsem po schodech do podzemí a přivítal mě klasický smrad pařížského metra. Nevím, co v tom je všechno namíchané, ale výsledek je opravdu nezapomenutelný. Nasedl jsem do metra a vydal jsem se ke stanici Barbès. Nastoupili se mnou i nějakí muzikanti a začali pidlit ostoušest a zpívat nějaké keltské songy. Jsem si s úsměvem vzpomněl na své začátky, kdy jsem v metru podnikal to samé. Byl na mě smutný pohled. Bývalý zbytek velkého punka s pomalu zarůstajícím kohoutem, který srdceryvně krákorál ty největší cajdaky od Beatles a U2. Ale byla to stejně sranda. Dal jsem jim nějaké drobné, aby se neřeklo. Kolegialita přikazuje, — že. Venku se začalo stmívat a styl pasažérů se začal měnit. Z práce do práce už byli dávno doma. Paříž se začala plnit nočními ptáky a turisty, kteří vyraželi za zábavou. Část obyvatelstva se vytratila a uvolnila tak místo oně druhé polovině, — křiklavější už na první pohled, — kterou tvořila pestrá směsice nejroztodivnějších prototypů hledajících povyražení a únik z těžké uniformity každodenního kolotoče a těch, pro které naplnění naprosto všech prání potenciálního zákazníka bylo jediným posláním a zároveň zdrojem příjmů. Na stanici Pigalle jsem vystoupil z metra a vydal jsem se pěšky k cíli své cesty. Neony blikaly všemi směry a v ulicích proudily houfy obyvatelstva. Pomalu jsem se loudal kolem desítek sexshopů, peep shows, barů s prostitutkami a obchůdků s kradeným zbožím a všemožnou levnou veteší a po chvíli jsem zaznamenal pozvolnou změnu. Pronikl jsem hlouběji do nitra města a zóna, v níž jsem se momentálně nalézal, už byla mimo zájem turistů a návštěvníků Paříže. I urbanistický vzhled a architektura prostředí se trochu změnila. V ulicích jsem teď potkával obyvatelstvo zejména afrického a arabského původu a i pach místa byl pojednou poněkud jiný. Vůně exotického koření a silných parfémů Orientu mi ještě naléhavěji dokumentovala charakter oblasti, do které jsem pronikl. Blízký východ mě přepadl svou naléhavou všudypřítomností. Mnohojazyčný halas ve všudypřítomné arabštině a rozmanitých afrických dialektech, tradiční africké sutany plné křiklavých barev, ženy mimo oči totálně zabalené do hader a mužská část obyvatelstva zahálčivě postávající před krámky na ulici. Chtěné procento nezaměstnanosti a zákonem přiznané sociální dávky zde určitě naskakovaly do neobvyklých výší. Ty vole, to bylo tak jednoduché. Allah kerim, gardaš. ————— Bůh dá, bratře. Proč vstávat v šest ráno do práce jak ti debilové

Francouzi, když to jde dělat i jinak. Stačí se trochu uskrovnit, ——— cool, ne. Francie tě nenechá chcípnout hladu, hlavně když máš děti, ne. Nejraději co nejvíc. A je to. Inš Allah, všechno dobře dopadne. Klídek, ——— ne? Zenisti jak cyp, fakt že jo. A samozřejmě byty totálně přečpané početnými rodinami, byty, kde hygienické podmínky nebyly to nejpodstatnější, na co se bralo zřetel. A samozřejmě všudypřítomné kolonie švábů a rusů. I oni začali ožít se západem slunce a pomalu opouštěli temné prostory a škvíry mezi zdmi, jež jim přes den sloužily za bezpečný úkryt. Z mešity se vyrojila skupina černých plnovousů s obřezanými péry a jejich vraní pohledy nedůvěřivých muslimů si mě podezřívavě prohlížely.

NIKDY NEDŮVĚŘUJ KŘESŤANOVÍ!

To bylo zhruba to, co v mocném proudu hřežlo z jejich myšlenkových centrál. Nebylo jim jasné, co pohledávám na jejich území. Je možné, že jsem vyvolával dojem fizla v civilu ——— Kdo ví. Negativní vibrace do mě proudila v kvantitě jak prase. Jestli chápeš, co tím chci říct.

Pak jsem konečně spatřil bar, kde jsem se měl setkat s Ben-Alim. Tak se jmenoval kontakt k Mustafově pozůstalosti.

Ten nejlevnější tabák, tony zaschlého potu a shnilé skopové. To asi nejlépe charakterizovalo puch, jímž byl lokál nasáknut jak obří savý papír. Sedl jsem si k jednomu ze stolů, jenž byl ještě prázdný. No a čekal jsem, co se bude dít. ——— Tři sta kilo za barem líně zvedlo oči od novin, do kterých bylo začtené. Vsadil bych se, že to byly výsledky koňských dostihů, bezpracný výdělek, ——— ne. Sen každého obyvatele této části Paříže. Ty vole, to nebyla určitě žádná sranda, vzhledem k vikům, co se mu pnuly nad řasama. Tři sta kilo s pracným úsilím nasměfovalo pohled směrem k mému stolu. Objednal jsem si velkou kávu. Tlustoch pomalu pokýval hlavou na znamení souhlasu a zvolna se přesunul ke kávovaru. Bylo vidět, že to totálně vyčerpává jeho životní energii. Jsem to měl na háku, ne. Zákazník je král, ——— ne? Alespoň na severní polovině zeměkoule, kde jsem se

navíc nacházel, ——— že. Ostatní stálí hosté baru, kteří na chvíli ztichli, se znovu pustili do přerušovaného rozhovoru v arabštině. Odněkud z kouta kvílela ta jejich muzika. Jednu dobu mi dělalo opravdu problémy to poslouchat, teď už mi to nevadí. Všechno je otázkou zvyku. Zatímco jsem si prohlížel interiér lokálu, jehož výzdoba sestávala z několika vybledlých fotografií nějakých civilizovaných koutů z Magrebu (Alžír, Maroko, Tunis), které jsem neznal, velké zarámované fotografie generála de Gaulla a spousty tišerných tretek neurčitého původu tísnicích se bez ladu a skladu na stěnách baru, tlustoch se zvolna pohnul a vydal se směrem ke mně. Chvilí mu to trvalo, ale nakonec s úspěchem překonal vzdálenost, která nás oddělovala. Ty vole, ho to zpotilo jak prase, infarkt na krku, nekecám. Přesně ve chvíli, kdy se takřka ocitl v mé blízkosti, objevil se na stole velký šváb a svými šesti nožkami bezstarostně tapkal směrem k popelníku. Rozdrtil jsem ho mocným úderem a odhrnul jsem to ze stolu. Tři sta kilo mě pobaveně pozorovalo. Bylo už nad věcí. Poděkoval jsem mu a zatím, co se vracel ke svému místu za barový pult, napil jsem se kávy. Ta byla výborná. A nebylo k tomu co dodat, jak jsem zjistil ke svému překvapení. Vytáhl jsem krabičku Camelek, jednu jsem vyklepal ven a zapálil jsem si.

Od stolu v rohu se zvedl malý vyschlý mužíček neurčitého věku a přisedl si ke mně, přičemž přede mne položil umaštěnou obálku.

„Co se stalo s Mustafou?“ zeptal se mě tichým hlasem.

„Už nežije. ——— Někdo ho odpráskl. ——— A asi to nebyla náhoda,“ odpovídal jsem.

Chlápek chvíli mlčel a přejížděl ukazovákem pravé ruky po svém pečlivě zastříhlem černém kníru.

„Tomu se nedivím. ——— Byla to jen otázka času. ——— Tady je všechno, co u mě nechal,“ pokračoval a přisunul mi obálku.

„Už o vás nechci nikdy slyšet. ——— A ani o něm,“ podotkl ještě pevně, zvedl se a opustil lokál.

Chvilí jsem nevěděl, co mám podniknout, ale pak jsem to nevydržel a vytáhl jsem nůž ze zadní kapsy kalhot. Otevřel jsem ho a rozřezal jsem obálku. Byly v ní dva pasy na různá jména, pár stovek dolarů a několik fotografií. Vytáhl jsem je a rozlo-

žil před sebe na stůl. Fotky z války. ——— Klasická klišé. Hromady mrtvých a tak. Však to znáš z novin a z televize. A pak mě to praštilo do palice.

NA JEDNÉ Z TĚCH FOTEK PÓZOVAL IGGY. SEDĚL NA HROMADĚ MRTVOL SE SAMOPALEM V RUCE A HRDĚ SE TLEMIL. BYLI TO SAMÍ CIVILOVÉ. BABY, DĚČKA A STAŘÍ CYPI. ——— A DALŠÍ MOMENTKY V PODOBNÉM STYLU.

Zatmělo se mi před očima a polila mě horkost. Ty vole, jsem si hned vzpomněl na nedávnou minulost, na ty časté Iggyho otázky. Pořád jedno téma, pořád dokola. Teď mi to bylo úplně jasné, ty vole. Nejistoty se rozplynuly. Rychlost velké R. ——— Všechno to do sebe zapadalo jak mechanismus švýcarských hodinek s velkou dřevěnou švýcarskou kukačkou.

TY VOLE, VŠICHNI BYLI TUŽÍ KVŮLI TOMU CYPOVI. TY VOLE, TO UDĚLAL TEN DEBIL. TEN CYP VYHLADIL CELÝ TEN ZASRANÝ KVARTÝR JENOM KVŮLI TĚM ZASRANÝM FOTKÁM, KTERÉ TEĎ MÁM JÁ, NEBO CO. TY VOLE, TĚŽKÁ HALUCINACE. ——— NO CO TI MÁM VYKLÁDAT. ———

TO BYL IGGY. LÍTAL JSEM V TOM JAK PRASE A VŮBEC MI NEBYLO DO SMÍCHU. TO SI PIŠ. TY VOLE, TO JE V PRDELI. ——— VOLE. TADY KONČÍ VEŠKERÁ LEGRACE.

Mozek mi svištěl na všechny obrátky, Play station vedle toho byl pouťový amatér. Co dělat? KLID, KLID, KLID. VOLE. JEN ŽÁDNÁ PANIKA. Situace byla evidentně velmi vážná, ale jistě existovalo nějaké východisko, které bylo schopné uspokojit všechny strany. DO PRDELE! TO JSEM SI ZAS NASRAL NA HLAVU. Drsná srdeční pulzace. Co teď? Co teď? ——— Bylo jasné, že musím co nejrychleji napálit do Čech, kde Marie-Luise tvrdla v blízkosti totálního nebezpečí, do prdele. TĚŽKÁ CHMURA, NEBO CO. NEBYLO K TOMU CO DODAT. ——— Iggy namočený ve zločinech proti humanitě, ty vole, se nedivím, že je žhavý jak roz-

pálený drát. Že existence důkazů, které ho mohou poslat před mezinárodní soud v Haagu, ho naplňuje adrenalinem. ——— TY VOLE!!! TY VOLE!!!

II.

„Putain, jakej máme kurz, néévole, tam u vás. Jako Francouzi, néé?“

„Ty vole, sem slyšel, vole, že se říká, ——— ne, že máte malé péra, jako ne, teda kromě negrů, ——— sem slyšel. ——— Ha,ha,ha,“ odpověděl Jean-Paulovi Goran a potměšile se usmál. Zatímco ostatní se rozřehtali, Jean-Paul se tvářil nasraně a těžce přemýšlel nad pádnou replikou. ——— Ať se snažil jak chtěl, nic příhodného ho nenapadlo. Jen jeho uražený pohled dokumentoval, co se mu honí hlavou. Styl Balkán: velká kupa kouřícího hnoje, pobíhající kozy a děčka bez bot. Ostatní měli také ve věcech jasno. Styl Francie: vesan s baretem na hlavě a s červeným nosem, plnící se vařenými šnekama a kusem smrdícího sýra.

„Už bylo dost cypovin, teď k vážným věcem. Máme práci a hodí to slušné prachy. Má to jen jeden problém,“ přerušil je Čeki.

„Jebem ta materi. Hlavně, že to hodí valuty,“ zpozorněl Goran.

„Klídeék, volenééé. Ho nech taky vymáčknot, nééévole,“ nevydržel to Rado a zapojil se do rozhovoru. Přišla totiž řeč na peněžní otázku a to byl momentálně jeho palčivý problém. Vzhledem k finančně náročnému životu estéta z jihu, který vedl.

„Je to pro Albánce v Bratislavě. Tam přes ně vede cesta z východu do Evropy, jako s drogama, ——— ne? Se kolem toho točí velké prachy. Chcou se zbavit nějakých ruských cypů, co se moc do všeho serou. ——— Riziko je podstatné, ale výdělek taky. Ale ti rusáci nejsou žádní amatéři.“

„Týýývole, my sme taky docela dobří střelci, ——— nééé,“ prohodil Jean-Paul teď už trochu uklidněněji.

„Stavíme se ještě v Čechách. Kvůli kontu, který nám hodí podrobnosti, a navíc tam mám nějaké soukromé vyřizování.“

Nikdo nebyl proti a nálada v místnosti se značně uvolnila. Konečně bylo zase něco na obzoru. Akce slibující trochu vzruchu ve fádňím toku každodenního života.

(z románu *Nářez, který letos vyjde v nakladatelství Host*)

T O M Á Š M Í K A

Zazděná básnička

Zazděná básnička
zazděná za trest
že si to rozdala
s mladým frajerem

Zazděná básnička
zazděná za to
že se tak zoufale
do něj zabouchla

Zazděná básnička
bude hnít ve zdi
skrz cihly nespattí
už nikdy hvězdy

Prastará vzpomínka

Připadám si jak muž
z prastaré vzpomínky
Jedlí jsme s milou
smaženky v Mléčném baru
vtom jsme ho spatřili
kráčet ke kinu Blaník
chůzí péráka a s tváří ředitele
Náhle se zastavil
usmál se nevesele
a jal se obcházet
sloup pouliční lampy

na hlavě klobouk měl
pán už tak trochu v letech
jako šílený vrah
prahnoucí po obětech
zběsilost v každém kroku
s důstojnou vizáží
pětkrát sloup obešel
a zmizel v pasáži

Vzpomínka na svatbu

Už začínaj hořet motory
chrámovějch věží
Už shořely hlídky
který věže střeží
Zář zalila velblouda
na hrbu s ženichem
ukradenou kytici
nevěstu s břichem
Nevěstě shořely šaty
uprostřed obřadu
ženich se neodvází
ohlédnout dozadu

Úplněk

Utonulého nemluvněte tvář
poslední nadechnutí
bylo samá voda
teď ústa sešpulená

oči vyvalené
shlíží úplněk
na zimní kraj
Chceš se nadechnout
jeho smrti?

Sliby-ryby

Ó, sliby
sliby mé
ryby
do vody ponořené
zdají se býti
zalomené

*šupinami dračími ozdobené
plameny pod hladinou z úst jim šlehají
když na trumpetu
z plna žaber dují
až vlny jak hory
k nebi vyletují
pak za vlasy princeznu táhnou ke své slují
ty dračí ryby – sliby nalomené
a v každé bublině se skrývá výkřik: Ach, ne!
jenž z princezniných úst
chvilí co chvilí skane*

Ó, sliby
sliby mé
ryby
do vody ponořené

Píseň o Viktorce Jaroslava Seiferta Usnesení předsednictva

tuto básně, že by dovedl napsat i něco, by sám poskytl polehání na skutečnostech, že se svým vyjádřením by dovedl napsat něco o třídě, které se rozdělilo. Je třeba však konstatovat, že poše soudu V. Nezvala / jen epizodou, Seifert je jasný básník, lidový, jeho básně není „cizí hlas“, cizím hlasem jsou ty právě ty kritiky. Právě proto se se S. vzdalil od současného dění, bylo by nutné získat jeho důvěru, pokusit se ho přiblížit Svazu spisovatelů. Je to člověk a básník z boží milosti, kterého měl S. K. Neumann nejraději z básníků. A tu se mezi mladými lidmi najde člověk, který právě tohoto Seiferta tak zkritizuje – to nemůže V. Nezval pochopit, je mu to líto a vyčítá to s. Skálovi.

původu J. Seiferta, který je syn dělníka a dělnice ze Žižkova, byl první, kdo začal psát proletářskou poezii u nás v letech 1920–21, kdy se rodila komunistická strana. Tehdy to byl přímo heroický čin napsat takovou báseň, jako je Chudý; měla svůj význam, neboť jí vstupoval do boje nejlepší básník a – ještě před Wolkerem – vyslovil za celou dělnickou třídu její požadavky. Nezval považuje Skálovu kritiku za nečestný čin, překrucovat se nesmí, to není marxistické. Historie vývoje Seifertova je tu všude zkruslena. V. Nezval poukazuje na Štollovu kritiku poezie na plenární schůzi čs. spisovatelů, kde o Seifertovi mluvil sice s výhradami k jeho básnickému vývoji, ale zároveň s láskou jako o velikém básníku proletářském. V tomto smyslu byl Štollov postoj k Seifertovi sice kritický, ale konstruktivní. Skálova kritika však pobouřila každého, kdo ji četl, poněvadž se v ní lze a překrucuje.

V. Nezval pak přistoupil k podrobnějšímu rozboru Seifertovy básně Píseň o Viktorce a praví, že S. se již po druhé vrací k motivu B. Němcové. Vějíř Boženy Němcové představuje jednu stránku z básnického odkazu B. N., Píseň o Viktorce pak druhou stránku. Každého, kdo četl Babičku, jistě ...přímou uhranul příběh nešťastné Viktorky, v němž je mnoho monumentálního. Není proto divné, že si Seifert vybral zrovna příběh Viktorčin, Jaroslav Seifert, který je svým básnickým založením zvláště senzitivní, zpracoval tu epickou báseň s opravdu mravenčí trpělivostí a transponoval ji do lyrického výrazu. Nikde tu však nejde o alegorii, jak se domnívá I. Skála. V. Nezval praví, že pochybuje vůbec o talentu I. Skály, mohl-li takovou kritiku napsat. Při tomto výroku se projevuje u členů schůze pobouření, ale s. Nezval žádá, aby to bylo zaprotokolováno, poněvadž je to menší urážka než ta, již se dopustil Skála vůči Seifertovi.

Pak se vrací V. Nezval k rozboru Seifertovy básně. Praví, že verš jeho je čistý a kultivovaný. Zmínuje se o sloce o smrti, z níž kritika Skálova dovozovala, že Seifert už nic od tohoto života nečeká. Nezval sám, ačkoliv nerad, musí – a je to všeobecně nezbytně třeba, vzít na vědomí, že smrt existuje. Toto konstatování smrti není zločinem, naopak marx-leninista musí počítat se vším, co je na světě, tedy i se smrtí. Seifertovy básni o Viktorce se vytýká, že je to příběh, který nezasaňuje do současného světového dění. Ale například Majakovský psal básně o smrti Jeseninově, co si vzal život, a přes to jako věk jako velkého básníka. V. Nezval uzavírá, že I. Skála by měl svou kritiku odvolat. Je možno sice psát kritiku básnického díla, ale především je třeba psát pravdu. Samozřejmě, i Seifert podléhá kritice, Nezval sám má výhrady k jeho tvorbě, i on vidí, že se dostává do nějakých zmatků; je to však geniální básnický talent, který píše věci trvalé hodnoty. Vidí u Seiferta určitou báživost a rozpačitost, ale přítom je Seifert nepochybně jeden z nejváhodnějších básníků, křesťálového jazyka. Jako proletářské dítě má Seifert význačný dar: dovede být i básník programatický, měl by být proto získán, aby se nebál přijít mezi ostatní.

Je mu též vytýkáno, že často ve svých básních je tak okouzlen výtvarnou krásou pražské architektury, že „pro domy nevidí lidi“ – z takového tvrzení jde na V. Nezvala přímo hrůza a opravdu nechápe, jak je možno psát takto nepravdivě a s takovou účtostí.

Ačkoliv V. Nezval chápe, proč S. vybral za motiv své poslední knihy právě příběh o Viktorce, kdyby měl napsat kritiku, napsal by, že je přesvědčen, že J. Seifert, který dovedl napsat tuto báseň, že by dovedl napsat i něco, co by nám poskytl pohled na skutečnost, že ze svých vzpomínek by dovedl napsat něco o třídě, z které se zrodil. Tato báseň je podle soudu V. Nezvala jen epizodou, Seifert je jinak básník jasný, lidový, jeho básně není „cizí hlas“, cizím hlasem jsou ty právě ty kritiky. Právě proto, že se S. vzdalil od současného dění, bylo by nutné získat jeho důvěru, pokusit se ho přiblížit Svazu spisovatelů. Je to člověk a básník z boží milosti, kterého měl S. K. Neumann nejraději z básníků. A tu se mezi mladými lidmi najde člověk, který právě tohoto Seiferta tak zkritizuje – to nemůže V. Nezval pochopit, je mu to líto a vyčítá to s. Skálovi.

M. Majerová: konstatuje, že V. Nezval se při svém referátu o S. knize dotkl I. Skály, a napomíná ho.

V. Nezval: chce, aby se kritika pojímala marx-leninsky a chovala se jako člověk k člověku.

J. Rybák: Jde tu o zásadní věc; je třeba si ujasnit, zda kniha S. je takové hodnoty, že kritika Skálova jí ublížila, nebo zda znamená S. kniha nežádoucí přínos. Domnívá se, že knihu Seifertova není možno obhájit ani dnešní S. linií. Je tu podle mínění Rybákova maloměstský pohled na svět. Je podivné, proč si S. vybral právě námět Viktorčin v době, kdy jde hlavně o budovatelské úsilí v našem státě. Třídní boj je třeba vést i v literatuře. Je jen dvojnásobná možnost: buď taková díla omlouvat, nebo jít proti nim.

V. Nezval: se hlásí k věcné poznámce a táže se, zda někdo může vyvrátit jeho tvrzení, že v kritice Skálově se operuje vytrháváním veršů ze souvislosti. Tam se projevuje zlovolnost kritiky. Kdyby on psal kritiku S. knihy, snažil by se vysvětlit, proč zvolil Seifert právě toto téma pro básnické zpracování, a volal by ho do řad současných spisovatelů.

Pujmanová: Především ji při kritice Skálově zarazí způsob, jakým je napsána. Poněvadž J. Seifert představuje nesmírnou básnickou kvalitu, měl by kritik především důkladně probrat život a dosavadní dílo. Takto působí Skálova kritika jako poprava Seiferta – básníka. – Kriticky hodnocena je Seifertova básnická transkripce příběhu Viktorčina, melancholická báseň, která nemá žádný jiný dosah, a je chyba, když se o tom diskutuje a hledá pod jejím povrchem něco jiného. Lze se jen divit, proč Seifert si vzal za námět své básně právě Viktorku.

J. Rybák: připomíná, že dříve, když se napsala o nějakém díle zdrcující kritika, byl spisovatel vyřazen ve společnosti. Nyní je tomu jinak, ale stále ještě nejsme zvyklí na ostrou kritiku, jako je např. v SSSR.

V. Nezval: praví, že kritiky takové, jako byla Skálova, se v SSSR nepiší.

J. Rybák: připomíná, že i I. Skála ukazuje S. klady a ukazuje nebezpečí pro básníka Seiferta.

S. Pekárek: (pod škrty nečitelné, přepsáno rukou „konstatuje“), že V. Nezval vyjádřil ve svém referátu rozhořčení všech českých lidí nad Skálovou kritikou Seifertovy knihy. Tato kritika je přímo poškozením linie české literatury získávat kvalitní lidi na svou stranu – jak to žádá i min. Nejedlý. Je pravda, že J. Seifert se dopustil určitých poklesků, je však nutno uznat, že ani ze strany spisovatelů nebylo učiněno všechno, co bylo třeba. Tenkrát před rokem, kdy došlo k oné trapné události, kdy S. v opilosti pronesl urážlivý výrok proti sovětským básníkům, již tenkrát se mělo za ním jít; to byla chyba Svazu. J. Seifert je ovšem z lidí, kteří se nechali jaksi vléci životem, desertoval od proletářské třídy, ale je významné, že S. K. Neumann měl ho ze všech mladších básníků nejraději. – S. Pekárek se domnívá, že tím, že kritika Skálova byla otištěna v Tvorbě, neznamená ještě, že to je oficiální názor strany. Soudí, že celá věc by se měla prodiskutovat a předložit straně nebo kult. radě.

V. Nezval: se ještě vrací k problému alegorie u Seifertově Viktorce a znovu dovozuje, že báseň nemá tuto platformu. A tak by se mohla kritika Skálova probrat řádek za řádkem a výsledek by byl zdrcující.

V. Školaudy: Myslí, že je doba, kdy třeba kritizovat ostře. Zná S. osobně a ví, že byl obklopen lidmi reakčních názorů. Soudí, že Skálova kritika je tolerantní, ačkoliv je známým faktem, že Seifert od února 1948 nepsal nic, co by vyjadřovalo nové dnešní dění (kromě básně na Zletku). Seifert je zralý básník, který byl vždy scestný, ale přesto se čekalo, že on přijde s nějakým jiným básnickým dílem. Není proto možno se s ním nějak piplat.

V. Nezval: praví, že se setkal se Seifertem od revoluce pouze asi 3x a nemá žádné osobní důvody, aby ho obhajoval a dělal mu advokáta. Neví, s jakými lidmi se Seifert stýkal, říká jen, že Seifert je velký básník. Povinností dobrého komunisty je získávat lidi a ne je odrazovat. Vyzývá dr. Pilaře, aby řekl něco o tom, jak působila Šternova kritika o Seifertovi na dělníky.

Dr. Pilař: sděluje, že s. Marek mluvil s ním o tom, že když byl s polským hostem v jednom závodě, řekli mu dělníci, že Seifert je zrádce děl. třídy, že to řekl Štern ve své kritice o něm.

V. Mathesius: diví se především motivu, který si S. vybral pro svou báseň, kterou považuje za Seifertovu nejslabší. Zdá se mu, že básník je v kritické situaci a je mu třeba z ní pomáhat. Pro třídní boj je třeba Seiferta znovu získávat a kritika Skálova to neudělá.

V. Závada: se domnívá, že Skála mluvil svou kritiku Seifertovy sbírky dobře, ovšem chybil v tom, že nehodnotil dílo Seifertova historicky a přisoudil poslední knize větší význam, než má ve skutečnosti. Kritika má především pomáhat. V. Závada se v této souvislosti vrací k Vladimíru Holanovi. Také tohoto básníka, který prožívá hlubokou krizi, je třeba zachránit, umožnit mu aspoň existenci tím, že mu budou dány překlady. Holan je jeden z našich básníků, je mu jen třeba podat nyní pomocnou ruku. Je známo, že po květnu pracoval přímo zaníceně, a V. Závada soudí, že ani jedna tvůrčí síla nemá být ztracena.

S. Pekárek: připomíná, že v organizacích KSČ si často berou soudruzi na starost odborníky nestraníky, a ukládá V. Zavadovi, aby si vzal na starost Vl. Holana.

Dr. Pilař: upozorňuje na to, že tón, jehož se proti Seifertovi užilo v kritice, má nepříznivý vliv i na jiné básníky, např. Fr. Hrubín, který odmítá nyní psát.

Školaudy: připomíná, že Holan, Seifert a Hrubín se ocitli v izolovanosti již dříve, a mělo se začít již tehdy jim pomáhat.

S. Majerová a s. Bojar: uvádějí, že z usnesení presidia Svazu bylo již dříve doporučeno, aby s nimi byly navázány styky. Byli voláni telefonicky a posláni jim dopisy. Seifert se pro nemoc omluvil, Holan též.

S. Drda: upozorňuje, že případ Seifertův a Holanův je vážný. U Seiferta to není jen pouhá epizoda, jak se domnívá V. Nezval. Seifertův rozchod s děl. třídou trvá již asi 20 let. Seifert jako člověk je měkké povahy a nepevného charakteru, dá se snadno ovlivnit a dnes je už na druhé straně barikády. Dnešní jeho stav je jen konečným stadiem dlouholeté odloučenosti, jejíž první symptomy je možno najít ve sbírce Zpíváno do rotačky. Kdežto dříve opěvoval Seifert revoluci jako vizi, dnes slyší jen nářky ušlápnutých měšťáků. On neslyší hlas Vít. Nezvala, on slyší jen hlas Palivcův a ostatních desperátů. Prohlásit, jako to učinil třeba v opilosti – že raději vidí francouzského básníka blít než sovětského zpívat, to už je výraz zášti a nenávisťi hluboce zakořeněné. Po revoluci propadal S. šep-tandě, ale ocitl-li se mezi pokrokovými živly, uvědomil si odpadlictví od třídy a přece zvažoval. Podle mínění s. Drdy je Seifert v hlubokém bahně, je si však vědom toho, že zradil, ale už nemá sílu se z toho vytrhnout. Seifert byl přímo barometrem všech reakčních nálad. S. Drda nesouhlasí se s. Pekárkem, že Svaz udělal chybu, když za S. nešel hned; celý případ se před rokem řešil polovičatě; Seifert odmítá jít na čestný soud a s. Drda, který se s ním stýkal, ho často vyzýval, ale nebylo možno ho přinutit, aby přišel, asi se skrýval, jsa si vědom své viny. Byla velká chyba, že se netrvalo na tom, aby Seifert na

Na jaře roku 1950 vyšla u příležitosti 130. výročí narození B. Němcové básnická skladba Jaroslava Seiferta *Píseň o Viktorce*, která se stala signálem k nechutné a ostudné štvanci na básníka, jehož umělecká svrchanost a morální kredit byly nezpochybnitelné. Kniha vyšla v období nástupu ždanovovských norem, představených krátce předtím mj. Štollovým referátem na konferenci o poezii, a jakkoliv odporovala normativnímu výkladu klasiků (včetně osobnosti B. Němcové) a důrazem na prožitost a osudovost lásky i sterilizaci milostného citu v dobové „milostné poezii“, kalibr munice užitý proti básníkovi v následujících „kritických“ referátech¹ byl nepřiměřený a naznačoval, že jde o poezii pramálo.

Seifertova pomyslná „kniha hříchů“ se plnila delší dobu – v r. 1929 opustil s dalšími šesti spisovateli KSČ, r. 1938 otevřeně odsoudil novou vlnu tzv. moskevských procesů², v období předvolební kampaně r. 1946 se vyznal ze sympatií k sociální demokracii³ a při troše zlé vůle bylo by možno připomenout sbírku *Zpíváno do rotačky* (1936) či vedení časopisu *Kytice* (1945–1948), uklidňující zátoky v rozbouraném moři poválečné publicistiky, není však tajemstvím, že poslední kapkou, již pohár trpělivosti mocných přetekl, bylo zřejmě proslulé Seifertovo a Holanovo extempore v soukromé společnosti u p. Goldhammera.

Předložený materiál není pokusem o rekonstrukci „případu“ ani jeho příčin či následků (rovněž v leccems unikátních), neusiluje o diskvalifikaci ex post kohokoliv z účastníků jednání předsednictva ÚV SČSS (ostatně jen jednoho z památných). Celá kauza měla své „předehry“ (mj. dopis Fr. Halase ministru Kopeckému z 11. 7. 1947, pravděpodobně neodeslaný, v němž se Halas ostře ohradil proti – již tehdy chystanému! – zákazu vydávání knih Seiferta a Holana⁴) i „dohry“ (případ pootevřela některá vystoupení na II. sjezdu SČSS v dubnu 1956) a věnovali se jí mnozí hlouběji a zasvěceněji⁵, domnívám se ale, že text může nabídnout nevědní pohled do zákulisí SČSS – onoho genia loci –, kde se často, dlouho a usilovně jednalo a rozhodovalo o velkých i malých i o velkém a malém, ale v němž se snad nikdy nic nedojednalo a nerozhodlo.

JIRÍ STANĚK (ZČU Plzeň)

¹ Sedloň, M.: Básník a víra v člověka. Tvorba, 19, 1950, s. 330; Skála, I.: Cizí hlas. Tvorba, 19, 1950, s. 285

² Provolání Protestujeme! v Kalandrových Proletářských novinách z 15. 4. 1938, mj. spolu s V. Černým, Fr. Halasem, K. Teigem, Toyen, Fr. Kovárnou a j.

³ Proč jsem sociální demokrat. Právo lidu 25. 5. 1946

⁴ Koncept dopisu Fr. Halase V. Kopeckému, Host do domu, 11, 1964, s. 11

⁵ Například J. Hořec (Doba ortelů, Brno 1992), Zd. Pešat (Jaroslav Seifert, Praha 1991), M. Drápala (Soudobé dějiny, III/č. 2–3, 1996, s. 175)

6. schůze výboru České sekce Svazu čs. spisovatelů, 17. 4. 1950

Dr. Pilař: čte usnesení ze schůze presidia české sekce.

Vít. Nezval: schvaluje usnesení a pokračuje, že četl s úžasem Skálovu referát o Seifertově sbírce v Tvorbě. Praví, že se v tomto referátě lze; z kontextu byl vytržen verš z básně Chudý a vytýká se Seifertovi, že „chtěl být pánem“. V. Nezval dovozuje, že právě tato báseň měla v třídním boji v předmnichovské republice svůj veliký význam. Seifert správně ukazuje, že proletarismus je věc docela pozemská. Nezval se dále zmiňuje o třídním

čestný soud přišel. Námět o Viktorce nevybral si podle mínění Drdova Seifert jen náhodně, je to jen důkaz jeho hlubokého rozkladu, ve kterém se nyní ocitl. Je to důkaz toho, že Seifertovi se tu zle dýchá, že by raději chtěl umřít. Je to výraz jeho dnešního životního pocitu a jeho světového názoru. Lze mu pomoci jen tak, že ho budeme zároveň i soudit. S. Drda navrhuje znovu zřídit čestný soud, složený z nejlepších lidí a S. literárních druhů, kteří by ho rozebrali. Ale je třeba ho povolal, aby se kál ze svého výroku.

V. Nezval: diví se, proč se všechno už Seifertovi neřeklo dřív, když se s ním lidé stýkali. Vrací se ke kritice Skálově a chce, aby byla kritika postavena na správnou bázi. Je jen otázkou správné kritiky, bude-li Seifert znovu získán do našich řad.

S. Pujmanová: mluví též o požadavku správné kritiky. Je třeba správně postavit životopis Seifertův v souvislosti s kritikou o Viktorce. Čtenáři, kteří čtou kritiku Skálovu, neznají celé její pozadí, které se tu dnes probírá, je možno jen uvažovat o tom, jaký dosah taková nesprávná kritika může mít.

S. Nezval: k tomu poznamenává, že není dobře možno vycházet při kritice Seiferta z nějakých ožrálých scén.

S. Drda: upozorňuje, že kulturní rada strany si přeje, aby záležitost Seifertovu vyřídila spisovatelská organizace. Proto navrhuje, aby se Svaz informoval o nynějším zdravotním stavu Seifertově. Protože nemoc Seifertova je i nemocí hluboce morální, je třeba mu dát poslední příležitost, aby nabyl odvahy se zodpovídat. Musíme být k němu sice citliví, ale přitom rezolutní. Poněvadž Seifert, který je ve vleku reakcionářů, hluboce nenávidí tento režim, je třeba při vši citlivosti být na něho tvrdý. Tento moment pokání je jediný, co ho může zachránit.

M. Majerová: konstatuje, že výsledkem debaty je podat Seifertovi pomocnou ruku. Míni, že za Seifertem by měl jít V. Nezval, a prosí schůzi, aby jej tímto úkolem pověřila. Nastává debata mezi s. Majerovou, Drdou, Nezvalem a Mathesiem. Nakonec s. Nezval soudí, že po řadě nesprávných kritik o Seifertově díle nebylo by vhodné, aby se za Seifertem hned šlo, třeba nějaký čas vyčkat.

I. Skála: Jaroslav Seifert je otevřená rána už od květnové revoluce a je jí i po únoru, bylo tomu tak i před tím. Je třeba být zásadní i v konkrétních věcech i v soudu o lidech, kteří platí za básníky. Konstatuje urážky, kterými se ho při svém referátu dotkl V. Nezval, a je toho názoru, že vykládal verše Seifertovy, které uvádí ve své kritice, správně, že tu nijak nelhal. Naopak se domnívá, že V. Nezval je nevykládá správně. Pro J. Wolkera byla revoluce záležitostí etickou, kdežto pro Seiferta znamenala jen jeden cíl: dostat se na úroveň maloměstáka; pro něho opravdu znamenat revoluce jen ty bečky s kaviárem. Bylo by mylné posuzovat Seiferta jen podle jedné knížky. To, že je Seifert proletářského půvo-

du a dostal se nyní do morálního bahna, je tím víc trestuhodné. I Skála uvádí, že nepsal žádnou studii o Seifertovi, že by mohl snést dokladový materiál z veršů ještě mnohem horších. Svou kritikou nechtěl Seiferta nějak umělecky odpravit, chtěl tu Seiferta posuzovat podle sociálního účinku jeho děl. Podle jeho mínění se Seifert zpronevěřil věci dělnické třídy a svými krásnými verši vyjadřuje svůj maloměstácký postoj, své maloměstácké třídní zaměření a svůj maloměstácký životní pocit. Ať píše básník o čemkoliv, vždycky vyjadřuje svůj životní pocit a svět. názor. Tak tomu je v této básni, tak tomu bylo i v předcházejících pracích Seifertových. Není to náhoda, jestliže v II. roce 50. lety našeho současného života, ve kterém člověk prochází velkým vnitřním přerodem, nevidí Seifert z Babičky nic jiného než příběh Viktorky. To není však Viktorka B. Němcové. Říká se o Seifertovi, že je lidový básník a že je hodně čten, že jeho kniha, která vyšla nákl. 3 000, byla rozebrána, že je dalších 40 000 objednávek. Je otázka, kdo vlastně jeho knihy čte? I. Skála soudí, že není pravým básníkem dnešní dělnické třídy ani mládežnických souborů, kteří čtou Wolkera, Neumanna, Majakovského. I. Skála není proti Seifertovi osobně zaujat, setkal se s ním asi jen jednou v životě, a to v r. 1947 ve společnosti polských básníků, a pamatuje si, že vedl tehdy nevybrané řeči o SSSR a lidově demokratickém režimu. I. Skála soudí, že není možno mlčky přejít okamžiky ze Seifertova soukromého života, které dokreslují jeho hluboký morální a politický rozklad. Je mu líto, že V. Nezval se Seiferta tak zastává, a nechápe tím spíše, že Seifert vlastně ve své knize nepřímou urážku také např. Nezvalovy verše o Stalinovi. Dále se I. Skála domnívá, že by nebylo dobré posílat k Seifertovi nějakého prostředníka, on by měl sám najít sílu se přiznat ke svým omylům. Je-li Seifertova láska k vlasti upřímná, není možné, aby ji nemiloval i nyní a viděl všude jen tmu a zmar a otáčel se k dnešku zády.

M. Pujmanová: zdá se jí, že Skála nyní se vyjádřil lépe, než to napsal v kritice, a vidí v ní proto jen projev jeho nezkušenosti. Nesouhlasí však se Skálovým tvrzením, že by se Seifert dvěmi verši o Viktorce nějak urážlivě dotýkal dnešního života. Je jen udivena tím, že si zvolil pro svou báseň okrajovou záležitost.

E. Saudek: Vrací se ke Štollovu referátu o Halasovi na plenární schůzi SČSS, kterým byl Halas velmi přísně souzen, a přece nešlo o básníka o nic menšího, než je nyní Seifert. A přece se s. Štoll nebál Halase přísně soudit, protože v něm viděl představitele existencialismu. A živý básník se může bránit slovem i dílem! Není pochyby o tom, pro jakého čtenáře psal Seifert svou Viktorku. Dnes stojí kritika před novými úkoly, a proto nelze měřit dvojím loktem a soudit jinak Halase a jinak Seiferta.

V. Nezval: soudí, že je rozdíl v tom, jak mluvil o Halasovi a Seifertovi Štoll a jak píše o Seifertovi Skála. To, co řekl Štoll, je správné, co a jak píše Skála, je nesprávné. V. Nezval znovu protestuje proti neobjektivnímu a nepravdivému způsobu psaní kritik a znovu s. Skálovu vytyká nesprávnou citaci.

S. Pujmanová: zdá se jí, že Skálova kritika vyznívá tak, že uzavírá pro Seiferta všechny cesty k návratu.

V. Pekárek: upozorňuje, že se směšují dvě věci: Skálův referát a případ Seifertův, je toho názoru, že Skálův referát je nevhodný, zlý, oškřivý a nelidský. Uvádí, že kniha o Viktorce má na 40 tisíc objednávek, takže výsledek kritiky je právě opačný. Při polemice se nemá dávat slovo tomu, s nímž polemizujeme!

S. Skála: konstatuje, že Tvorba není orgán Svazu a že nebyl tedy povinen se o své kritice se Svazem dohadovat.

J. Rybák: Skálova kritika Seiferta vyjadřuje dnešní linii kritiky. Tato kritika vyplývá z celkového postoje Seifertova k dnešku – bez ohledu na to, co snad i řekl v hospodách – nezáleží na tónu této kritiky. Uvádí na příkladech ze SSSR (Zdanovova kritika Achmatovové a Zoščenka), že komunisté šli vždy za věcí, bez ohledu na to, jak budou působit. Skálovi možno vytknout snad to, že napsal svou kritiku příliš na rychlo, jakoby „horkou jehlou“, nelze mu však vytykat formulace jeho kritiky nebo odlišné stanovisko od stanoviska Štollova.

Dr. Pilař: chyba se podle jeho mínění udělala v tom, že se o knize Seifertově mělo předem diskutovat. Pod vlivem Štollova přehodnocení českosl. poezie stále čekáme na diskusi o poezii, a právě tato knížka ji měla vyvolat.

V. Nezval: myslí, že se nyní bude dávat vina za nesprávnou kritiku Skálovu straně KSČ. Avšak celá neobratnost a nesprávnost kritiky je věcí jen I. Skály, jenž se tu ukázal jako neobratný kritik, který dává čtenáři možnost ozřejmit si nepravdu. Posuzováno ze stanoviska literárně kritického je Skálova kritika špatná a Seiferta nelze touto metodou kritizovat.

I. Skála: praví, že nemohl citovat delší ukázky, chce, aby s. Nezval dokázal falešně citáty. On kritizoval báseň o Viktorce a Nezvalem zmiňovaný verš měl čtenáři ukázat na zárodky dnešního Seiferta.

M. Pujmanová: domnívá se, že vše záleží na formě, kterou se kritika pronášá.

Vít. Nezval: cituje z Tvorby verše Seifertovy, které uvádí Skála („věřím, že i já budu jednou pánem“), a praví, že to, co píše o tom Skála, je v rozporu s pravdou. Mohl by citovat i jiné a ukázat na nich falešný výklad.

Následuje vzrušená debata, za níž s. Drda konstatuje, že tu je rozhořčení nad neobratnou kritikou Skálovou, ale nikoliv nad případem Seifertovým, a ten je třeba v prvé řadě řešit. Vybízí s. Nezvala, aby napsal rep-

liku do Tvorby. Prospěje to celé poezii, ale nezapomínejme výtkami Skálovi případ Seifertův, který musíme řešit nejdříve. Debata se pak stává stále bouřlivější, zasahují do ní s. Pekárek, s. Majerová a I. Skála. **S. Pekárek** soudí, že je třeba si všimnout hlavně Seifertových kladů, prominout mu poklesky a docílit, aby Seifert šel spolu se všemi. Jeho případ nutno řešit v tomto smyslu.

S. Majerová: trvá na tom, aby V. Nezval jel za Seifertem do Gräfenberku, kde je nyní na léčení, ale to s. Nezval odmítá.

V. Závada: soudí, že by se mělo o Seifertově knize psát.

S. Drda: navrhuje, aby se zjistil v Jeseníkách zdravotní stav Seifertův, a dále navrhuje principiální přijetí řešení jeho případu před čestným soudem; doporučuje též přijmout usnesení o tom, aby do tribunálu čest. soudu byli jmenováni lidé zaručeně taktičtí v jednání, aby tam byl např. Nezval, Pujmanová, Majerová, Štoll a jiní. Tento tribunál by podle mínění s. Drdy měl Seiferta vyslechnout a ukázat mu, jak je celá věc vážná. Je třeba si počínat tak, aby před Seifertem vystála celá vážnost věci a přitom nebyl deprimován, ale aby také pochopil, že se mu nepodaří vyklouznout.

S. Mathesius: v lázních Jeseníku je právě s. Nečásek, který může zjistit zdravotní stav Seifertův. Navrhuje, aby před svoláním čest. soudu předcházela diskuse o Seifertově díle v tisku.

S. Majerová: shrnuje předcházející návrhy:

- 1) s. Nečásek bude požádán dopisem, aby zjistil S. zdravotní stav
- 2) v tisku se zahájí diskuse o Seifertovi
- 3) J. Seifert bude pozván před čestný soud.

V. Školaudy: připomíná, že v souvislosti s řešením případu Seifertova je nutno řešit i případ Holanův a Hrubínův.

S. Drda: navrhuje, aby Holana šel navštívit s. Nezval.

S. Majerová: dává hlasovat o návrhu na svolání čestného soudu. Hlasování se zdržuje z přítomných s. Nezval.

Na návrh s. Drdy bude se jednat o přípravě aut. honorářů na příští schůzi ústř. výboru. Schůzi končí s. Majerová v 19.15 h.

Poznámka: Originál zápisu je vertikálně členěn – v levé části je strojem zaznamenána s největší pravděpodobností autentická podoba jednání (jakási „hard“ verze), v pravé jsou dodatečně rukou činěny čtené úpravy, které evidentně „zjemňují“ některé ostřejší formulace či obrušují ostří názorových střetů. Takto kombinovaná verze byla zřejmě podkladem pro definitivní podobu zápisu jednání. Kromě drobných dodatečných zásahů, které nemění smysl textu, některé naopak smysl textu podstatně mění. Předkládám onu „levou“ – strojopisnou verzi bez zásahů, které by smysl textu jakkoliv pozměňovaly.

Z VERNISÁŽNÍKU PATRIKA ŠIMONA

Mimořádnou událostí se stala rekonstrukce a zpřístupnění **Müllerovy vily v Praze**, kterou projektoval Adolf Loos. Loos se v Čechách narodil, ale byl od začátku světoběžníkem v pravém slova smyslu. Jeho díla můžeme vidět ve Vídni – slavný obchodní dům Goldman und Salatsch, který kdysi vzbudil nevoli samotného císaře, nebo v Paříži – avantgardně pojatá zakázka vily Tristana Tzary. Nikde se však nepodařilo obnovit detailně původní interiér a exteriér v takové míře jako v pražské vile situované na Ořechovku, do nádherné parcely, odkud je skvělý pohled na panoráma Hradčan. Müller byl nejen bohatý a štědrý mecenáš architekta Loose, neboť mu za řešení zaplatil ve své době poměrně slušnou cenu, ale vycházel Loosovým ideám vsťíc tak, že plně respektoval smysl pro praktičnost, luxus a všechny moderní zásady nového bydlení do takové míry, že se ve vile nemohlo zas tak příliš pohodlně existovat.

V roce 1928 Müller koupil pozemek a v listopadu 1929 měl konečně po vleklých průtahách stavební povolení. Mezi tím už našel řadu specialistů, mezi nimi zahradního

architekta Camilla Schneidera, proslulého vídeňského experta, který budoval též slavný park pro hraběte Silva-Tarouccu v Průhonících. Objednávaly se interiérové práce včetně nákupu originální židle chipendalle z Londýna, podle níž se měly udělat přesné kopie. Jenom židle stála Müllera neobvyklých 14 000 korun, což je v poměru k oficiálnímu honoráři Loose téměř polovina (dostal 40 000). Poté ovšem dostal Loos ještě 68 000 korun mimo oficiální honorář. Nesmíme zapomenout, že průměrný měsíční plat v té době byl 1000–1500 korun a že například běžný činžovní dům na Vinohradech postavený na konci XIX. století stál okolo 160 000 korun.

Müller byl velkým obdivovatelem umění a zřejmě také příležitostným sběratelem, neboť ve svém domě měl hojně zastoupenou sbírku českých krajinářů, jako například Adolfa Kosárka, Otakara Lebedu nebo Antonína Slavíčka. Získal také proslulý olej – *Pohled na Hradčany* od Oskara Kokoschky. Mimořádný vkus projevovat Müller také schopností kombinovat styly v ryze funkcionalisticky řešeném interiéru. Soupravy čínského

a japonského porcelánu, francouzská rokoková grafika, biodermeierovský nábytek, japonské dřevěné sochy, to všechno spolu s Preislerovými uměti utváří specifický obraz o majiteli vily.

Mezi prvními hosty zaznamenanými na fotografii nebyli nikdo jiní než Bohumil Markalous, Karel Nádherný z Borutína se svou sestrou Sidonií, samozřejmě nemohl chybět Karl Kraus, J. S. Machar, ale též historik umění Antonín Matějček. Kniha hostů pak svědčí o obdivných vzkazech až superlativech, v čemž se pokračuje dodnes.

Ironií osudu bylo, že brzy po znárodnění zemřel Müller na vdechnutý oxid uhelnatý v plynové kotelně svého domu, když už neměl dostatečné množství personálu, bez nějž byl život v domě v mnohém nemyslitelný. Jeho žena Milada Müllerová, již byl přiřknut pokojík v přízemí, neboť zbytek obývaly později různé socialistické instituce, zachraňovala během té doby, co se dalo. Náhody i šetrně zacházení nakonec nezpůsobily katastrofální ničení.

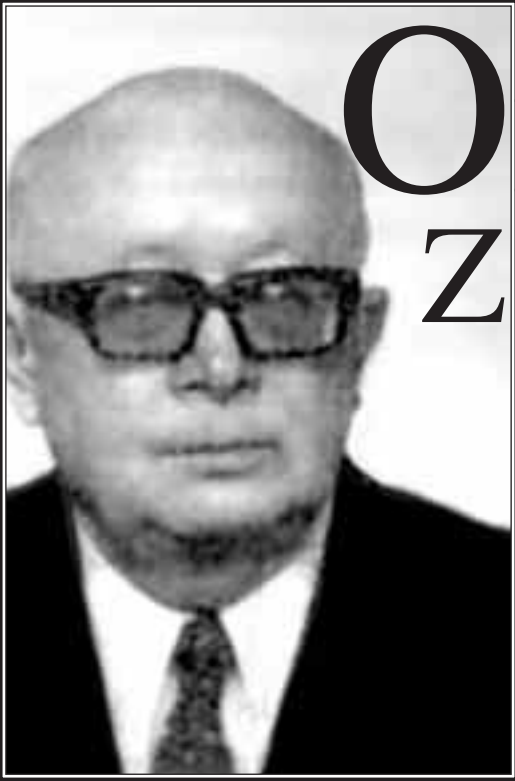
Vila byla ovšem rekonstruována až po odprodeji části domu právoplatnými dědici

v restitučních, což se neobešlo bez nejrůznějších spekulací, vždyť ještě v devadesátých letech bylo možné číst zprávy o tom, že Viktor Kožený dům koupí a stát přeplatí nebo že se o dům zajímá též Václav Havel, který v té době hledal nové ubytování.

Výsledkem je prvotřídně zrestaurovaná a zrekonstruovaná památka, kde se v mnohém muselo interpretovat původní vybavení, to ovšem s maximální citlivostí a se znalostí archivních i archeologických výzkumů. Tam, kde nebylo možné získat příslušný originál, nalezl se způsob, jak ho nahradit dobově přijatelnou replikou či náhradou stylově shodných předmětů. To se týkalo například kuchyňských kamen – plotny objevené v jiné funkcionalistické vile na Ostravsku.

Tým restaurátorů a architektů a vůbec všech odborníků v příslušných oborech uvedl Loosův klenot – „Rubikovu kostku“ – opět do souřadnic světové architektury. K této příležitosti byla vydána výpravná publikace, která na více než 400 stranách rekapituluje a bohatě dokumentačně představuje celou historii této jedinečné památky.

ODEŠEL JEDEN Z NEJVĚTŠÍCH ČESKÝCH HISTORIKŮ

11. ledna zemřel v Praze náhle ve věku 85 let historik Josef Polišenský, DrSc., největší současný český historik, profesor obecných dějin na filozofické fakultě KU, Dr. h. c. oxfordské a několika amerických univerzit, člen četných západních akademií věd, nejznámější český historik v anglo-americkém světě a v Latinské Americe.

Od počátku svých studií se orientoval jednoznačně evropsky – české dějiny mu byly integrální součástí politické, hospodářské a kulturní problematiky evropské a světové. Předpoklady k tomuto pojetí vycházely z badatelské přípravy mimořádně jazykově vybaveného historika, který sice vyšel z domácích podnětů učitelské generace Univerzity Karlovy (od r. 1935), kde na něj výrazněji než Josef Šusta zapůsobil Karel Stloukal, jeho učitel a předchůdce, který jej v roce 1945 promoval, v roce 1948 habilitoval a do roku 1951 byl jeho asistentem. Z anglistů na něj působil Vilém Mathesius a s ním skupina Pražského lingvistického kroužku. Okupaci strávil jako učitel na středních školách. Po válce pracoval během studijního pobytu v Anglii (1945–46) u R. W. Seton Watsona a R. R. Bettse, ale mnohem hlouběji tam spolupracoval s britskými historiky Dobbem, Hillem, Hiltonem a Hobsbawnem, kteří patří k nejvýraznějším protagonistům angloamerického dějepiscetví.

Tak přešel Polišenský, který si v Anglii osvojil hlubokou znalost světové literatury, od pozitivismu přes strukturalismus k historickému materialismu. Anglické poněty též určily jeho celoživotní koncentraci na dva hospodářsko-sociální a politicko-vojenské komplexy evropské historie, na Francouzskou revoluci a na napoleonské války.

Už v letech 1940–41 byl historikův příští vývoj naznačen jeho prvotinami – eseji o době Jiřího z Poděbrad a Rudolfa II. (Petrovy Svazky úvah a studií). Ale už esej o dějinách anglo-českých styků *Anglie a my* (1947) předznamenal jeho celoživotní orientaci, Bílou horu v evropském kontextu. Jeho objevný habilitační spis *Anglie a Bílá hora* (1949) učinil samostatným výkladem poměru jakubovské Anglie k české otázce za stavovského povstání 1618–1620 vůbec první pokus analyzovat nově podstatu českého povstání a jeho zahraniční styky v rámci vývoje Evropy průkopnickým rozbořením jeho hospodářských a společenských základů a politických cílů. Interpretoval tu české povstání jako hnutí protihabsburské a protišpanělské solidarity, od něhož se Jakub I. vzdor všem nadějím distancoval. Polišenský propracoval toto téma ve studiích *České dějiny a anglická buržoasní revoluce 17. století* (1955) *Česká otázka, habsburská politika a anglická revoluce 17. století* (1957). Do těchto souvislostí se volně řadí i *Nové pokusy o výklad anglické revoluce 17. století* (1963) a zvláště půvabný esej *Anglie a Čechy v době Shakespearově* (1964).

Vztahem povstaleckých Čech a nizozemské republiky se zabývá studie *Politika*

nizozemské buržoasie a české povstání 1618–1620 (1954). Podrobná monografie *Nizozemská politika a Bílá hora* (1958) pak dokládá, že hluboký protiklad mezi měšťanskou hospodářskou a společenskou formou Holanďanů a feudalistickou střední Evropou pod habsburským vedením nemohl vést k účinné alianci mezi nizozemskou velkoburžoasií a českou vysokou šlechtou. Nizozemská historie poutala Polišenského i mimo souvislost s Bílou horou, jak naznačuje pozoruhodný portrét *Rembrandt a nizozemská společnost 17. století* (1956) a zvláště zpracování české pobělohorské emigrace v Holandsku ve studii *Praha a Amsterdam 17. a 18. století* (1967) a v knize *Komenský v Amsterdamu* (1970).

Anglické historii však zůstal Polišenský věrný. Vydal vynikající obsáhlé syntézy *Britain and Czechoslovakia. A Study in Contacts* (1968), zpracovávající vývoj vztahů po roce 1914, *Dějiny Británie* (1982), nemluvě o jeho labutí písni *TGM a anglo-americký svět* (2000). Odtud logicky pramenil i jeho zájem o americké dějiny, americko-české styky a české vystěhovalectví do USA. Objevny je dokumentární nástin *America and the Beginnings of Modern Czech Political Thought* (1970), stejně jako monografie *Češi a Amerika* (1996).

Téma stavovského povstání však Polišenský neopustil. Sledoval spojnice protihabsburského povstání i do Švédska (*Švédská politika a české stavovské povstání 1618–1620*, 1960) a dokonce i do Španělska (*Bohemia y la crisis política española de 1590–1620*, 1966). Velmi závazná je studie *Měšťanskí historikové českého stavovského povstání* (1956), která se už dotýká třicetileté války jakožto krize západní feudální společnosti. Autor se tu snaží ze stanovisek některých soudobých měšťanských kronikářů objasnit myšlení velkoburžoasie, která se intenzivně podílela na povstání zejména v Praze, zatímco na venkově zůstávala pasivní.

Příspěvky k pobělohorské době tedy Polišenský připravoval nový výklad třicetileté války, kterou v konečné formulaci pojíal jako obecný vojensko-politický konflikt, v němž se projevil rozpor Evropy té doby jako fenomén kontinentálního významu, podmíněný předchozím vývojem. Jako doba krizí a revolucí, v jejímž věru se formovaly základy moderní Evropy.

V šedesátých letech Polišenský vstoupil do tehdejší západní diskuze o krizi 17. století monografií *Třicetiletá válka a evropská krize 17. století* (1970), kde tuto krizi vyložil jako ostrý střet dvou odlišných systémů politických a hospodářských. Studiemi k historii třicetileté války obohatil evropské dějepiscetví o její nedocenené české aspekty. Shrnuje je v knize *Třicetiletá válka a český národ* (1960). Již v roce 1954 psal o vztahu Slezska k událostem této války a později publikoval dva novátorské cizojazyčné příspěvky *Zur Problematik des Dreissigjährigen Krieges und der Wallensteinfrage* (1958) a *The Thirty Years War:*

Problems of Motive, Extent and Effects (1967).

Polišenský to neměl na pražské fakultě nikdy lehké: jednou byl kritizován jako „pozitivist“, jindy jako „reformista“. S úrovní jeho přednášek a seminářů se nikdo nemohl srovnávat. Závist, související s jeho autorskou plodností a zahraniční publicitou, jej provázela po celý život. Ani v pokročilém věku se nedostal do Akademie, jejímiž členy byli historikové hluboko pod jeho úroveň. Proto jej v roce 1969, kdy byl na přednáškovém turné po amerických univerzitách, přemlouvali jeho američtí kolegové, aby se nevracel. Ale „Poly“, jak jsme mu říkali, nemohl bez domácího prostředí žít, a sotva se vrátil, byl přefazen z katedry obecných dějin do nového „Střediska iberoamerických studií“ na katedře etnografie a folkloristiky bez profesury, jako pouhý „odborný pracovník“ s platem odborného asistenta. V této nové funkci podnikl řadu studijních cest do zemí Latinské Ameriky, kde studoval tamní bohaté archivy. Svě nové působiště řídil a vydával tam časopis *Iberoamericana Pragensia*. Zpracoval tam také monumentální *Dějiny Latinské Ameriky* (1979), dodnes vzor interdisciplinárně koncipované historické syntézy. Práci mu usnadňovaly studie, které zpracoval ještě před rokem 1968, *F. Blumentritt a Filipiny mezi španělským kolonialismem a americkým imperialismem* (1963), španělsky psaná studie o španělsko-americké válce 1898 (1963) nebo velmi zajímavý příspěvek *El Naturalista T. Haenke y les Origines de Interés Moderno Checo sobre América Latina* (1964). Ani v hispanistice

mu nešlo jen o analýzu jiných světových zemí, ale namnoze o jejich vztahy k českému prostředí, resp. o jejich český ohlas.

Od prosince 1989 se mohl Polišenský vrátit do profesorské funkce na svou starou katedru a opět přednášet.

Jeho evropská orientace se vždy promítala i do jeho prací z domácích dějin. Velmi záhy publikoval stať o korespondenci česlavského osvícence J. F. Opize o Francouzské revoluci (1952) a zabýval se životem a dílem českoněmeckého historika Antonína Springra, osobnosti politicky dosud nedocenené (1958). V monografii *Opavský kongres 1820 a evropská politika let 1820–1822* (1962) je vedle nového pojetí Metternichovy politiky nejzajímavější italská cesta básníka Miloty Z. Poláka, takto rakouského důstojníka, v letech 1815–18 a věznění španělských karbonářů na Špilberku. Francouzská studie *Le problème tchèque et la France 1789–1848* (1966) a posléze knihy *Napoleon a srdce Evropy* (1971) a *Revoluce a kontrarevoluce v Rakousku 1848* (1975) odrážejí jeho zájem o napoleonské války ve vztahu ke střední Evropě.

Polišenský se nevyhýbal ani populárním přehledným příručkám, jež vykazují úroveň nikoli běžnou v literatuře tohoto typu. To platí už o souhrnu jeho anglických přednášek *History of Czechoslovakia in Outline* (1947), o *Úvodu do studia dějin a kultury Nizozemí* (1963) nebo o *Stručných dějinách Kuby* (1964). Byl také zkušeným editorem.

Není tak běžné, aby zralý historik, vykazující se obrovským dílem, intenzivně publikoval jednu knihu za druhou ještě i po své osmdesátce. Nicméně se ještě vrátil i k třicetileté válce novými koncepcemi *Valdštejn, ani císař ani král* (1995, spolu s A. Kolmanem), kde poukazuje na rozhodný podíl španělské politiky na pád generálissima, a k pobělohorské emigraci vyvrcholením svých četných kmenologických studií v knize *Komenský, muž labyrintů a naděje* (1996). Dále publikoval monografii *Casanova a jeho svět* (1997) s platonickým obrazem jeho českých osudů, a své znalosti o projevech evropských osobností promítl do líbezného esejistického souboru *Praha očima cizinců* (1999).

Josefa Polišenského charakterizovala mimořádná znalost faktografická, pronikavá schopnost kombinační, smysl pro historický detail a nadání ke koncipování velkorysých syntéz. A stejně tak i nebyvalá orientace v pramenných fondech domácích i světových a imponující znalost světové historiografie.

To vše jej odlišovalo až do jeho předčasného odchodu od jeho předchůdců i současníků. V dnešní době extrémní specializace představoval vymírající typ historika univerzálního. Česká historická věda v něm ztrácí osobnost světového formátu.

IVAN PFAFF

Biologicko-společenské POKLESKY

Stanislav Komárek

Vláda zákona

*Když odumírá tao, přichází ctnost,
když odumírá ctnost, přichází dobročinnost,
když odumírá dobročinnost,
přichází spravedlnost,
když odumírá spravedlnost,
přicházejí předpisy.*

ze staročínské moudrosti

Deset let budování právního státu nemůže nezanechat stopy. Ve stabilizovaných společnostech západoevropského typu (a dlužno dodat, že ve všech stabilizovaných společnostech jakéhokoli typu vůbec) nakonec převládne ryze formální hle-

disko pro rozhodování prakticky o všem. Řídit se podle zdravého rozumu bylo možno si dovolit v prvních letech po revoluci, ve stavu permanentní nouze, kdy byl relativní nedostatek těch, kdo uměli či byli schopni dělat to, co nová situace vyžadovala (dosti obdobný stav bývá třeba i po válkách či živelných katastrofách). Rozdíl mezi oběma přístupy je zhruba následující: kominíkem je z prvního hlediska ten, kdo umí vymést saze z komína; z druhého pak ten, kdo se může vykákat potvrzením Svazu kominíků o splnění všech formálních náležitostí členství. Mezi nadějnou improvizací a „konečným“ stavem je rozdíl zejména v tom, že veškeré rozhodovací procesy se formalizují až do krajnosti a roz-

LADĚNÍ

citace z dobových recenzí

5. svazek
Jiří Rulf:
Prospekt na
rozhlednu
(1988)Ilustrační doprovod
Michal Cihlář

(...) nahořklý ironik a intelektuálně britký citel fantastické reality světa Jiří Rulf (...), nejnovější a vydatný přírůstek mezi Černíkem a Šimonem. (...) Jako každý básník skutečně novodobý i tihle (kromě Rulfa Kašpar, Lebl a Vyskoč – pozn. MJ) se hlásí k Máchovi: Rulf píše báseň Karel Hynek Mácha jako Dylan Thomas (...). I za ostatní napsal Rulf, že „je načase, aby zahrmělo“.

Milan Blahynka: *Druhý ročník, druhý význam, druhý dech, Tvorba 1989, č. 9, s. 13.*

(...) Jeho básně, to jsou eseje o tom, že lidé touží a sní, láska pomíjí a život je složitý. (...) Žádné dramatické scény a dynamické zvraty, vše plyne v poklidu tak, jak má. Jen se z toho všeho občas sevře srdce. (...) Lyrický subjekt, který prostupuje Rulfovy básně, je už příliš starý na to, aby se v problémech zmlátal a nad záblesky štěstí žasl. (...) Ví, že je třeba touhy, ale že touha sama nestačí. Že všechno pomine, a přesto jsou věci, které mají smysl.

Petr A. Bílek: *Ladění II: Jedna báseň...*, *Literární měsíčník 1989, č. 8, s. 118–119.*

Jiří Rulf (...) se v *Prospektu na rozhlednu* představuje básněmi povytce příležitostné inspirace: rodina a rodné město jako výrazy domova, drobné úvahy o poezii, o pomíjivosti, relativnosti a věcech posledních. (...) Vše se mísí, potkává a střetává, nejčastěji v městském prostředí. Jeho šedost jako by ovlivnila i autorovu imaginaci a jen ojediněle výbojnou metaforiku. Jako sbírka jednotlivých básní působí však celek rozřezaně.

Zbyněk Fišer: *Přečetli jsme...*, *Kulturní měsíčník 1989, č. 6, s. 71–72.*

Jeho verše jsou mrazivé, o základních otázkách života. Ty nejlepší jsou fantaskní a přítom ostře, konkrétní autorovou zkuš-

hodujícím faktorem je vposledku nějaký detail, který byl či nebyl dodržen a s věcí samou mnoho společného nemá. Fenomén sám není nový a je, zdá se, pro stabilní společnosti typický už od nejstarších dob (germánský právní spor vyhrál nikoli ten věčně nevinný, nýbrž ten, komu se podařilo předepsané formule odříkat bez jediného přeřeknutí a zakoktání). V zásadě se jedná o snahu odčítat něco nekvantifikovatelného či nezachytitelného na něčem jiném, taktó formalizovatelném (moudrost na univerzitních gradech, kvalitu vědecké práce na citačních indexech, ochotu platit dluhy na výši příjmu atd.), přičemž výsledek někdy bývá blízký Gulliverovým zkušenostem z říše trpaslíků, kde král instaluje své ministry podle jejich profilace v artistických kouscích. S právním státem přichází přísné a přesné dodržování rozmanitých zákonů, předpisů a ustanovení. Jako celek pak vytváří nový typ osudovosti, dosti odlišný od třeba středověkého, kdy sedlák s obavami pohlížel na oblohu bez mráčku a okopával řepu, protože nic jiného nežli toto (a modlit se) dělat nemohl. Novým typem osudovosti jsme opět vlečení tam, kam nechceme, a všechna soukromá iniciativa se omezuje na formálně-právní úskoky.

ností propalují duši čtenáře. (...) Schopnost analytické reflexe je v debutu potěšitelná, ale vzhledem k Rulfovou věku už ne překvapivá.

Chuchma: *zaujaté zprávy o knihách: Ladění II, Mladý svět 1989, č. 28, s. 19.*

6. svazek
Jan Kašpar:
Jedna báseň!
(1988)
Ilustrační doprovod
Stanislav Judl

Kašpar v sobě nezapře novináře, jeho základní přístup ke skutečnosti je racionálně skeptický, směřuje k britké analýze, jeho básnická obraznost není smyslově pocitová, nehýří metaforami ani epitety, je rozumová, střídá (ne však chudá), inklinuje k přímému sdělení, přesnému pojmenování, k vyhledání účinných konkrétních detailů. Je spíše básník novinář než novinářský básník. (...) Kašpar se nebojí být občas kašparem, což dává jeho veršům punc autentické upřímnosti.

Emil Lukeš: *Racionální obraznost, Kmen 1989, č. 11, s. 10.*

(...) prostořeký, hravý a (...) podšitý Jan Kašpar (...) jehož Tulikráska (předchozí básnická sbírka – MJ) předběhla tuhle Jednu báseň, aby nám neušel milostný rozměr autorova humoru. (...) Kašparovi je „jednou básní“ „absolutně česká louka“ a pak přímo mateřština.

Milan Blahynka: *Druhý ročník, druhý význam, druhý dech, Tvorba 1989, č. 9, s. 13.*

Svět je mu rozdělen na nebetýčné já a na ten zbytek, na nějž zhlíží s nadhledem člověka, který ví své. Ale jako každá stylizace, je i tato maskou – provokující, také však chránící. Je za ní cítit cosi upřímného, i když až neuroticky se bráníciho skutečné a přímé sebereflexi. (...) Na místě by byly paralely s lyrikou Františka Gellnera (...) Jakmile (...) v tomto typu poezie nápady nevybuchují a neohromují, ale pouze žbluňnou a zašumí, esteticky plnohodnotný prožitek se vytrácí. I většinu Kašparových zdařilých nápadů (...) půjde už stěží zopakovat, nemá-li se vytratit právě esteticky funkční moment překvapení.

Petr A. Bílek: *Ladění II: Jedna báseň...*, *Literární měsíčník 1989, č. 8, s. 118–119.*

Není pak také divu, že jeho verše působí jako rány kladivem, pod nimiž se bortí nejen chatrná konstrukce poetických kánou, ale i bolestinství či alibistické postoje.

vv(= V. Vondra): *Razie rozumu a slova, Svobodné slovo 1989, č. 64, s. 5.*

(...) Vycházejí od sebe a svého zážitku, směřuje autor zřetelně k postužení obecného, usiluje o objektivizaci, odstup, nadhled. Proto sebe sama zachycuje spíše ironicky, proto i zkoumavá kritičnost jeho veršů. (...) Objektivizační přístup dokládají i parafráze lidové slovesnosti či odkazy na uměleckou literaturu. Aforistická generalizace však někdy působí poněkud povrchně, ba komunálně, některé básně jsou jakoby psány (...) s myšlenkou na určitý cíl, tezovitě, vykonstruované.

Zbyněk Fišer: *Přečetli jsme...*, *Kulturní měsíčník 1989, č. 6, s. 71–72.*

(...) nejpříjemnějším gestem nadhledu jsou všechny odstíny ironie – viz Miroslav Holub. Ironie u Jana Kašpara má rovněž mnoho odstínů (...) Ke smyslu pro ironii si Jan Kašpar bere smysl pro hru: ironie ovšem vlastně je hra s významy, Kašpar si však hraje se situacemi, s monumentálními jevy i s nicotnostmi.

Zdeněk Heřman: *Nejedna báseň, Mladá fronta 1989, č. 93, s. 4.*

Připravil
MICHAL JARĚŠČaso-piso...
piso-piso-piso...
Ondřeje HorákaHlavní chod:
Labyrint 7–8/2000

Chvilí jsem se rozmýšlel, jestli má být Labyrint skutečně hlavním chodem, neboť si svou periodicitou v mých očích až příliš okatě říká o to, aby z něj byla dělaná událost... Navíc když je už počtvrté (tedy vždy, když vyšel) označen jako dvojčíslo. (Opravdu to není trochu připitomělé?)

Tématem tohoto dvojčísla (chacha) je *Umění a kýč*. A to jsem už zase protahoval obličej. Po tématech předchozích dvou Labyrintů *Společnost a kultura* a *Kultura velkoměst* další téma, pod které se dá nahnat kdeco. Jenže: Přece jen se člověk ještě dočká překvapení. A to je dobré, když se člověk dočká v literárních časopisech překvapení. A příjemných. Protože v tomto dvojčíslu (to jsou dvě čísla v jedné obálce) se dokonce hned za sebe seřadily eseje C. Greenberga *Avantgarda a kýč*, H. Brocha *Několik poznámek k problému kýče* a S. Sontagové *Poznámky o fenoménu camp*. Ty je docela záhodno si přečíst. Stejně je to s povídkou *Balón D. Barthelmeho*, nezařazenou sice do argovského výběru *Padesát povídek* (ale vyšla už v časopise *Quašňák*), který je zde společně s dalšími sedmnácti knihami podroben recenzentským pohledům. Docela potěšující číslo recenzí, ovšem na druhou stranu je to za celý rok a v tomto světle to už zase tak slavné není, navíc když překladové knihy jsou v početní převaze.

Z dalších věcí oceněných je ještě třeba zmínit dvě povídky slovenských autorů T. Horvátha a M. Hvoreckého, text K. Kačevského *Reforma filmu podle Larse von Triera* a taktéž reprodukce V. Bromové, kde se to mihá jejím srstnatým klínem.

Co se mi na tomto dvojčíslu (och, skutečně, dokonce dvojčíslu) nelíbí, je anketa (o kýči), kde se zase plácá játry vydatně, avšak hrdě!

Nevyhlíží to příliš životně, zaklít takovou spoustu textů do jedině bichle, lépe by to bylo rozporcovat během roku. Aby si člověk nemusel říkat, no, jednou do roka se to dá vydržet. Aby se mj. ukázalo, jak životaschopný Labyrint skutečně je.

Dezerty

Před Vánocemi konečně vyšlo 11. číslo *Welesu*. Jsou zde nové básně P. Hrbáče, básně zatím nepříliš známého M. Maixnera, zvýšenou pozornost zasluhují básně M. Šedivého. Přínozem jsou jistě překlady M. Pilátové básni mexického básníka, žijícího ve Varšavě, G. Beltrana (hlavně básně *Ženy z Alkmaru*). Básníka nezapře průvodcovský text J. Staňka *Ze Zámlyni do Záhrobi!* Když jsem viděl, že v recenzní rubrice má dva příspěvky I. Harák, trochu mě zamrzelo, že už je i ve *Welesu*, ale musím po přečtení uznat, že dojem z tohoto čísla rozhodně nekazí. Vlastně ani pořád dost dobře neumím říct, co to je, co dává *Welesu* tu zvláštní příchut, tu welesovskou.

Desáté číslo ukončilo další ročník *Hosta*. Na začátku tohoto čísla je rozhovor s J. Pelánem (dvakrát je uvedeno chybně, že se J. P. podílel na překladu Todorovovy Teorie prózy, správně *Poetiky prózy*), v němž říká mj. jednu důležitou věc: „*Ale to byla také literatura maďarská, to byly literatury jihoslovenské, literatura polská. Zde byla vysazena vysoká čísla, a ta čísla bylo třeba naplnit. V důsledku toho jsme v těch letech skutečně věděli, co se dělo v polské nebo maďarské literatuře...*“ Dále je zde studie P. Hrušky *Povinnost jistot a potřeba pochyb* o poezii padesátých let, která není studeně akademicky nicneříkající, ba právě naopak – nebojí se něco říkat. A zase naopak: Při čtení studie Lakise

Proguidise *Po roce 1848: Kořeny velkého středoevropského románu* jsem nabytl silného pocitu, že někdy je lepší neříkat nic, respektive že je lepší neříkat nic než takový nadýchaný blábol, vycpaný slovy jako Gombrowicz, Kafka, Kundera, Hrabal či Musil. Jako důkaz snad poslouží jediná věta: „*Můžeme v nich odhalit ten paradoxní pocit, který mám na mysli, pocit par excellence středoevropský, ve kterém se mísí prohra tváří tvář Dějinám a jistota být absolutně nepochopen: (...)*.“ Copak je něco jako středoevropský pocit? Copak jsme všichni stejní a copak jenom např. pocit pražský (pokud vůbec něco takového připustíme) je stejný jako pocit brněnský (tj. hlavně podivný komplex z Prahy)?

Kritická příloha RR je dospělá. Tedy alespoň podle věku – dosáhla již 18. čísla. V oddílu věnovaném literatuře je pět recenzí – Krumphanzl o Binarovi, Vajchr o Rulfovi, Vašíček o „Pechlivanosově“ *Úvodu do literární vědy*, Brát o Správcové a Zahajská o *Slavičku rájském*. K tomu studie J. Wiendla o díle M. Doležala a rozhovor se třemi nakladateli (*Host, Torst, Triáda*) o vydávání poezie. Jako vrchol text A. Stankoviče o tom, že autoři, kteří se svlékli pro kalendář *Petrova* (což samozřejmě je blbost, a to velká a zoufalá), se tím nějak dotkli Ivana M. Jirouse. To je hodně smutná legrace. Tím se zde literatura vyčerpala. A to není mnoho na to, že KP RR vychází třikrát ročně a je počítána mezi literární časopisy. Ne, nechci ani náznakem říkat, že KP RR není vlastně literárním časopisem, chci říci, že jako člověk, kterého zajímá především literatura, bych byl rád, aby v KP RR bylo textů o literatuře více. Protože jinak, když si přečtete zmíněné recenze, zjistíte, že KP opravdu dospěla a zřejmě se (tedy v oddíle *Literatura*) stává „normálním“ literárním časopisem. Protože, co taky jiného?

Literární noviny 53/1 přinesly dvojstranu, kde zaznělo sedm názorů na knihu Jana Tesaře *Mnichovský komplex*. To je hodno ocenění. Na druhou stranu je v tomto čísle také (i když našťastí už dokončení – na 4 stranách) Vaculíkův román *Cesta na Praděl* a poezie P. Borkovce. Opravdu si musí tito pánové tisknout beletrii v časopise, kde je jeden předsedou Výboru Společnosti pro literární noviny a druhý redaktorem? I přesto, že se L. Vaculík na povánoční tiskové konferenci pobaveně zmínil, že četl jeden sborník povídek (a ty povídky jsou hrozné) a pak „lidovkový“ *Městopis* (sami jste viděli, jak to dopadlo). Tak to skutečně, mistře, již nehledejte, to jste pátral až až a na dobrých místech. Ona literatura, kromě toho, co napíšete vy, staří braši, už za nic nestojí, sice to nechte, ale nestojí za nic. I když ten váš román tedy taky není zrovna pohárový výběr.

I **Pandora**, časopis vydávaný na UJEP v Ústí n. L., dosáhla dalšího, pátého čísla. Obsah velmi koresponduje s nedávno vydanou severočeskou antologií *Od břehů k horám*, najdeme zde T. Řezníčka, E. Juliše, M. Fibigera, R. Fridricha, P. Linhartu, I. Haráka, M. Hrabala a další. Najdeme zde ovšem i básně V. Shocka, věc, která člověka už také nepřekvapí. Projekt Pandora nepůsobí nesympaticky (i když grafická úprava – zřejmě z finančních důvodů – není příliš přitažlivá), ale v porovnání s jiným fakultním časopisem – olomouckou *Aluzí* – notně zaostává. Přál bych, aby i v Pandore došlo ke stejnému vzepření z pouhého fakultního časopisu k Časopisu.

Deváté číslo **Proglasu** přináší pokračování textu B. Nekonečného *Kultura, umění, média a politika v roce 2000* (dokončení v č. 10) a studii *Literatura a KGB* Josepha P. Strelky.

Zpravodaj Společnosti bratří Čapků přetiskuje konferenční příspěvek J. Opelíka *Co rozuměl Karel Čapek aktuálností (vlastní) literatury*.

J. Vorel

Román

Kritická studie

Jan Vorel patří mezi kritiky v devadesátých letech 19. století sdružené kolem časopisu *Literární listy*. Tam otiskl studie *Theorie a klasifikace románu, Katolický román, Národní román, které by se daly označit jako přípravné pro syntetickou studii zde předkládanou, vydanou v roce 1895 v edici Kritická knihovna nákladem časopisu Rozhledy, kam Vorel také přispíval. Text byl jazykově upraven.*

Předmluva

Románu jest kritika dosud dlužna, co vůbec jest možno: soustavné vymezení jeho podstaty. Stejně u nás jako jinde. Ve Francii se zajisté o románě mnoho a živě diskutovalo, jen u Tainea ku př. od Flauberta, Turgeněva, někdy i Maupassanta proneseny myšlenky v románě vsutku vzácné a oslňující, často směrodatné, a přece celkové pojmání omezovalo se na několik hubených vymezení ve stručných předmluvách k velikým románům, jako u Maupassanta (Petr a Jan), Goncourta (Germinie Lacerteux), Balzaca (sebraná díla u Calmanna Lévyho). Nikdy nevrhly se na papír rezultáty široké analýzy, trpělivé v poznání nejjemnějších podrobností. Nebo dokonalý přehled i souhrn vývojových předpokladů nebo výtvarných podmínek románu. Snad proto, že tato forma jest příliš mladá, že zároveň názor o ní, i mezi samým spisovatelstvím, vypracován teprve nedávno.

Názor a rozbor románu jest u nás naléhavou nutností. Nejde tu o shrnutí vypořádaných, roztroušených fakt, nýbrž o sám základ pochopování, o osnovné určení. V pojmání románu nepovznesla se naše historie literární výše než školní, na přemouřených stanoviskách založená učebnice. Seriózní základ románové produkce omezoval se na malichernou a pochybenou teorii žánrů. V dokonalém souhlase s romantickou scholastikou estetickou, která až do nedávna sloužila za zákoník literární, hlásalo se, v žurnálech a kritikách stejně jako z kateder, že román jest vyplňování schémat, šablon, škatulek snadným, otevřeným vypravováním, hladkou a svižnou fabulací s pozadím zajímavé, pikantně fatalistní hry náhody. V literatuře české jest tudíž z té příčiny teorie románu jen jedna, totiž žádná. Místo ní vévodí v celé své slávě odvislost od cizích praporů, škol, mistrů, která zejména v počátcích literárního života našeho bezhlavě kolísala od teorie k teorii. Pro doklady není třeba hluboko se hrabati v literární historii. Povrchní přehled stačí. Hnutí klasické žilo a tylo z teorie Waltera Scotta, což platilo hlavně pro takzvaný román historický. Živá, evolutivní malba historická utápěla se v rejstříku suchých detailů, zapadlých bezvýznamností. Hnutí romantické z Auerbacha, George Sandové, přebírajíc její deklamační nafoukanost, patetický anti-teismus a zdeformovaný názor světa a lidstva. Hnutí nejnovější, realistické a naturalistické, až na několik čistých výjimek, V. Mrštíka, F. X. Svobody, imituje teorie francouzské, anglické, dánské. Píší se romány francouzské, anglické českým jazykem. Cizí názory, metody, směry, cizí temperamenty poskytují tak živly k české produkci románové. Napodobení bylo otrocké, pedantické, co do výsledku hluché a prázdné. Čeští romanopisci pádili ve jhu cizích, estetických paragrafů, nemohoucích se nikdy přizpůsobiti specifickým poměrům našeho bytu, našeho dědičného rozvoje. Zapomínalo se, že teorie románu jest něco nejméně jednotného a abstraktního, co by se dalo realizovati vytrvalým vyplňováním impor-

tovaných škatulek, žánrů. Zapomínalo se, že k teorii té musí autor v poslední příčině dojíti sám způsobem empirickým a ne prostě přejímáním, imitujícím. Přirozeně pak nestvořila se u nás žádná teorie románu vůbec, neřkuli pak specificky česká.

Za to ovšem stvořena byla řada žánrů románových. Při úplném nedostatku literárního života byla to ovšem zcela přirozená věc. Nebylo románu, jako nebylo poezie, dramatu. Proto se román schematizoval a nastalo vyplňování jednotlivých přihrádek. Stvořil se román historický a časový, a v tomto román vesnický, filozofický, sociální, rodinný aj. K některým těmto žánrům poměry dokonce opravňovaly. Demokracický, lidový a zemědělný vývoj náš, vyvolaný fyziokratickým josefinismem, vyžadoval zajisté pro sebe zvláštních, určitějších kreseb v románě „vesnickém“. V románě „historickém“ zase se účelně odvíjaly, ač ne zrovna šťastně, příští úlohy, cíle a tendence národa v plastickou podobu. To bylo zcela v pořádku. Dělo se tak i jinde, kde literární vývoj nebyl přetržen tak osudnou katastrofou jako u nás bělohorskou.¹ To však nemělo býti než okamžitou nutností, pouhou fází přechodu, která při snesitelných již poměrech měla se stante pede opustiti. Když zajištěn byl pohyb našeho politického a hlavně kulturního ústrojí, měly žánry býti opuštěny a pěstován román vůbec, román jako román, v němž by již nešlo o tendenční malbu citů, nýbrž o způsob této malby, o její metodu. Vůči opravdovému umění literárnímu nejedná se přece o určitou látku, nýbrž o určitou metodu jejího pojmání, vystižení, zpracování. Venkov jako salon, dělnictvo jako aristokracie, zlo jako ctnost, vše, slovem, může býti předmětem románového líčení. V tomto „vše“ zahrnuta jest reprezentace člověka a přírody. Něco jiného, dalšího nemůže míti román cílem. V této práci zůstane román zase jen románem, re-produkce života jej nerozliší. Rozdíl může býti dán pouze metodou pojmání a vyznačování.

Z té příčiny jsou výše uvedené žánry iluzorní. Jsou to žánry látky. Třebas román historický a časový. Mohou tyto dva žánry existovati? Román historický vybírá prý syžety z dějin, časový z běžné přítomnosti, časovosti. Co však jest časovost, kterou re-produkuje román časový? Je to fragment téhož proudu dějinného, výron téže světoplozi síly jako veškera minulost i budoucnost. Nelze časovost jinak chápati a vyjadřovati než jako historii vrstevnickosti. Román časový jest tedy také historický. Zejména má moderní, realistický román, jenž je úzce spojen se společenským životem naším jako jeden z jeho dokumentů, jehož význam a důležitost cení se dle toho, jakou míru příznaků a hnutí společenských v sobě obsahuje, přísný kolorit historický. Příští historik na něm vztyčí obraz o životě evropské společnosti v 19. stol. Ještě nepřesnější jest schematizování románu časového na román venkovský, sociální apod. Banálnost žánrů jde tu až ke komičnosti. Musili bychom totiž uznati tolik žánrů románu časového, kolik jest stránek lidské povahy a práce. Pouhé názvy by vyplnily tlustou knihu!

Přirozeně nestvořilo se za těch poměrů u nás opravdové a hluboké umění romanopisecké. Přisahal se na cizí formy, na stejnokroj, na zákoník domněle pevných pravidel a postupů; výsledkem byly jen bezcenné, pochybené napodobeniny. Protože způsob nazírání jest něco naprosto nevystižitelného. Kolik lidí, tolik způsobů nazírání. Mezi miliony lidí se týž způsob názoru neopakovával. Existuje nekonečné množství jejich forem a odstínů, jež tkví v našich orgá-

nech a smyslech. Jsou nepředatelné, stejně jako celá psychická organizace. Napodobení vnitřnosti tvořivé musí končiti výsledky ubohými, dokonalou nicotou. To bylo u nás.

Tato kniha chce kritickým výkladem přispěti k jejímu odstranění.

I.

Rozvoj forem literárních souvisí co nejužší s formací určité doby. V nich chvěje se vůně periody, ozvuk rozvířené atmosféry historické. Jsou plodem prostředí, jeho výrazem a vtělením. Epos, středověký romantismus, machiavellistický klasicismus zpředmětnily ráz dob organických, v nichž zahrnut jest rozkvět polyteismu řeckého a římského až do časů Periklových a Augustových a čas nejvyšší síly katolicismu a feudalismu, který po stránce náboženské sahá ke Lvu X. a po stránce politické k Ludvíku XIV. Učleněná spořádanost, rovnováha společnosti, nevydaná všanc kritickým útokům, a nedostatek problémů pro myslící mozky vyznažují ostře z tradiční volby výrazu a chudoby obsahu. Zase doby kritické, obsahující rozklad polyteismu objevením se prvých filozofů řeckých až do hlásání Kristova evangelia a úpadek katolicismu, počínající se Lutherem a jdoucí až na naše doby, vyžádaly si satiry, poezie politické par excellence, jemné analytické pitvy k promítnutí reformního rozruchu, jaký jest jejich údělem, k zachycení a vydolování neuvědoměných, teprve stanovených účelů a cílů.

V tomto širokém vymezení, za něž děkujeme Saint-Simonovi, patří románu místo v dobách organických i kritických. Ne snad, že forma tato by neměla určitého charakteru, který by odpovídal určitým předpokladům a formacím historickým. Jeho rozsah do obou dob jest přirozeným důsledkem zákona věčné evoluce, věčného přetvořování se, stálého přemáhání stanoviska nižšího stanoviskem vyšším.

V dobách organických utvářel se román jako bezpečný odraz prostředí, v němž nešlo o vysvětlení jevů, zbádání procesů, rozbor duchovních proudění. Zajímalo tu hladký povrch, zevní stránka života – pitvající hloubavost nebyla na místě, talent romanopisce činil sobě dosti v románě vytvořením dvou nebo tří osob, dějstvujících zajímavě. Klasickou formou tohoto románu byl román Waltera Scotta. Pouhý to otisk doby, reliéf vnějších faktů, beze všeho kritického vysvětlování jejich příčin a ducha zákonů, stejně jako jeho bliženci, Daphnis a Chloé, Roland, Amadis, Panurge, Don Quijote, Manon Lescaut, Lovelace, Robinson Crusoe, Gil Blas, Ossian, Julie d'Étanges, Strýc Tobiáš, Werther, René, Pavel a Virginie, Claverhouse, Ivanhoe, Manfred. Osoby, vybrané ze středu vůdčích generací, byly velikým, sytým malovaným obrazem svého současna. Srdce lidské bije v hrudi století, v němž často skrývá se celá filozofie. Walter Scott učinil tedy z románu jakousi filozofii historie, vypracovanou způsobem dramatickým, dialogem, portrétem, líčením, popisem, tedy v konečném výrazu a ne v příčinné analytičnosti, v logickém vyložení faktů a ne v pronikavém vysvětlení individuálního psychologa.

Jakmile však podmínky periody organické byly porušeny, jakmile uvolnil se hyb sociálního tělesa, objevila se perioda kriticismu, která nemohla se již spokojovati chutnáním výsledků rozvoje společenského. Objevila se řada refraktérů, obrazoborců ustálených tradic, a pro ty profil života měl daleko méně ceny než analytický výklad jeho utváření. V poznání příčin formálních vyčerpávala rozšířená doba celý svůj cíl. Úlohy románu se tím prohloubily. Zpodobování jedné osoby rozepjalo se od středu k celým kontingentům osob, aby malba nebyla fabulační historií jednoho typu, nýbrž historií kompletní, jejíž každá kapitola by byla románem a každý román epochou. Slovem historií celé společnosti, dobytou všestranným výpočtem ctností a nepravostí, důsledků a výplodů vášní, malbou veřejných zájmů, hlavních vzruchů a proudů ve společnosti, typizací rysů mnohých charakterů homogenních. Takovou, jakou

dosud nemáme o Římě, Athenách, Persii, Indii a jakou realizoval pouze abbé Barthelémy (*Voyage du jeune Anarcharsis*, 1788), nebo odvážný a trpělivý Monteil o středověku, ovšem s náležitou nedostatečností, hlavně ve formě. Při této reprodukci mohl býti spisovatel více nebo méně věrný, více nebo méně šťastný, trpělivý a smělý malíř lidských typů, vypravovatel dramatu intimního života, archeolog sociálního mobiliéru, vykladač profesí, zapisovatel dobra nebo zla; ale aby si zasloužil důstojnické výločky, po nichž touží každý umělec, neměl studovati důvody nebo důvod všech zjevů sociálních, hledati utopený smysl ohromného přívalu figur, vášní, událostí? A posléze: když vyhledal tento důvod, tento motor sociální, neměl přemýšleti o přirozených principech a přihlídnouti, v čem společnost se oddálila nebo přiblížila věčnému zákonu pravdy a krásy? Vzdr rozzáhllosti premis vyžadovalo dílo, aby bylo úplně, nezbytně takové konkluze. To byl pak román nový, vysoký, který ji podával. Byl naplněn pronikavým studiem vášní, chutí, zálib, delikátními výřezy anatomickými elementárních vzpruh celého pohybu společenského, obnažením jeho hybných sil a kořenů. Vyčerpával pohnutost a vysondoval obsahovou bohatost dob kritických. Vzory jsou tu: Lidská komedie Balzaca, Latinská dekadence Pálladanova, *Vojna a mír* hrab. Tolstého, Zola, Glěb Uspenský, Thackeray, Keller, Zlatovraský.

Poznámka

¹ Dokladem může býti např. moderní literatura vlašská. Velká revoluce francouzská zavála do Itálie myšlenku suverenity národa, která tu byla jevem podstatně politickým, směřujícím k sjednocení Itálie. Idea stará, známá od dob Dantových a Rienzových, ale neobyčejně posilněná moderním ruchem revolučním. Metternichova tyranie na severu a bourbonská na jihu stavěly se jí brutálně na odpor. Objevil se tedy s Manzoni román historický, který ideu tu líčil na půdě 17. stol. Pro tyranii byla tato práce pouhou romantickou malbou historické utopie; trpěla ji. Vlachové však pod maskou 17. stol. viděli správně 19. stol.; Manzoni sugestivně napovídal, oni si doplňovali. Podobně markýz d'Azeglio líčil v konturách století Cesara Borgia horoucí tužbu Vlachů 19. stol. Když však tato tužba hrabětem Cavourem a Karlem Albertem aspoň z části byla zrealisována, přemýšlel se román v minulém věku do přítomnosti a počal kresliti život národní, moderní Itálii, vrhnuvši se se svými specifickými vlohami, silami, zálibami do novodobého ruchu evolučního. Objevil se román jako román, Farina, Caccioniga, Barrili, Verga aj.

(pokračování příště)

iniciálky

Vážení přátelé,

od nového roku máme v úmyslu věnovat více prostoru a péče rubrice Iniciálky. Jak možná víte, tato nepravdělná rubrika v Tvaru vznikla před třemi lety z nostalgie po časopisu Iniciály, stejně jako onen časopis byla určena tzv. nezavedené literatuře. I dnes se domníváme, že časopis typu Iniciál v nabídce tištěných literárních periodik chybí. Rádi bychom proto stránku s Iniciálkami zařazovali pokud možno do každého čísla a přinášeli na ní co nejzajímavější výběr textů.

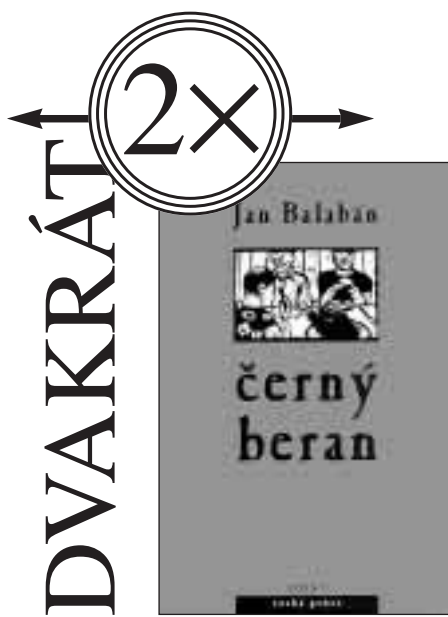
Vyzýváme autory, kteří dosud knižně nepublikovali, aby se neostýchali vybrat ze šuplíků kopie svých nejkrásnějších textů a zaslali je spolu s několika údaji o sobě na adresu redakce – nejlépe v obálce označené heslem „Iniciálky“. (Neposílejte své verše po e-mailu, je to příliš snadné.)

Stránky věnované začínajícím autorům nebudou v Tvaru pojednány soutěžně, své dobré mínění o textech hodláme dát najevo již jejich výběrem a otištěním. Z toho důvodu si také vyhrazujeme právo některé texty bez vracení a zdůvodňování zkrátka nepublikovat.

Na mocnou přílivovou vlnu nádherných neočtených veršů a próz se spolu s Vámi, autory i čtenáři, těší

Tvar

Jan Balabán: Černý beran

Balabánova čtvrtá

Janu Balabánovi vyšla už čtvrtá knížka prózy. Má název Černý beran (nakl. Host). Titul sám napovídá něco o autorově způsobu stylizace literárního projevu. Zvíře z titulu se v knize objeví na jediném místě, v epizodě nazvané *Oceán*. Partnerka hlavní postavy Františka Josefa, Patricie, v ní na vycházce narazí na ohradu s ovci, v níž černý beran čeká na svou porážku. Je to jen krátký moment, stěsnaný do jediného odstavce, a přece ho autor zvolil za titulní figuru knihy. Je pravděpodobné, že tím chtěl zvýraznit jakýsi další významový plán tohoto momentu a této figury. Tak dodává symbolické vyznění i celému textu.

Tento text tvoří mozaika segmentů, různých nejen časově a prostorově (v prostřích se střídají různé časové i lokální roviny), nýbrž i žánrově. Autor do svého textu vplétá též úryvek z vědeckofantastického románu a „eskymáckou“ pohádku. Tak ve čtenáři posiluje dojem různorodosti celku, jenž však v pozadí dává tušit určitou osnovu příběhu.

Základem prózy je příběh emigranta Františka Josefa, jenž našel v Kanadě útulek v domě svého strýce. Strýc, tento prostý řidič sanitky, je člověk rovné páteře a pevných zásad. František se vrací do Čech s úkolem, jež mu uložil strýc, aby navštívil jeho bratra, švagra i bývalou ženu Johana. Se svou partnerkou Patricií se František vrací do míst svého dětství, přičemž si oba oživují někdejší zážitky. Tento v podstatě jednoduchý děj je rozložen do epizod, jejichž časový i lokální sled,

jak už bylo řečeno, je rozrušen, každá z významných postav si vede svou linii, ty se pak různě proplétají.

Vedle Františka, jeho strýce a Patricie je výraznou postavou i první strýcova žena Johana, nadaná zvláštním tvůrčím neklidem, jenž ji žene k horečné aktivitě: píše, maluje a nakonec se uchyluje do venkovského ústraní, kde spřádá své osobité vize světa. Ostatní postavy jsou spíše epizodní figurky ponořené do vlastní každodennosti a uzavřené v samotkách své existence.

Výrazným rysem významové výstavby fiktivního světa je dvojakost: „Cesta života se před Františkem rozvíjela jako hadí jazyk. Oba konce jsou slepé, a on přesto ví, že hned tak neumře.“ Dvojakým viděním se kniha také uzavírá. V popisu jednoho z Johannových obrazů se objevuje motiv dvou průsmyků, dvou cest nabízejících volbu, každou z nich osvětluje vlastní měsíc. Zdá se, že pocit života, jenž „je v půli se svou poutí“, příznačný pro předchozí autorovy prózy, je tu vystřídán pocitem životního rozcestí, jež však nabízí jen různé podoby osamělé pouti.

I zde se ale patrně vracejí rysy, jimiž se vyznačovaly už předchozí autorovy práce, i v nich již kritika zkonstatovala přítomnost jisté podvojnosti kolísající mezi skepsí a nadějí, zoufalstvím a štěstím, tragikou a krásou. Tyto pocity se objevují především v niterném světě obou hlavních postav, Františka Josefa a Patricie. Balabán však rozšiřuje svou vizi do celkového obrazu svého fiktivního světa. Rozkládá ho na střípky jednotlivých momentů, v nichž se prolíná groteskno s idyličností, odpudivé s přitažlivým, smyslové s duchovním. Celkový dojem umocňuje schopnost básnické zkratky srážející kontrasty na malé ploše třeba jedné věty (poetismy a vulgarismy). Autor má sklon k jisté strohosti výrazu, ale dokáže si také pohrát se zvukovými asociacemi: „Na kost promrzlá nymfa kreslí bosými chodidly zbledlé ornamenty na plátno bělostné pláň a nvyč se loučí se životem.“ I v těchto zvukových asociacích se prosazuje autorův stylizační princip tvorby nevyzpytatelných, náhodných souvislostí.

Více než jazykovými prostředky zaujme jeho próza schopností rychle střídát hlediska, schopností proměnlivé fokalizace. Rychle a náhle přecházíme z niterné perspektivy postavy do „vnějšího“ prostoru viděného z perspektivy vypravěče apod. To dodává kaleidoskopické skladbě vnitřní dynamiku nahrazující vnější dějovost.

V závěrečném popisu Johanina obrazu zaujme též motiv lidí dřepících u cesty s hollými zadky a pozorujících osamělé pouťníky. Mají to být ti, kteří rezignovali na cestu, nemají žádný cíl a jen pasivně konzumují (a vyměšují)? Malířka Johana je umístila do popředí svého obrazu, autor tím naopak svou prózu uzavírá. Lze v tom snad spatřovat iro-

nické gesto vůči čtenáři-konzumentovi, hledajícímu souvislý děj a nacházejícímu pouze tříšt úryvků z příběhů několika postav? Navíc postav razících si osaměle cestu k hodnotám, jež by jim umožnily čelit osudu, jaký čeká na všechno živé – na člověka stejně jako třeba na černého berana.

Zdá se, že autor vidí dvojí cestu – cestu lásky zmaňající špínu světa a cestu víry nabízející útěchu před smrtelným strachem. Skepse však nedovoluje dohlédnout cíle: „Oba konce jsou slepé... jistotu víry jsme někde potratili... Spíš jen tak čekáme, jak to dopadne, odhodláni zachovat se aspoň slušně.“

Balabán svým postavám nic neulehčuje, nedovoluje jim nacházet východisko z krize v iluzorních řešeních existenciálních úzkostí a starostí. Jeho člověk spíš chce hledět jako ten černý beran osudu do tváře, vědom si údělu, jaký je mu souzen. Není to ani vzpoura, ani rezignace, jen vědomí, že je nutno dojit až na konec a „zachovat se slušně“.

Tím, jak autor dokázal své sdělení vtělit do stylového tvaru díla, dosvědčuje, že v něm zraje prozaik, o němž ještě uslyšíme.

ALEŠ HAMAN

Román Černý beran

ostravského autora Jana Balabána (*Host*, Brno 2000) začíná okamžikem, kdy se jedna jeho postava, jakýsi František Josef, dozvídá o smrti druhé, jakéhosi Bogomila. Otázka, kdo vlastně je František Josef a kdo Bogomil, jakož i všechny další figury, které se v textu postupně zjevují, je beze zbytku syžetem celé následující knihy. Kniha, která po způsobu útržkovitě, zaumné kroniky postupně dávkuje a doplňuje kusé informace o jejich osudech a vzájemných vztazích od začátku až do konce. To je jediná objektivní zpráva, kterou jsem o této próze schopen podat. Během jejího čtení jsem od začátku až do konce osciloval mezi podezřením, že se jedná o sofistickou, mnohem intelektuálnější obdobu *Nemocnice na kraji města*, a neméně silným pocitem, že možná jde o velmi dobře zvládnuté a vyvážené, ba neobyčejně zajímavé vyprávění. Ani při čtení poslední kapitoly jsem se nedokázal rozhodnout, který z těch dvou dojmů převažuje.

Strýc Bogomil, hlavní postava knihy (i když by se stejně dobře dalo tvrdit, že text žádnou hlavní postavu vlastně neobsahuje), je přímo reprezentantem této dvojakosti. Je to moravský evangelík, který prožívá typicky nezakotvený emigrantský osud. Morava, Švédsko, Kanada, podřadná práce, zástupné vztahy, odcizení. Je to plasticky a přesvědčivě podaná postava a paradoxně zároveň téměř prehistorický, čapkovský archetyp „slušného člověka, který nemá nic než svou víru“. Což na mě působí poněkud sádově, jakkoli

je to věc konkrétních okolností. Ať tak či tak, nemohu jaksí uvěřit tomu, že v rámci poválečné evropské literatury nedošlo k zřetelnému významovému posunu, který už delší čas brání popisovat pravdu slovem „pravda“ a život slovem „život“, neřkuli Boha slovem „Bůh“. Mimochodem, pojem Bůh, Hospodin či Pán je na necelých sto padesáti stránkách skloňován celkem šestačtyřicetkrát (pokud jsem dobře počítal), což je frekvence, která mi jen potvrzuje, že nejsem ten, kdo se k tomu má právo vyjadřovat, neboť já to slovo za celý život použil asi pětkrát.

Mnohé dílčí děje jsou vypodloženy jakýmsi úporným kazatelstvím: „A už z ní couvá jako rak. Natahuje si kalhoty a ona si shrnuje sukni z břicha na kolena a kolena obejmě a položí si na ně bradu a dívá se na Josefa, který se opatrně rozhlíží kolem. / »Vypadáš jako srnec,« řekla mu. / »No, jen se dívám, jestli nás někdo nesledoval.« / »To víš, že sledoval,« řekla rozverně. / »Kdo?« (...) Ta se usmála svým šelmím způsobem a ukázala prstem přímo vzhůru. »Tak před tím se neschováme.« (str. 98) Takové slabikářové scénky brání jinak skvělým textovým sekvencím v tom, aby mohly samostatně dýchat. Naproti tomu mnohé pasáže mistrovsky reflektují existenci „obyčejných“ lidí z paneláků, stejně jako vykořeněných, materiálně zajištěných emigrantů, osudy „slušných“ lidí, stejně jako pestré střepy životů různých osamělců a alkoholiků. Zejména vnitřní monology těchto postav jsou místy natolik silné, že jsem se neustále musel vracet k otázce, co mi vlastně brání začíst se do nich naplno. Snad fakt, že je autor líčí s určitým jemným, ale neměnným odstupem. Jako by to všechno pozoroval oknem z dobře vytopené kanceláře či fary a pil k tomu káfičko.

Balabánův styl mi nečím znovu a znovu připomíná raný styl Ingmara Bergmana, styl fascinujícího, ale zároveň už tak trochu mimo kontext fungujícího čb filmu z padesátých let. Všechno, co se zde děje, se odehrává v rámci jakéhosi jednotného, dřevnatě starozákonného, těžko uvěřitelného hlediska, z hlediska vyššího principu mravního. To arci nelze kritizovat. Ale lze tomu jednoduše nerozumět. Či spíš to z hlediska času a místa nesdílet.

Jinak se o Balabánově románu naprosto nedá říct nic špatného. Přesto mi tam ale (na rozdíl od Bergmana) něco schází. Něco, co se téměř nedá regulérně sdělit. Živost. Tah. Jistě, je to věc názoru, neboť co je to „živost“, co je to „tah“? Cosi, co nutí číst dál. Cosi, co zapřičiňuje změny psychologického tlaku čtenářova. To jsem v románu Černý beran hledal marně.

Četba mě však donutila sáhnout po Balabánových starších prózách, které nejsou předmětem recenze, a proto jen stručně: zaujaly mě nesrovnatelně víc.

EMIL HAKL

O praní, sušení a žehlení aneb O umění žít

Martina Putíková-Schepelern

Nicoletta otevírá obě křídla skříňových dveří, aby se pochlubila vypraným, vyžehleným a složeným prádlem. Ukazuje oblečení ležící spořádaně na poličkách, jako by vám je chtěla představit. Paží se rozmáchně a dlaní jakoby připravenou k pozdravu zamíří k bavlenným tričkům naskládaným do výšky. Jako by říkala: „Tak to je můj majetek. Má chloubu. Má práce. Jen se podívejte.“ Když přijde řeč na trička, Nicoletta jim zásadně říká T-shirt a vyslovuje slovo T-shirt mazlivě a zpívavě. A velmi dlouze [tii sheert], přičemž klade důraz na souhlásku „t“ úplně na konci slova shirt. Jako by se bála, že jí to písmenko uteče. Nicolettiny T-shirt leží výstří-

hem vzhůru, rukávky založené dovnitř, zrovna tak jako nová trička na regálech v módních obchodech. Ve skříni leží černé T-shirt, růžové T-shirt a žluté T-shirt. Každý člen Nicolettiny rodiny vlastní hromádku složených, vyžehlených a voňavých triček – tedy „T-shirt“.

Nicolettina pračka bzučí a lomoží bez ustání ve dne i v noci. Že se musí prát takové spousty špinavého prádla, pochopíte jedine, když jste čtyřčlenná rodina a Italové. Ponožky, tílka, trička, kalhotky, spodky, košile, blůzy a texasky pro čtyřčlennou rodinu. Půl hodiny při šedesáti stupních. Každé vyprání nejméně hodinu. Enzymy v dnešních moderních pracích prášcích dobu praní sice zkracují, ale za méně než hodinu ani v pračce nevyperete. Enzymologové tvrdí, že nejúčinnější enzymy působí při třiceti sedmi stupních – tedy při teplotě lidského těla. Ale zkuste prát prádlo ve vlažné vodě. To nejde. Nepůsobí to přesvědčivě. Ani pro vás. Prádlo nemůže být přece opravdu čisté! Hemží se jistě bakteriemi! Ať si enzymologové říkají co chtějí, člověk by si prádlo ošklivil. Cítil by se nesvůj. Co chvíli by bořil nos do textilie, aby se přesvědčil, zdali je všechno v pořádku, zdali dotyčný kousek voní mýdlem, vzduchem a sluncem a tak, jak čisté prádlo vonět má. Ani devatenáctiletý Nicolettin syn by si na sebe nevzal po tréninku propoceny fotbalový dres, který matka vyprala pouze ve vlažné

vodě! Nicoletta nařídí pračku na šedesát stupňů. To je minimum, aby měla rodina pocit, že nosí jakž takž vyprané šatstvo. Samozřejmě že když Nicoletta pere prostěradla, povlaky a ručníky, nařídí pračku na maximum.

Prádlo k usušení visí na šňůrách nahoře na střeše, vystaveno slunci a vánku. Nicoletta si však nemůže oddechnout. Pozoruje neustále oblohu, jestli se odněkud neblíží mrak. Stane se, že počasí správně neodhadne a z ničeho nic se ozve bubnování deště. Pospíchá potom na střechu prádlo sundat. Po přehánce je ale hned opět rozvěšit. Říká ale, že vše zlé je pro něco dobré. Prádlo, které skopil dešť, je obzvláště voňavé. A když se zvedne vítr, bez otálení položí vařečku a zhasne plyn. Dobře ví, co dělá. Když se tady v kraji zvedne vítr, není to větríček, ale vítr se zvrtné jako nic v hurikán. A kdyby Nicoletta prádlo nesundala, roznesl by je vítr po okolí. A všechny ty páry ponožek aby vyprošťovala z keříků zlatého deště!

Jak se Nicoletta jen dotkne prádla, rozzáří se štěstím. Ať už je zkušenými a energickými pohyby pradleny rozvěšuje na šňůru, anebo pak suché prádlo sundává, pomalu, vláčně, jako ve snu. Skládá je opatrně do košíku a je na ní vidět, že je blažená. Vždyť vyprané stohy prádla dosvědčují, že vykonala dílo.

O tom, jaké kouzlo dokáže takové vyprané a vyžehlené „T-shirt“ zahrát v životě, Ni-

coletta však nikdy nemluví. Zde v kraji není zvykem si práci pochvalovat. Někdo by si to mohl dokonce špatně vyložit a domnívat se, že Nicoletta domácínost zanedbává. Já Nicolettu podezírám, že mlčí z pověřivosti. Bojí se to štěstí zakřiknout. Všechno by se ke zlému mohlo obrátit. A kdyby neměla pro koho prát trička, zbyly by jí ruce jen pro pláč. Ani slovem se nezmíní, že odvedená práce je její náplň života. Košík vypraného a suchého prádla je pro ni měřítko. Jako ošatka nasbíraných hub pro houbaře, jako džbáněk borůvek anebo dížka čerstvě nadojeného mléka. Nicoletta se nezdržuje popisem pocitu, nesnaží se slovy vyjádřit spokojenost z odvedené práce. Nicoletta není teoretička, neláme si hlavu, jak co nejpřesněji popsat svou úkazy jako štěstí, zadostiučinění, náplň života či seberealizace. Nicoletta je pragmatik. Stačí jí zcela žít. Ostatně ani slov nepotřebuje. Štěstí z její tváře přímo září.

Možná že bych měla protahovat anglická slova a klást důraz na konečnou souhlásku tak, jak to dokáže má italská souseďka. Našla bych tak možná zalíbení v praní a věšení prádla. Neměla bych suché prádlo strhávat netrpělivě ze šňůry rovnou do košíku. Měla bych si k němu přivonět a složit je a pohladit. Vyplatilo by se možná i zvážít, zdali bych neměla bavlněná trička žehlit. Jsou-li to nezbytné ingredience k receptu na štěstí, stálo by to rozhodně za to.

Knihy

Hrátky se sklíčky
aneb Prózy jak falešné
klenotnictví

Každý začátek bývá těžký a za tíhu tíži-ovou až nejtříživější může považovat první svazek nové edice *Česká řada*, kterou vydalo další inovované nakladatelství Odeon (plus Euromedia Group k. s.), totiž životopisný triptych *Moniky Zgustové Grave cantabile*. Připomeňme, že tato pražská rodačka od osmdesátých let přednáší na univerzitě v Barceloně, píše dramata a povídky, zejména však překládá a „stala se tak jednou z klíčových osob v uvádění české literatury do španělsky mluvících zemí“. Před nedávnem byla u nás nemálo kritizována její biografie Bohumila Hrabala *V rajské zahradě trpkých plodů*, nyní však Zgustová vehementně vplynula do českého Novokocourkova. Stačí se totiž zahledět už na text na záložce, zřejmě pořízený Jindřichem Jůzlem, redaktorem titulu a šéfem Odeonu, nad jehož výplodem se musí všem ex-redaktorům Odeonu ježít vlasy na hlavě, o gestech holohlavců ani nemluvě:

„*Tři strhující osudy výjimečných žen I...I si Monika Zgustová zvolila pro svou knihu o velikosti lásky a vášně, o kráse a tragice života, o vývoji ženy. Oslňující, sebevědomá a pyšná vévodkyně z Alby I...I si před svou smrtí vybavuje svůj spalující milostný vztah ke královskému dvornímu malíři, který dal jejímu životu nový smysl a skutečný lidský obsah. Do následujícího století nás uvádí příběh Boženy Němcové, ženy, která toužila po harmonii, kráse a lásce, ale zraňované poměry, bídou i lidmi, jimž dávala svou lásku. Vyprávění je založené na zprávách, jež podává I...I konfidentka Vítězka Paulová, a na snech, jež provázely Boženu poslední lásku. Závěrečná část líčí život ruské spisovatelky Niny Berberové a v něm i osudy ruských umělců, kteří po říjnové revoluci opustili Rusko. I...I Osou Ninina příběhu je vztah k manželovi, básníku Chodasěvičovi, a její zápas o jeho i svůj vlastní život. Zgustová líčí nevědní osud, lásky a životní sílu Niny Berberové.*“

Když Odeon byl ještě Odeonem, takový text by se mohl stát skoro až důvodem k vyhazovu pro veleledabylou neprofesionalitu, anebo přinejmenším ke ztrátě redaktorské pověsti, zato dnes třeba poslouží jako příspěvek do kolekce soudobého kouzla nechťného. Kterého čtenáře nejnovějšího Odeonu by totiž nezajímala knížka o „vývoji ženy“? Nebo o „velikosti lásky a vášně“? Anebo dokonce o „kráse a tragice života“? Kdo z nás by netoužil zvědět, jak vypadá „skutečný lidský obsah“? Kdo by nespoleprožíval život ženy toužící „po harmonii, kráse a lásce“? Nebo zápas „o jeho i svůj vlastní život“? Atp. Slovo „lásky“ se na této kvaziodeonské záložce objevuje srdceryvně často, pořád je to ovšem lepší než „spalující milostný vztah“ nebo „nevědní osud“. Tohle vše vypovídá o harlekýnizaci Odeonu a apriorně to vrhá nelichotivé světlo i na případný čtenářský zážitek z knihy: může být po všech těchto klíších vážná (grave), anebo alespoň zpěvná (cantabile)?

Na inkriminované záložce se neuvádí rok autorčina narození a nehodláme ho medializovat ani na stránkách Tvaru, snad však smíme čtenářské obci prozradit, že Zgustová náleží do stejné generační prozaické vlny nebo vrstvy jako například Zdeněk Zapletal a Lenka Procházková, anebo jako o něco málo mladší Radek John, Jan Novák a v prvé řadě Lubomír Martínek. Leč ve srovnání s tvorbou těchto tvůrců prozatím v žádném případě neobstojí: synonymem jejího psaní je zde plytkost a mondénnost, postupy a postoje povýšené na principy o sobě, jakož i okázalá umělecká nepůvodnost a systematické (bezdělné?) stylizování se do rádobypovznášející, věru harlekýnské emocionality, jejímž prostřednictvím se tu dychtivě spřádají rozkočované fikce, všude pospojované s reálnými historickými osobnostmi.

Leč ona případná těžkost (čili závažnost) dějinných realit i konkrétních (byť rovněž již zmytovaných) životaběhů je až příliš rozptylována a odestetizována ustavičnou vypravěčskou koketerií, s níž Zgustová prelu-

duje v té či oné, vždy však notně prostinké (což může znamenat také poutové hlubokomyslné) tónině beletrizujícího plectva zpěvného. Výsledný estetický dojem je značně truchlivý: jak s nadhledem a noblesou napsal Aleš Haman v *Lidových novinách*, autorce se „nepodařilo zacetit trhlinu mezi faktickou a fiktivní rovinou zpodoběného světa“. S tímto verdiktem se váže též badatelův postřeh o „emotivním ladění následných textů“ – jak to však vypadá in concreto? Především ta emotivita spočívá v trpělivosti a blýskavosti, v pozlátkovosti, promítající se i do názvu tří příběhů: nejprve se vypráví o *Křišťálovém poháru* (o vévodkyni z Alby), podruhé o *Granátovém náhrdelníku* (o krušném žití Boženy Němcové), pak dokonce o *Šňůře perel* (tj. o Nině Berberové). Hle, to jest kniha o „vývoji žen“!

O vstupní próze tohoto volného životopisného triptychu Haman napsal, že v ní spisovatelka patrně chtěla vzdát hold zemi, která se jí stala útočištěm a druhým domovem, kéž by to však učinila! Je vskutku kormutlivé, když někdo léta žije ve Španělsku a nemá zdání, jak se píše (či jmenuje) jedno z nejstaroslavnějších měst země: Sevilla, žádá „Sevilla“, jak se tu opakovaně dočítáme! Asi bychom nepokládali za hold české kotlině knihu, v níž by se psalo například o Českých Puťovicích, leč co se zde vlastně dovidáme v úvodním vylíčení sudby ženy z pohledu španělské šlechtičny, žijící „pod skleněným zvonem“? Kromě tvrzení, že tímto údělem je pokaždé obět milostná? A nepočítáme-li se-lankovitě vypodobení údajně velké vášně? Stěží pár anekdotických příměrů, například že mít denně nového milence je v očích vévodkyně „dřina, těžká lopota, a navíc otrava“. Navíc její proslulý amant, krápan-ský Francisco Goya, „tropil mi scény, křičel na mě a bral si mě jako poslední děvku z ulice někde v průchodu“. V libém pomyšlení na městské průchody 18. století se tu aristokratka dál vyzpovídává: „Jedli jsme ústřice, fruits de mer a rybu. Každý chod speciálními stříbrnými přibory.“ Úděl je vskutku obět, neboť svého milého vévodkyně „poslední dobou viděla v každém muži, především v podnikcích a v kočích“. Kdyby tuhle sladkobolnou prózu četl Goyův životopisec Lion Feuchtwanger, asi by uchádl závistí při vyprávěččině srovnání polibku s „pohlazením umírajícího srdce“ či nad její sentencí „slízával mi krev jako medvědí matka“.

Nad následující historií o Boženě Němcové a o Vítězce Paulové (tj. o granátovém náhrdelníku po babičce) bychom si měli položit otázku, pro jaké čtenářské kruhy byl asi napsán – pro tuzemské či cizozemské? Vždyť tento námět (citová traumata Němcové a emotivní výklad činů konfidentky Paulové, která se vloudila do spisovatelčiny přízně) v naší knižní kultuře zpracoval nejenom Vladimír Macura, ale už před patnácti lety Miloš Václav Kratochvíl v podobě literárního scénáře, podle nějž pak Otakar Vávra natočil životopisný snímek *Veronika*. V tomto smyslu zde jde o historií vypravovanou bohužel s nepatrnou originalitou (nahrubo přitkaný motiv tvůrčí a milostné žárliivosti tu je příliš kvapným roubem), v níž zaujmu jenom faktická pochybení (jednou se tady píše o severních Uhrách, podruhé o Horních Uhrách), jednak skutečnost, že Němcová odpočátku hovoří jako kniha (aby také ne, když jí Zgustová vkládá do tolik živých úst dlouhatánské citáty z autorčiny korespondence!), posléze prazvláštní, zřejmě utkvělé zření ženského údělu („vzal si ji brutálně, přímo mezi pánve“ – !?), charakterizující vztah hrubozrného Josefa Němce k jeho výstřední choti: „*Odváděl ji a doma na ni vybíjel svou vojákou surovost.*“ Houby to byl vlastenec, šlo o starosexistu a navíc o zakulčeného c. k. vojáka v rouše c. k. úředníka!

Příběh třetí, ona *Šňůra perel*, má přiblížit cituplné prostředí ruského kumštýrského exilu po roce 1920 a osou vyprávění se stává ztroskotání lásky dvou umělců – prozaičky Niny Berberové a básníka Vladislava Chodaseviče, kterého tu Monika Zgustová z nepochopitelných důvodů tvrdošjně pojmenovává „*Chodasěvič*“: bůh suď, proč se jí v tom háčku nad „e“ tolik zalíbilo! Realie nepřestávají autorčinu silnou stránku, přechyluje si podle momentálního gusta (píše „*Cvětaje-va*“, ale jinde mj. „*Zajcevová*“), plete si Giradoux s Girodouxem a například o moskevském Velkém divadle sesumíruje větu „*aby se stal ředitelem divadla Bolšoj*“. Když líčí Prahu ze začátku dvacátých let a charakterizuje tehdejší scenerii slovy „*slovutí sta-*

ří *Rusové v exilu s počestnými manželkami*“, je to víc realita pařížská než pražská.

Především ale tady všude beletrizace vyústí v prapouhou rutinu, reprodukcující mentalitu ruských románů a styl dobové korespondence: „*A jak budu žít? Vstanu v šest, abych viděla východ slunce. Pak si zacvičím. K snídání sním hrušku a suchý chleba. Potom práce: překlady, povídky, články. Před večerí dlouhá procházka v přírodě. Po večerí četba. Daleko od lidí. Chci žít!*“ Záhadu spisovatelčiny osobnosti vysvětluje Zgustová takto: „*Ti holubi jsou muži, kteří z vás mají strach. I...I Jste tajemná jako ty perly, co vám visí na krku. A z tajemství, přestože je vám, mají muži hrůzu, protože si s ním nevědí rady. Proto bázlivě ulétají.*“ A když mu hrdinka dá košem, co učiní nápadník? „*Hleděl na mne úplně zaskočen.*“ Lze prozradit i poslední větu. Zní takto: „*Děvče, jak dobře jsi tušila, že nepočká!*“

Monika Zgustová studovala v USA komparatistiku, bohužel ji ale tam nenaučili brát do rukou literární slovníky. Kdyby tak učinila, stěží by vyrukovala s tvrzením, že dílo Niny Berberové „*bylo téměř neznámé*“ a že teprve roku 1984 jeden francouzský nakladatel našel ve své schránce „*obálku s jakýmsi rukopisem*“ a záhy nato že se Berberová stala světovou literární osobností: to je věru stori z Harlekýnů! Tahle ruská exilová spisovatelka od roku 1930 vydávala jednu knihu za druhou, zkušeně (?) psala „*o ženách démonických a čistě emigrantské jinochy svádějících.*“ (M. C. Putna), už před rokem 1939 bývala mnohdy překládána, proslula svými životopisy Čajkovského nebo milenky Maxima Gorkého (sovětské agentky!), do tvorby vždy promítala své charisma. Pak si ještě velký ohlas získala autobiografie Niny Berberové i její rozsáhlý spis o ruských zenáních v evropském exilu (*Lidé a lože*). Zgustová tu raději zvolí stylistické harampádie: „*Kouř z lokomotivy ji zahálil, pak zastřel celý vagon, pak celý vlak.*“

Ve zmíněné kritice Aleš Haman psal o „*souboji historických faktů a autorské fikce*“ a konstatoval, že prozaička zůstala onomu „cantabile“ dosti dlužna. Ve svých romancích o křišťálu, náhrdelníku a šňůře perel však zůstala hodně dlužná i „grave“.

VLADIMÍR NOVOTNÝ

Lepší je vyhořet
než vyhasnout

Až do nejnějtřívnější svatyně lidské bytosti, tak pevně zasazené v konkrétním čase i prostoru, zamířila **Zuzana Brabcová** novým románem **Rok perel**, který na podzim loňského roku vydalo nakladatelství *Garamond* a který (logicky) vyburcoval vlnu spekulací o míře autobiografičnosti příběhu, o jednoznačně srozumitelné interpretaci i o poselství přesahujícím hájemství literatury. Usiluje Brabcová především o rehabilitaci ženy v české literatuře, nebo jen exkluzivně pojmenovává bolest vyvolanou zraňovaným lidstvem? Je její román útokem na zkostnatělou a pokryteckou morálku naší doby, nebo má ambice být skutečným manifestem – prvním lesbickým románem v českém prostředí? Anebo je to hledání a vyčerpávající objevování vlastní sexuální orientace pouhým obrazem bytostných problémů současné střední generace (ztráta a nalézání identity coby nevysychající pramen literární tematiky)? Ať tak nebo tak, Rok perel zůstává fascinujícím vyznáním z bolesti srdce, strhující výpovědí o hloubce touhy, která znenadání vstoupí do lidského osudu, fatálně zamění hodnoty, k nimž se vztahujeme, a z pantů vyvrátí dveře přísně střežené třinácté komnaty, do níž jsme už kdysi dávno z obav před zdrcující nejistotou zapověděli sami sobě přístup, která však nyní se silou o to větší působí na každý prožitek myslí a jako by snad přímo formovala každý dech našeho života.

Čtyřicetiletá novinářka Lucie, matka devatenáctileté dcery a až dosud spokojená manželka inteligentního učitele, žije obyčejný život, jakých v sobě metropole nese statisíce. Nezbytný stres, který jí tu a tam navštívuje, přijímá jako daň ze svého povolání a coby moderní emancipovaná žena ho odbývá cigaretou a sklenkou alkoholu, lékem, z něhož se pozvolna stává závislost. Že v jejím životě cosi schází. Že sama před sebou něco obratně ukrývá, Lucie pochopí právě ve chvíli, kdy do jejího příběhu vstoupí čtyřia-

dvacetiletá Magda – nenápadně pootevře tu málem zapomenutou třináctou komnatu ukrytou až v samém středu Lucina srdce a coby cizorodá částička do Lucie vnikne. („*Na sametu v rohu místnosti jsem spatřila perly. Ležely tam jen tak, nenaaranžované, jako by se vysypaly z přetřelého náhrdelníku, krásné, až bolely. Jak to vlastně s téma perlama je? Moje dcera bioložka by mi to vysvětlila. Do lastury vnikne cizorodá částička, třeba nepatrné zrno písku, a ona se začne bránit vylučováním perleti. Trpělivě obaluje vetřelce, jehož se už nikdy přirozenou cestou nezbaví, perleti, dusí ho pomalu krásou.*“) Začíná rok lásky Lucie a Magdy, dvou žen, jejichž role ve vzájemném vztahu jsou od počátku až příliš nerovné – ta první postupně vsází vše, za hlavu vmáží hodí celý dosavadní život i s jeho pracně vybojovanými výhrami; pro druhou je jejich setkání jen krátkým zastavením ve stále se měnící hře života, hře s nepevnými pravidly. Jediný rok postačí na to, aby Lucie ztratila manžela, práci, milenku Magdu a vlastně i samu sebe, jediný rok, který jí promění v psychickou trosku až k smrti vyčerpanou milostnou touhou, žárliivostí a nakonec i nenávisť. Rok, jenž je od počátku vědomým „*tancem po skalpelu*“, rok perel. Lucie se marně táže, odkud se vzala její nově objevená touha (úředním jazykem orientace), a ačkoliv od prvního setkání rozpoznává v Magdě rozmazlenou, sobeckou a panovačnou bytost, která ji bude systematicky vysávat, aby ji, zbavenou schopnosti samostatného života i zdravé mysli, nakonec odhodila jako hračku, jež přestala být zdrojem zábavy, ačkoliv od počátku vztahu zná jeho konec v celé tragičnosti, rozhoduje se následovat hlas, který jako by kdesi zpoza mysli bez ustání opakoval: Raději vyhořet než vyhasnout!

Rok perel není určen pro jediné čtení, teprve při druhém se vynoří spojitosti motivů, aluze situací, podaří se rekonstruovat linearitu, a tak i logickou posloupnost vyprávění, neboť román Brabcové je vystaven především na neustálém a rafinovaně spleťm střídání časových rovin narace, jež je navíc znepřehledněna měnícími se vyprávěči i vypravěčskými rolemi, slovními asociacemi, poetickými obrazy i skutečným básnickým hledáním co nejpřesnějších slov. Minulost, skrze niž se Lucie snaží porozumět přítomnosti a jako takovou ji vlastně i nově konstruovat, se do tápajícího mozku vrací v podobě snu, představy nebo vzpomínky a ze stejné drobných střepků, útržků vyprávění i nedokončených nebo jen naznačených výpovědí se skládá hlavní příběh, který se dozvídáme až jaksi post scriptum, jako by se on sám usilovně bránil přímému a jednosměrnému vyslovení. Osvědčená technika však zároveň podráždí autorce nohy, protože při druhém čtení se z textu rychle vytrácí jeho strhující síla, čtenář již není provokován očekávat a domýšlet zdánlivě nesrozumitelné pasáže, jejichž smysl se plně vyjeví třeba až v závěru románu, a to, co při prvním čtení přitahovalo nedořečeností a tušeným tajemstvím, se snadno změní v banalitu, až bezpečy naplněnou emocemi. Není divu, že se pak některé z postav, na jejichž sledování se čtenář z nedostatku napětí zaměří, mohou zdát příliš typizované či ploché (srov. Josef Chuchma, *MF Dnes*, 27. 10.), ačkoliv i při jejich vykreslení zůstává Brabcová nanejvýš obratná a nápaditá – každá z postav jako by byla čímsi „od normálu“ vyšinutá a tím i zcela osobitým způsobem jedinečná.

Románu Zuzany Brabcové ale rozhodně nelze vytýkat občázení choulostivých sexuálních scén a stejně tak není možné celý příběh o milostné vášni dvou žen považovat za pouhý opis pro obecnější stav věcí v soudobé společnosti. To, že je Brabcová úzkostlivě opatrná na výběr slov, jichž použije pro popis prožitku těla, ještě neznamená, že se všem sexuální situacím, k nimž mezi oběma ženami dochází, obezřetně vyhýbá. Naopak, erotika v Roku perel nešustí papírem, jak bývá zvykem u podobných témat, ale z každého slova dýchá hluboký prožitek, tak absolutně spojený s touhou a hrůzou ze sebe sama. Nejsilnějšími místy, při nichž zamrazí v zádech, jsou pak právě ty okamžiky, v nichž se vyprávění ve zlomku vteřiny přelomí ve vyznání, v proud vyznání, o němž nevíme, je-li vyslovován po skončení fatálního vztahu nebo již v jeho průběhu, kdy vypravěčka Lucie rozpoznává svou absolutní bezmocnost, a přece stále tolik touží po hravě a dětské Magdě, v tom vyznání, v tom chrlení slov jako by byla přítomna i budoucí nenávisť, jako

by Lucie věřila, že z té zničující touhy, bolesti a žalu je možné se vyloučit. „Nikdo by neuvěřil při pohledu na tvoje ztichlé křivky a dětsky pootevřené rty, jaký dnešek se ti převahuje tam uvnitř: trny žluté růže a scény pornografického filmu: tentokrát jsem to byla já, kdo ti musel upat ústa, abys nekřičela, rukou, na niž mám ještě tebe otisk tvých zubů, rukou, která byla jen před okamžikem v tobě až po zápěstí, jaks poručila.“

ZDENĚK ŠTIPL

Surfování na dlouhých vlnách

Pavel Kohout je zručný vypravěč, který dobře ví, pro koho je příběh určen, nikdy se nezakotká, nepřeskakuje, a když, tak včas upozorní čtenáře publikum, aby snad nepočalo nespokojeně mručet. Tuto zručnost výsostně potvrzuje i svým posledním dílem **Ta dlouhá vlna za kýlem** (nakl. Paseka 2000). Efektivně stavěný příběh o setkání dvojí bolestné minulosti, dvojí rozdílné historické zkušenosti na místě časoprostorově maximálně vzdáleném od zdroje dějinné nemoci. Na luxusní zaoceánské lodi v Tichomoří se potkávají dva vypravěčem pečlivě vybrané páry – rozmazlená stará dáma – Němka původem ze Sudet spolu s mladým hejskem Siggim, a na druhé straně pak věkově přiměřený český profesor – exulant Burian spolu se svou snachou, rovněž exulantkou českého původu, kterou opustil manžel. Scéna je připravena, aby se v periodě kolize čtenář dozvěděl, že mladá exulantka uvažuje o sebevraždě, rozmachaný Siggie hledá smysl života či co, a především Burian je rozpoznán jako člověk, který zavinil smrt nacisty a manžela oné staré dámy jménem Margareta. A hle, z divadelního aranžmá náhle počne bujet velké téma česko-německého konfliktu, smířování a nesmiřitelnosti. Katarzi dramatu nelze neočekávat – staří lidé zatíženi minulostí zmizí v širém moři a mladí hrdinové, kteří k sobě najdou rychlou cestu, takže exulantka docela zapomene na sebevraždu a Siggie je už také docela jiný člověk, se vrhají vsříct nové naděje budoucnosti poněkud komplikované návratem záletného manžela české exulantky.

No, zdá se, že Kohout své věrné čtenáře a čtenářky v zemích česky i německy mluvících ani tentokrát nezklame. A nakonec proč by měl.

Bohužel, tomu, aby próza byla vnímána pouze jako řemeslo, jedno z mnoha příběhových schémat, jimiž je současná knižní produkce promořena, brání skutečnost, že je tu jaks předstírána jistá závažnost právě díky akcentovanému tématu historických ran z minulosti. To je ovšem traktováno velmi povrchně, vše se odehrává jaks ve spěchu a ona historizující kulisa je přamálo věrohodná. Jsem přesvědčen, že každá osobní či rodová paměť schopná reflektovat sudetské události od roku 1938 do roku 1945 zaznamenává tento tok v mnohem větší rozporuplnosti a složitosti, než předkládá vypravěč, který jako by klouzal po povrchu diskurzu modelovaného aktuálními žurnalistickými debatami. Jen v paměti mé babičky, která strávila válku v malé vesnici mimo velké události historie, stáli vedle sebe příbuzní popravení pro nic za nic za heydrichiády, vyděšený vlasovský mladiček zastřelený Rusy u strážkovické lípy či nešťastná domkářská rodina z nedaleké vsi, která si osvoboditele spletla s nacisty a jejich „nicht schiessen“ bylo odměněno dávkou z ruských samopalů, kteří je naopak drželi za Němce. Její paměť se prostřednictvím narace stala i mojí pamětí a v takto paradoxním spletitým obrazu ironických dějin se těžko hledá oprávnění pro zjednodušené a lehce sklenuté modely, s nimiž pracuje Kohoutův vypravěč. Navíc zdá se mi, že právě zde, stejně jako ve spektakulárním řešení příběhového dramatu, přidává Kohout něco z neblahé tradice české prózy táhnoucí se už někdy od Tyla, totiž protivně nabádavou didaktičností, učitelsky zdvižený prst a moralizující apel, které se zdají tvořit jediný hlubší podtón celého vyprávění.

Nikde nelze najít skulinu, volný prostor pro pochyby, nikde neznámé či možná. Vypravěč je víc než omnipotentní, nevládne pouze osudy v příběhu, ale trpí naprostou důvěrou v sebe sama, ve vše, co tak vážně vyslovuje. Čtenář je spešně prohnán fiktivním prostorem, aby na druhém konci vyšel na světlo boží s onou podivnou směsicí bez-

dechého údivu jako oběti v Haškově povídkě *Reelní podnik*.

Kolik rozporných významových rovin zvládl v podobně modelovém románu *Dobročinný večírek* už v padesátých letech Egon Hostovský, kolik drásavosti i zalýkavé subjektivní dokázala vyjádřit v románu *Mrtvá kolež Olga Barényiová*, kde se lze rovněž setkat s tématem odsunu v podobě hodně jednostranné a k Čechům málo přívětivé. Obě tato díla nabízejí při vši konfliktnosti mnohem více autenticity a vyzývavosti než uhlazené dílo Kohoutovo.

Zdá se totiž, že Kohoutův vypravěč podlehl svůdnému volání doby nabízející velká témata jaks hotová, zformulovaná. Jejich uchopování zvenčí však je přece věci dávno překonanou a odkazuje k dobám, kdy spisovatelé odjížděli na velké stavby do továren držet prst na tepu doby. To, co je problémem dneška, nejsou velká historická témata a už vůbec ne jejich „doboslovectví“, ale řečeno s Ricoeuem – problém smyslu a nesmyslnosti. Na ten ovšem nutno odpovídat skrze reflexi vnitřní angažovanosti „já“ vůči žité skutečnosti, jak to ve svých dílech dokazují třeba Brabcová, Topol, Landsmann či ze starší generace ještě Vaculík. Vytváření „vnějších modelů“ je totálně out of date.

VLADIMÍR PAPOUŠEK

Rozptýlená usebrání

Brněnské nakladatelství *Petrov* vydalo ve spolupráci s edicí *Arkýř* soubor esejů **Josefa Jedličky** s názvem **Rozptýleno v prostoru a čase**. Kniha shromažďuje Jedličkovy texty, které autor četl v průběhu sedmdesátých a osmdesátých let ve studiu rozhlasové stanice Svobodná Evropa v rámci pořadu *Časové a nadčasové*. Editor svazku Karel Jadrný rozděлил Jedličkovy esejistické a fejetonistické dílo na dvě části: oddíl *Outsideři a opomíjení* shrnuje eseje o osobnostech národní kultury a na pozadí jejich připomínky pak krystalizují specificky národní, ale i obecně kulturní a umělecká témata a problémy. *Signály odjinud* pak dokresluje Jedličkův rozhled po evropském literárním a uměleckém dění. Jen namátkou uvedme jména: Oswald Spengler, Arnold J. Toynbee, Sören Kierkegaard, Max Scheler nebo Elias Canetti či Jean Paul Sartre. Ale zcela samozřejmě Goethe, Heine, Novalis, Stefan Zweig a Thomas Mann, Karl Kraus a Anna Achmatovová. Tato část má českého posluchače – a nyní i čtenáře – obeznámí s dílem významných osobností prostřednictvím dlouhých citátů a analýzy textů. Josef Jedlička totiž věděl, že tento postup je nanejvýš potřebný vzhledem k domácímu kulturnímu prostředí, kde vládl a vládne duch ztráty paměti a nivelizace hodnot. Jedličkova poslední kniha se vyznačuje sice málo populární, ale o to víc potřebnou intenzivní snahou o vytržení národa z letargie vykastované české kultury.

Ovšem Jedličkovo dílo se vyznačuje též smutkem, steskem a z nich plynoucí nezdolností v přesvědčení, že i v bevyhodné situaci, kdy člověk pochybuje o perspektivách svého počínání, je nutné poznat hodnoty evropské kultury a civilizace, náboženství a národní tradice a také netušený potenciál individuální tvořivosti znovu a znovu představovat, očisťovat, přeformulovat, jedním slovem žít. Josef Jedlička svými texty nazíral především problém vztahu lidského života a umění, jelikož tento problém zcela pochopitelně považoval za stěžejní. Především při jeho řešení se lze dopátrat nadčasových dimenzí každého lidského díla a odvozovat systém hodnot mravních, intelektuálních atd., což bylo a je pro člověka, jenž byl sám postaven do role outsidersa, existenciálně závazné řešení. Pak se nelze divit, že i z těch nejsutbilnějších myšlenkových systémů neomylně vyřezne myšlenka, která zdůrazňuje potřebu žít vůči potřebě sebeopozitnosti. Josef Jedlička formuloval tento vztah takto: „Skutečný tvůrce směřuje vždycky vlastní mimo umění, k životu co nejúplnějším, pro něž jsou umělecké prostředky jedním z nástrojů realizace.“ (s. 11) Zjednodušení a okleštění života, jeho řecké pragmatizace a zúčelnění ve prospěch jakéhokoli cíle a třeba ideje, je nutno podle toho – stejně jako specializaci, partikulaci a stranickost – vnímat jako hrozbu, jež uvrhne individuální tvořivé lidství do záhuby. Josef Jedlička si v tomto smyslu vybral jako doklad svého pohledu na svět citát z Manése Sperbera, jenž

parafrázuje a rozvíjí výrok „významného filosofa dějin“ Jacoba Burckhardta o „strašných zjednodušitelích“: „Byli a jsou i dnes, jakože byli odjakživa, ploší a obtížní, ačkoli tenkrát zdaleka neměli ten důvod a tu náklonnost používat *reductio ad adjectum, ad adjectum* (což znamená – dodejme – redukcii na pouhý přívlastek, již se ničím podstata) *jako propagandisté totální nenávisti nebo organizátoři totalitárních hnutí a režimů, které od dob první světové války praktikují odlidštění. Kdo v této době píše, musí očekávat nejen bojky a nepřátelství »strašlivých simplifikátorů«, ale i těchto odlidšťujících »reducentů«, kteří se odvolávají na předveřejší ideologie, na dnešní násilí a na budoucí ráj.“ (s. 119) Josef Jedlička snad ani nemohl vědět, že tento a jiné postřehy budou aktuální a stále naléhavější i po pádu komunismu.*

Je zcela pochopitelné, že Josefa Jedličku zajímají osobnosti, jež jsou hnány vnitřní silou ducha k nalezení nadčasových hodnot nikoli v rámci „objektivně“ a tedy plošně působící národní kultury, ale spíše v souvislosti s personálně zaštitěným průnikem ke zřídům kulturního a národního dědictví. Je totiž zřejmé, že objektivní a plošné vidění kultury vede k ustanovení (násilnému etablování) hodnot, jež nejsou nadčasové, nýbrž jen zdání nadčasovosti vytváří. Ve své podstatě však směřují k vytvoření utilitárního a na okamžitě praktické využití redukovatelného hodnotového schématu, jehož podstatou není konstituce svobodné osobnosti v rámci kultury (sociální, politické, etické i náboženské existence), ale naopak vědomí ostantativní příslušnosti k ideologicky propracované názorové platformě. Ta, povýšena neobyčejnou arogancí na normu, vyprazdňuje pojem kultury a kulturu nahrazuje prezentací národních a společensko-politických doktrín. Outsider stojí vždy v opozici k této kvazikulturní mase a je „rezervoárem duchovní energie“.

Aktuálnost a výmluvnost knihy Jedličkových esejů tím však zdaleka není vyčerpána. Hned nás o tom přesvědčí úvaha *O české malovně*, založená na analýze díla Emanuela Chalupného s názvem *Národní povaha* z roku 1933. V krátkosti vyjmenujeme rysy naší národní povahy, jak Josefa Jedlička zaujaly: nedostatek národní hrdosti, vnitřní nejistota, jež vede k jednání od krajnosti ke krajnosti (Václav Černý klasifikoval později tento jev jako národní prezentaci lokajství a hulváctví), český kulturní minimalismus (odvozuje se z něj české furiantství), typický český sklon k anticpaci a následnému trpělivosti a mstě. Anticpaci je v národě živena českou malostí, nejistotou a neschopností pevného rozhodnutí, tedy absencí čestného a mravního jednání, jež vedou k osnování smělých reformních programů, „ale jen zřídka se nám něco z toho podařilo opravdu uskutečnit“ (s. 18). Prostě: „(...) anticpaci jsme vítězství (...) dávno předtím, než bylo skutečně vybojováno“. (Ibid.) K tomu přidejme vlastnost spíše obecně slovanskou: spojování rysů mystičnosti a realismu čili touhu po vytváření falešných mýtů – a máme před sebou představitele české národní povahy, jako když vyšije.

Josef Jedlička psal tento příspěvek v době, kdy byl nucen žít mimo svou vlast a kdy uvedené rysy národní povahy paralyzovaly národní sebevědomí a přispívaly k zachování statu quo v zemi. Přesto je z textu cítit obranný záměr a vystupuje z něj atmosféra důvěry v duchovní obrodu a pokušení vyburcovat národ z letargie výčtem níjak lichotivých charakteristik.

Z dnešního pohledu a ze zkušenosti, jež bohužel nebyla Josefu Jedličkovu dopřána, však vyplývá jiná a zajímavější věc, již dávám závěrem jako podnět k zamyšlení: rysy národní povahy zcela přesvědčivě odpovídají hlavním rysům společenského a kulturního života, resp. jeho společenského a kulturního paralyzy posledních let. Malost, zakřiklost, nedostatek sebevědomí i odhodlání, záměrně sugerovaný pocit ohrožení, téměř všudypřítomná a nakonec latentní schizofrenie, to vše vykristalizovalo v systematicky ošetřované demagogické heslo o ohrožení národa. Každý takový stav předpokládá ve svém řešení prvky mesianismu, jež nutně živí lživý mýtus o nepochopení, zradě a osamocení a ten vytváří zdání jakési ekonomicko-politické národní elity, jejímž reprezentantem je pragmaticky vystupující, objektivně existující a ve své pracovitosti a praktičnosti osamocenný a trpící úředník. Kulturní realita posled-

ních let je vsutku úřednická, tedy jdoucí mimo přirozený stav věci.

Josef Jedlička nemohl své závěry identifikovat s konkrétním jednáním konkrétní skupiny lidí posledního desetiletí, jak to může učinit dnešní čtenář jeho esejů. Ze zkušenosti s osudy národa ve dvacátém století by však jistě našel – kdyby mu v tom nebránila úcta k odkazu první republiky – jinou a jen málo odlišnou paralelu: zřejmě v tragickém osudu národa živořícího v tíživém stínu tragické osobnosti prezidenta Edvarda Beneše.

IGOR FIC

Srdéčko, skonči!

Když byl před deseti lety v prvním ročníku Tvaru otištěn na pokračování překlad prózy Jürgena Lamkeho *Žádní hrdinové jsme nebyli*, sondy do života těch, jimž se v nacistických lágrech dostalo růžové stigmatizace potupně signalizující jejich erotikou orientaci, byl jsem vyzván, abych sestavil malou antologii lyriky „na jiný způsob“, jak byl posléze zformulován podtitul v rubrice *M. K. představuje (Tvar č. 34/1990)*. Sál jsem pochopitelně po osvědčených jménech poezie světové (*K. Kavafis, J. Cocteau, S. Penna, F. G. Lorca, A. Ginsberg*), český výčet však působil už jistě problémy – ne každý z autorů, připadajících v úvahu, mohl být „odtajněn“ bez osobního souhlasu. Konečně prožili jsme teprve první údobí znovunabytí lidských práv, mezi něž vynáší citové orientace k stejnému pohlaví nedílně patřilo.

Tak se objevili v tomto strohém záběru opět „klasikové“, *Jiří Karásek ze Lvovic, Richard Weiner*, poprvé posmrtně *Bořivoj Kopic* i pseudonymem zahalený *Jiří Kott*. To ještě ani v editorských předpokojích nezaregistrovali poezii *Václava Janku*, i když už **Pavel Petr** měl za sebou svůj publikační křest *Děšť ve vězení řeky (Archa, Zlín 1990)* s hutným doslovem Kuběnovým, přetištěným ze studie *Trojí svědčící Jara Moravské Lyriky v Proglasu č. 9: „O Pavlu Petrovi uslyšíme, anebo víc: Pavla Petra ještě uslyšíme, i kdyby oblázky v ústech Demosthenových měly sténat, anebo kameny dlažební k nebi místo něj volat.“*, emfaticky proročoval bitovský Mág, když předtím charakterizoval Petrův básnický stav: „(...)...*Je Cosi starozákonního, středověce křesťanského, ale i homérského v Petrových nerýmovaných verších, nejen širokotechých, ale i rozryvně caesurovaných, modelovaných – v neutuchajících úderech dlát – se sochařskou jistotou, hodnou tu ruky primitivovy, onde opět nabírající živou vodu z mořského příboje Whitmanova, ze slapů Claudelových, nikdy nevyšších zlatých rýžovišť Březinových, anebo... (...) zatopených diamantových dolů Demlových.*“ Mohl být uvítán čerstvě dvacetiletý autor víceji – vrozením těchto výstostných znaků poetiky – královštěji...? Nežůstalo u Kuběny. Nikdo menší nežli Ivan Diviš věnoval Petrovi ve *Verších starého muže* text *Když jsem s odznakem Máchovým* (str. 34), v němž s dedikační spojitostí nikoli nadarmo bere jméno knížete české poezie. Opravdu, nemohlo se dostat zvučnější intrady básníkovi, který se v běhu necelého desetiletí vypracoval na jednoho z nejsošbitějších představitelů své generace a v širším kontextu i soudobé tváře české lyriky vůbec. Čím? Především, sbírku po sbírce, přímo až vědecky zdůvodnitelným postupem „sdělnosti“ emocionálního zápolení své poezie, toho, čemu se v příslušných odborných státech říká „coming out“. Pravda, u básníka by tento osobnostní jev mohl být snadno zneužit, protože dosti nebezpečně sklápí jeho svět na jednu jedinou základní plochu erotické motivace. I to se v Petrově případě sice děje, ale s přesahy naprosto vylučujícími takové zúžení. Bylo o tom v poslední době napsáno přemnohé, snad nejfundovanější *M. C. Putnou* v čtyřdílné studii v revui *Neon* (1999–2000), kde zejména v druhé části je Petrovo básnické dílo portretováno velice sugestivně, nicméně ještě před vyjitím jeho sbírky poslední – **Srdéčko skonči!** (sv. 3. edice *MaPa Martina a Pavly Stöhrových*, Brno 2000).

Formálně vyhlíží nejnovější Petrova sbírka jako stylizovaný deník s přesným vrozením dat a zhusta i míst „zápisů“ (od 18. prosince do 1. srpna). Mýtus Moravy, přítomný u autora od prvopočátků tvorby, je tu zakódován dvojmo – jednak již v názvu cyklu a následně plejádou lokalit od Vracova přes Zlín, Štípu, Lidečko, Vlčnov až po Vel-

kou nad Velíčkou a Kuželov s putním intermezem v Malenovicích a na Velehradě. Zdá se, že tento vnější kulísám „příběhu sbírky“ vymezil Petr tentokrát i metaforickou důsazností. Bez této krajinné okrasy bychom byli o dost ochuzeni. Má-li toto stigma regionem smysl i ve vazbách k milovanému protějšku, dává se plně znát až v druhé části sbírky – bolest z poznání neopětovatelnosti vztahu je tu proložena takřka folklorním kolorem: „27. května, Vlčnov // V nejžhavějších paprscích u kostela / dozrávajících hochy potkávám / ve vesnici, / muzika až do rána, / s uspávkou myslím na své nejmilejší, / v té kráse jsem jako korouhvička, / v srdci je klid, nad horskou propastí, / jistě si svým zamilováním, srdce tam stojí.“

Jistota nikoli zamilovanosti, ale lásky jako neodvratitelného děje v co nejkošatější úplnosti, to je velké téma Srdéčka skončí. Neboť – a tady se syžetově Petr stýká s hlavním proudem podobně orientované literatury – jde tu především o otisk vlastního prožívání do duše sice milostí spřízněné, nicméně nezpůsobitelné k témuž emocionálnímu vyladění. Platonský formulován – neschopné vyplnit kadlub krásy touž podobou. Paradoxně sice mohou dojít slasti ve chvílích fyzického sblížení, jímž však zhusta pro jednoho z nich vše končí. Proto krutá limitovanost takového srozumění, sladkohořké valéry myšlenkových stavů před a po tomto dvojdomém aktu milosti, stále citelnější bolest z poznání, že musí „šetřit něhou“ či spíše marnotratně se neprozrazovat, ačkoli právě naprostá otevřenost je podmínkou sebeprojekce. Zdálnivě banální záležitost: „Už to nebudeme dělat, / buzerantská klasifikace / a mám ji od tebe, / který jsi mně tak čechral vlasy, / mou skloněnou hlavu, / milost, aby se život skončil. (...) – 22. prosince.“ Zde je Petr nejvíce svůj: ve srovnání s tematicky příbuznou poezií Václava Jamky v *Surovém stavu*, kde tyto situace jsou drsně ironizovány nebo u Svatavy Antoňové, v jejichž textech (*Ta ženská musí být opilá*) je detabuizace faktograficky i v emotivních metaforách spíše vychutnávána, setkáváme se v Srdéčku s jakousi až predestinovanou osudovostí nenaplnění, hraničící s tragikou, přítomnou latentně už od samého počátku každého podobného vztahu, v němž se něhou „musí šetřit“: „13. července // Zbav se svého strachu z průzračné bolesti, / chceš-li, přijď, buď se mnou, / můžeš mě pomalu ach zavraždit, / jak budeš chtít, to přece dokážeš?“

Petrova poezie bezprostředností svého vnímání i v sémantické rovině překračuje hranice vymezené dřívě tabuizovanou interpersonalitou. Stává se tak rovnoprávnou výtečnou duchovní podstaty každého milostného vztahu, pokoušejícího definovat sebe sama. Bez kreativního podílu na tvarování jednotlivých vývojových fází v tomto výsostně dramatickém prostředí šlo by mezi oběma subjekty nakonec opravdu jen o fyzické „dělat to“. („1. ledna // Není to jenom pro rozkoš / není to jen pro inspiraci / Nikdy to není do prázdna.“)

Přítomností moravských atributů je pak akcentován rozměr jakési až nadčasové danosti milostného vztahu. Lásku tu jako v lidových baladách provázejí i její sestry – Bolest, v masce mučivé sebetřýzně, a Smrt, jejíž doteky v smířlivém akordu zachytíme i v posledním zápisku: „1. srpna // Nejmilejší verše? / Smrt jinocha v mém srdci – je věčnou láskou.“ Odtud už jen malý krůček k pochopení úsloví „Srdéčko, skončí“.

Věřme, že odkrývání těchto křehkých domén emocionality, před málem let tak veřejně nepravděpodobné, Pavel Petr ani po tomto lyrickém intimismu neopustí.

MIREK KOVÁŘÍK

Sbírka tenká, ale náročná. Ale tenká :-)

Vizualizujeme. Vizualizujeme, všimli jste si? To, co škodolibě předpovídají postmoderní filozofové, se doopravdy děje. Kultura se mění z kultury (převážně) jazyka na kulturu (převážně) obrazu. Obraz je uživnější a srozumitelnější textem než text. Tedy než jazykový text. Dokonce i do jazykového textu se nám dostává obraz. Chcete důkaz? Dobře :-)) – tady ho máte. Smajlíky či smajly od anglického „smile“ čiže úsměv nebo smát se (já vím, že to víte). Co to je jiného než obrazy, které se vtírají do textu

a spolupracují s ním? A jelikož texty *Tvaru* jdou vždy v rytmu doby, bude tento článek prvním článkem vůbec (každopádně prvním mimo internet), který bude plný smajlíků :-)

No jo. Jenže čtenář není zvědavý na ukecané recenzentovy vývoody o vizualizaci :-)) Koho to zajímá? ptá se a je rozmrzele zrudlý, protože si touží přečíst recenzi sbírky **Ivo Haráka Masna** (výsek z *poezie*). Nedá se tedy nic dělat :o) Následuje stručná recenze.

Harákovu sbírku vydala Městská knihovna Děčín jako pátý svazek své edice *Nomisterion* :-? Název Masna (výsek z *poezie*) je skoro až zabíjačkový, takže může budít strach, kolik že na nás po rozevření obálky vypálí chvění krve. Ale strach je zbytečný :-)) Haráková poezie je už na první pohled klidná a mírná jako beránek, jako řezník, když si zajde po dobře provedené práci do divadla. Přes všechny volné verše, odvážná přírovnání („*tajemství větší než klitoris*“) a sériové aliterace („*syrový sychravý sytý sym*“) je dokonce trochu konzervativní :-)) Ano, konzervativní. Hned vysvětlím proč.

Harák totiž také vizualizuje (:-? Ne ale tak jako moje smajlíky text. Harák vizualizaci spis vyžaduje po čtenáři, chce ji probudit v jeho hlavě. Podobně jako přírodní lyrika (jíž ostatně část sbírky je), ale subtilnějším způsobem :-)) Tak jako staří mistři obrazové básně, ať třeba z Číny, nebo z romantického Německa. – A proto je Harák konzervativní. Jeho texty nás nutí vyvolat si, namáhavě si vyvolat vizuální představu (umíme to vůbec ještě? – „*šlépěje vran napříč myších stop*“) a kdo se jim nepodvolí, tomu se neotevřou. Harák píše pro oči a jen občas využije i sluchových, čichových či jinomyšlových vjemů, jejichž představu si ale v sobě také musíme dotvořit sami :o) Bez vlastního „docítění“ jsou Harákovy básně vlastně nesrozumitelné, a proto jsou namáhavé.

A ještě pro jednu věc je Harák konzervativní. Každá jeho báseň je zastavením, odpočíváním na cestě, zachycením okamžiku, ovšemže Haráková okamžiku. Dobře, něco podobného se dá najít v poezii často :-§ Jenže tyhle básně navíc vyžadují podobné zastavení i po nás. Nebo nám ho nabízejí, jak chcete. Někdy takové zastavení přímo rámuje a pobízí k němu („*a zatím hledíš na obraz / na obraz hledíš zatím*“). Právě pro její náročnost na pozornost je lepší číst Masnu pro jednotlivých kusech, číslech, výsecích než jako celou sbírku. Každá báseň z nás zastavení, pozornost, fantazii ždíma a některé jsem ani po půlhodinovém rozjímání nepochopil (naštěstí jich bylo málo :-)) A poezie jako zastavení – to už je dnes docela mile konzervativní, ne?

Haráková knížka má ve skutečnosti dva samostatné oddíly, *Soukromou archeologii* a *Masnu*. *Soukromá archeologie* je o něco více vázána ke konkrétním místům, *Masna* v nás vyvolá trochu pestřejší, a hlavně dynamičtější, pohyblivější obrazy, zvuky, chutě či vůně :o) Rozdíl to ale není nijak radikální, v *Masně* se dají najít verše, které jako by vypadly ze *Soukromé archeologie* a naopak.

STEFAN ŠVEC

Ozvy kázní

Poslední básnická sbírka brněnského autora **Zeno Kaprála Ozvy kázní** (*Votobia*, Olomouc 2000) na první pohled nepřesahuje charakter jeho dosavadní tvorby. Tak jako v knížkách minulých i zde jsou čtenáři nabízeny básně, které svým rozsahem nepřekračují jednu stránku a které jsou uvozeny vždy jednoslovným názvem. Inventář Kaprálových názvů je tradičně bohatý, zahrnuje věci prosté a každodenní, stejně jako skutečnosti abstraktní a nadčasové. Rozmanitý je i způsob autorova psaní. Středí se volný verš s básněmi sevrženými do pravidelných strof a zakončenými opakujícím se rýmem. Často se vyskytuje forma o pěti strofách.

Samotná Kaprálova poetika je čtenářsky náročná. Výběrem slov, jejich skladbou a použitými jazykovými prostředky se některé básně stávají přímo oříškem, nabízejícím několik různých způsobů výkladu. Nicméně právě toto je nejosobitější rys autorovy poezie.

Neotřelá a nečekaná slovní spojení, jako je tomu třeba v básni *Zrání*, která začíná verši: „*Zmátení láskou okouníme / ovoce padat*

v zahradě“, mohou čtenáře přivést do rozpaků nad obrazem, který autor právě popsal a do kterého je vržen, aniž by o důvodu jeho tvárnosti mohl vědět něco víc. Kromě opakování počáteční samohlásky, které působí vcelku příjemně, neexistuje důvod, proč by ovoce muselo být zrovna „okouněno“. Pokud by ovšem toto ledabylé okounění nebylo důležitým prostředkem k nastínění celkové atmosféry „láskou zmatených“.

Podobně nezvyklým, ale zato líbivým způsobem jsou řazena slova i v básni *Amoret*: „*Ze prostáček je, mdlého ducha, / zeleným trávník udržovat smí*.“ A nebo první verše druhé strofy: „*Zámecké květiny divoce roste. / Pořádat pukéty dovede z nich*.“ Sloveso „růst“ zde slouží jako prostředek vyjadřující dějovost. Zároveň však tvoří existenciální pouto mezi prostoduchým zahradníkem a jeho květinami, které použitím tvarem získává na intenzitě a jedinečnosti.

Celá báseň *Amoret* je potom nesena ve velmi líbivé a pohodové náladě, která je konstantní a která je zároveň postavena na předpokladu, že pro osobní štěstí prostáčka není důležité, zdali má původ v jeho slaboduchosti nebo ve zvláštní lidské kvalitě jednoduchého bytí.

Význam některých Kaprálových veršů se téměř rovná poselství člověka, jenž je o fundamentálních univerzálních zákonech hluboce přesvědčen a formou básně je sděluje lidem ochotným je vnímat. I tímto způsobem lze například číst verše: „*Jsou návody jež zabíjejí / a neradno o ně dbát. / Věci pod sluncem samy dějí / v žentouru do kola*.“

Podobně působí i odkazy na Starý a Nový zákon, orientální náboženství, filozofii a mytologii v celé šíři Kaprálova díla. Obecně a po staletí prověřené pravdy jsou zde vetknuty do veršů tak, jako v jiné rovině lidské tvorby jsou vtěsány do soch kamenných katedrál.

Smysl Kaprálovy poezie je možno hledat různými způsoby. Jeho básně jsou bohaté na symboly a alegorie, pokud je v nich chceme nalézat, a zároveň nesou morální a mnohdy i didaktický obsah. „*Krásu má ďábel. Nakládá po libosti / s pověrou její. To on smí / nechá tě klečet u relikvií kostí, / rozhřešení dát neumí*.“ Jsou protknuté mystickou obrazností a vjemově hutně. Opakují se motivy ohně a nejrůznějších kovů. Dynamika sbírky spočívá v touze přiblížit se nebeské báni pomocí nejrůznějších proměn autorovy imaginace. V touze, jejíž zdroj leží rozprostřen někde mezi Kaprálovými verši.

DAVID TOMÍČEK

Druhý díl luxusních antologií z Kozelkovy stáje

Tak tu máme druhý svazek edice *Všemi směry*, již olomoucká *Votobia* ambiciózně a velkoryse mapuje současnou literární a uměleckou scénu. První svazek (*V srdci černého pavouka*), věnovaný ostravským literátům a umělcům, měl kolem čtyř set padesáti stran, pro svazek druhý spočinulo vybírající oko Milana Kozelky na severních Čechách a počíná zdobit titul **Od břehů k horám**.

Je to opulentní kniha o šesti stech šedesáti čtyřech stranách a stejně jako předešlou bichli si ji bude moci koupit málokdo z těch, kteří o podobné věci mají upřímný zájem, neboť její cena zajisté odpovídá výrobním nákladům. Ostatně je na místě adjektivum „podobně“? Alespoň v posledním desetiletí, kdy se odpařily i nejlzelejší zbytky smradu z komunistické cenzury, nic podobného ani obdobného žádné nakladatelství nerealizovalo. Možná se případným štatlivcům a milovníkům literatury i výtvarného umění může dostat do rukou kniha skutečně evropského (a snad i trochu amerického) střihu. Kniha-rolls royce.

O takových publikacích si však mohou zejména chudí literáti s proprděnejma slípmi nechat jen zdát, ať už jako autoři anebo čtenáři-majitelé. Ale ten, kdo se v ní ocitl, na jednu patří k oně exkluzivně zviditelněné elitě zvěčněné na křídovém papíře a deponované v nádherných deskách, v tomto případě zdobených malebnou děčínskou scenerií, kde nebem dušně prozařuje poněkud popílkové slunce a na okraji skoro niebelungovsky se třpytícího Labe rybaří jakýsi umanutek.

V severočeském svazku dostali ovšem fotografové a výtvarníci ještě více prostoru

nežli ve svazku „pavoučím“. A některé re-produkce jsou na rozdíl od ostravského dílu barevné. Necítím se být povolán k tomu, abych hodnotil a posuzoval vizuální umělce, od toho jsou fundovanější publicisté, třeba z *Ateliéru* nebo z *Umělce*, ale čistě subjektivně shledávám výmluvnými fotografie Ibry Ibrahimičev, jistě dosti „štreitovské“, i když černěji laděné. Neméně dobré jsou portréty od Miroslava Rady vyzářující ve srovnání s Ibrahimičevem větší napětí a snad i naléhavost. Škoda že jich nebylo zařazeno víc. Ještě důrazněji mě oslovují poetické fotky teprve osmadvacetiletého Radka Jandery. Zase: je jich málo! I když se říká „*dobrého pomálu*“ – soudě podle výběru objektů a polopřirodních opomenutí, jak je prezentován v reprodukčních fotografiích, jejichž autory jsou dvojčata Radek a Zdeněk Květoňovi čili PUDON, dospívám k názoru, že i s nimi bych si mohl rozumět. Kanály, mokřiška, čišící zdi! Tak to má (nejen v severních Čechách) být. Čímž nechci naznačit, že potkání jsou má oblíbená zvířátka, to jen to slovo mám rád. (Potkan od slovesa „potkat“?)

Do fotek domalovává tygříky a sněhové vločky výtvarnice a básnička Kateřina Otčenášková a výsledek je mnohem poetičtější (místy přímo okouzlující) nežli její vlastní básnická tvorba, k čemuž mne ihned napadá šrutovské „tak to chodí“. Z renomovaných pokládám za žádoucího Martina Kuriše, z jehož posedlých a maniakálních obrazů vyskakuje skutečně psychiatrické zmatení, ačkoliv technika je mnohdy akurátní a hyperrealistická. Dalším velmi známým umělcem zastoupeným v antologii nesporně je laureát ceny Chalupeckého Jiří Černický. Více nežli instalace vykonstruované působící jsou mi srozumitelné *realizované projekty* (viz str. 218–219). Jsou totiž mimo jiné i dostatečně literárské.

K literátům však; abych příliš neporušoval svůj slib, že se kunsthistorikům a výtvarným kritikům nebudu plést do řemesla! Z básníků jsou zastoupeny: služebnice statečné syrovosti Svatava Antoňová, v krajině usínající Věra Bartošková. Básníci malířka, jejíž lyrika je konvenční, ale přitažlivě pasťozní – Hana Nováková, nejen věkem mladá, ale i verši téměř infantilní Šárka Koukalová, a „feministická“ Jana Michalčová.

Chlapi, možná věrní trendu pokračující *demaskulizace* (v rostlinném šlechtitelství /kytka v kultuře! známe *emaskulizaci* provádnou na květu – no, taky kde jinde, u rostlin) píší asi i v severních Čechách básně běžně nežli příslušnice něžnějšího pohlaví. Tak Milan Hrabal dávající i prózu, Martin Vodňanský, Emil Juliš, dnes již klasik zastoupený v antologii také výtečnou lyrizující a reflexivní prózou, básník mně velice blízký, jehož si upřímně vážím, s čímž se nehodlám ani nadále tajit. Jiří Koten, zajímavý Pavel Abt (který se jistě brzy dočká vlastní knihy a nejen proto, že je námořník a dokonce kormidelník), Martin David, Miroslav Wanek, Radek Fridrich (přes svůj celkem mladý věk jeden z přirozených pilířů antologie), Tomáš Rezníček (vedle východočeského Pavla Rajchmana další důkaz o tom, že ajzboňáci umějí zajímavě a *zatraceně dobře psát!*), Jiří Kment (z básnicích výtvarníků ten skutečně příslušným střevem vybavený), Milan Děžinský (právoplatný Aramis mladé české lyriky, který by byl raději roudnickým d'Artagnanem), básníci bohemista a pilný publicista Ivo Harák, mosťecký gymnaziální učitel Vilém Vránek prezentovaný spíše básněmi v próze či jakými mikroesejemi, Radim von Neuvirt, který touží po Vyžvejklé bambuli a rýmuje tovární komíny s tupými pičami (podle mě je jadrnější naše krátké moravské „piča“, ale možná ne tak poetické), další člen radikálního baletu Jiří Blackfoot Šerý, mužský pandán poetiky Svatavy Antoňové, básníci výtvarník Jan Hocek, surrealistující mladík Ivo Mikšovský, osvědčený revolver a památkář Luděk Marks (zda nebude proklínat všechno a všechno, jak má ve zvyku?), oceňovaný Jan Losenický, novodobý severočeský Jesenin, možná perspektivní...? Konečně další výtvarníci píší básničky – Petr Čapek, a Evžen Linaj.

Přehlídka uzavírají dva výrazné talenty, jeden hodně mladý, totiž Milan Šedivý, příjemné překvapení nejen (před)posledního čísla *Weslu*, a druhý, ne už juvenilní, momentálně pošumavský Roman Szpuk, rodák z Teplíc, jehož přední místo v současné české poezii je dnes již naprosto nezpochybnitelné. Václav Vokolek zmnožuje řady písí-

cích výtvarníků a podvojnost jeho nadání je mu stejně tak inspirací jako závazkem. Nakonec opět jeden z četných českých šéfredaktorů Radek Sárközi. Možná se sám výstižně charakterizuje těmito verši: „*Dávno mě nezajímá jaký jsem / Už jenom vypadám...*“ (I když tuto báseň asi nezamýšlel jako autobiografickou.)

Prozaici: Eduard Vacek, šéfredaktor časopisu *České vězeňství*, mj. autor užitečné povídky o životě *Rozhovory*, Karel Rada (který „*tenkrát trčel v Kadani a psal tu krávinu*“), původně operní pěvec Ladislav Muška, Aleš Stroukal. Další bohemista, totiž Martin Fibiger (jeho povídka má až nabokovovsky precizní a přitom tajemnou atmosféru), nejen kanálnický a poněkud postreinerovský Pavel Pražák, konceptualista (podobně zajímavý jako jeho ostravský jmenovec Marek), britický a přesný (tudíž vtipný?) pozorovatel výrazných a blahodárných lidských vlastností Patrik Linhart (mj. autor nadějněho návrhu na řešení problémů s přemnoženými psy), mladička Miroslava Špotová, zcela ojedinelé Liberečák mezi všemi těmi západněji žijícími severočeskými kolegy, nesporný talent, v té zřejmosti nadání srovnatelný s básnicím Milanem Šedivým. Erika Páralová, Natálie Šimová, známý publicista a nefalšovaná legenda undergroundu S. M. Blumfield a Libor Michalec.

Lze konstatovat, že mezi autory je hodně bývalých, budoucích anebo současných pedagogů. Holt to nejlepší v univerzitním kvalifikování se mezi chemičkami a povrchovými jámami vyšplhalo k učitelství, a to vůbec není málo; i za příslušné poměry vzdělanosti kdysi nadekretovaných bolševiků.

Porovnávám-li zážitky z četby s prvním svazkem edice, je v severočeském kraji patrná větší atomizace, tito autoři mi připadají vesměs introvertnější nežli magnetičtí a zmagnetizovaní chachaři. Center kulturního potýkání, kvedlání a kvasu je víc: především Děčín, Ústí, Teplice. I když jsou našťastí zastoupeni i umělci z Chomutovska, Mostecka či Zatecka, některá centra a regiony mi chybí: především Liberecko a Českolipsko. O příčinách této absence nebudu spekulovat, protože mne nic rozumného nenapadá. Sympaticky vystupuje kontakt s náhrobní agendou v textech Radka Fridricha, s památnými kameny, s mechatými deskami. Trosky a vybagrované plošky. Paměť, věčná mentorka literáta. Desky antologie nejsou načervenalé jako u prvního svazku, nýbrž jednoznačně hnědé.

Reprodukována je i práce odborníka, jehož erudice a úsilí se formovaly během několika desetiletí na poli environmentalistiky. Jmenuje se Stanislav Štýs a v antologii je s jeho jménem a činností spojeno čtrnáct fotografií dokládajících výsledky rekultivace v těch částech severočeské krajiny, která byla výrazně postižena povrchovou těžbou. To mi nemůže být lhostejné ani jako člověku, natož botanikovi. Že ani ze severních Čech nevytizela kupodivu ještě úplně příroda vydechující přímo romantickou malebnost, dokazují například fotografie Miroslava Chlada.

Druhý svazek edice *Všemi směry* vypovídá, že ve srovnání s ostravskou uměleckou scénou není ona severočeská o nic méně pestrá, třebaže se její jako poněkud zasmušilá a rozfoukaná. Ekonomické náležitosti projektu ovšem nedovolují, aby se kniha běžněji zabydla v poličkách domácích biblioték, je určena spíše do velkých knihoven, škol a snad i českých kulturních center v zahraničí. Výběr autorů přitom jistě ovlivnily nejen subjektivní preference vzdělaného editora. V souvislosti s vydaným prvním svazkem bychom si mohli položit otázku, zda vyjde ještě obdobná antologie Těšínska nebo opavského Slezska, Olomoucka či Šumperka.

A tak dále. Ale až už si na tuto otázku odpovíme jakkoliv, oba svazky vcelku představují robustní a exkluzivní díla, nad nimiž nám v tom dobrém slova smyslu mohou vylézat oči z důlků. Nechť tedy vylézájí!

PETR HRBÁČ

„Historie pádu zde je příběhem mého péra“

Raketový úspěch Thomase Brussiga a jeho románu *Hrdinové jako my* (česky nakl. *Labyrinth*) je v současném apatickém li-

terárním dění zjevem téměř až výjimečným. Skandální kniha demytizující sjednocení Německa a překonávající svou sexuální otevřeností veškeré hranice se stala bestsellerem, uznání jejímu autorovi projevily literární veličiny v čele s Günterem Grassem.

V mnoha ohledech se dá Brussigovi rozumět. Sere ho svatouškovský patos Christy Wolfové a sere ho mýtus, že Berlínskou zeď rozbořil lid. Jaký lid? Ti spořádaní a poslušní endéráci, kteří se báli vlastního stínu, čile se navzájem udávali a po večerech se věčně sytili pořady typu Ein Kessel Bunes? Jak praví autor: „(...) *co se dá čekat od lidu, který si v revolučních projevech nejvíc cení toho, že si dal své protesty úředně povolit?*“ To už je skutečně schůdnější věřit, že dějinný zvrát zavinil naběhlý penis pracovníka tajné bezpečnosti Klause Uhltschta, který je v Brussigově knize vypravěčem svého absurdního životopisu.

Klaus je zdeformován měšťáckou výchovou v prostředí partajní smetánky, která ho proměnila v uzlíček komplexů, především sexuálních. Komicky musí na českého čtenáře působit jeho hovor o vlastním jménu: „*Tak odporně způsobilé! A tak nudné! Klaus Mikymaus, k tomu se připojí blivajz a zdrobnělina Klausík si zase říká o hajzlík!*“ Klaus se narodil – jak jinak, chtělo by se ironicky dodat – 20. srpna 1968, což vyvolává otázku po jeho počítí („*Ty seš výsledek pichačky ve svátek zemělejšch!*“), je posedlý hygienou a používá obrovská kvanta toaletního papíru: „*born to be ucpávačem hajzlík!*“, charakterizuje se sám. Brussig zkrátka svého opovrženého antihrdinu přehnal do naprosté nevěrohodné karikatury, místy je však poněkud nedůsledný a nechává Klause pronášet překvapivě bystré soudy, např. o svých policejních kolezích.

Poněkud násilně působí závěrečná kapitola, kde onen omezený a ješitný Klaus začne zničehonic promlouvat jako překvapivě jasnozřivý politický analytik. To už nemluví postava, ale sám autor – a nemluví nezajímavě: „*Tyhle matky a krasobruslařské trenérky na socialismu opravdu lpí. Vylezly z rozvalin tisícileté říše a strach z náletů mají tak hluboko v kostech, že ještě dnes myslí při každém ohňostroji na bombardéry. Měly hlad. Ta morálnější část z nich trpěla tím, že jsou Němky. Svou minulostí se chlubit nemohly, a navrch ta neradostná přítomnost. Ale budoucnost! Ta přinese všechno!*“

Outsidera a osobu poněkud slabšího ducha ocitajícího se v konfrontaci s „velkými“ dějinami známe z mnoha literárních děl. Vzpomeňme nejstarší pikareskní romány, Švejk, knihu Jerzyho Kosinského *Byl jsem při tom* (známou především díky vynikajícímu zfilmování), anglického pubertálního antihrdinu Adriana Molea, nejnověji můžeme hledat paralely v rozmazaném a přemoudřelém hrdinovi Vieweghových *Báječných let pod psa*. Brussig tento motiv zasadil do stíněného prostředí Honeckerova východního Německa, které si o tragikomický žánr přímo říká, s jeho sexuálním idolem Katarinou Wittovou a všudypřítomným památným hitem skupiny Karat *Musíš přejít sedm řek*. Nutno ovšem říci, že Brussig své předchůdce překonává snad jen ve vulgaritě. Ostatně Bukowského vydavatel vysvětloval kdysi úspěch svého mandanta v Německu slovy: „*Němci zbožňují vtipy o záchodech a prdění. To je jejich národní humor.*“

Jistě, vulgarita je koření, které bývá pro humoristický román přijatelné a občas i potřebné. Brussigův eintopf je však překořeněný více, než by bylo zdravé.

JAKUB GROMBÍŘ

Náboženství ve službách politiky boje o Palestinu

V jistých židovských kruzích se stalo módou nábožensky legitimovat právo Izraele na existenci a jeho suverenitu. Přitom hnutí, které vedlo ke zrodu izraelského státu v roce 1948, totiž sionismus, bylo původně nenáboženské, ba dokonce ateistické a socialistické. Během posledních dvou desetiletí se projevuje tendence pomocí náboženství ospravedlňovat politiku expanze a ideu Velkého Izraele. Je to ideologie židovských osadníků, kteří od roku 1967 budují usedlosti na okupovaných arabských územích (zvláště aktivní jsou v tomto směru osadníci

z Hebronu a okolí). Podle této ideologie patří tato území osadníkům právem, protože jim byla dána samotným Bohem.

Právě židovskému fundamentalismu a jeho komparaci s fundamentalismem islámským se ve své knize **Náboženství v boji o Palestinu**, nedávno vydané brněnským nakladatelstvím *Atlantis*, věnuje **Miloš Mendel**, docent brněnské univerzity a vědecký pracovník České akademie věd. Obsažná a informativně laděná práce dokumentuje v historickém přehledu, jak se na poli judaismu a islámu utvářela a dosud utváří ideologie historických nároků na území Palestiny. Je to vlastně několik příběhů na jedno téma: jak se náboženství stává politikou.

Zastánci židovského fundamentalismu tvrdí, že obnova Izraele je důkazem věrnosti Boha židovskému národu. Bůh Židy neopustil, když je nechává budovat moderní stát. Avšak zapomínají na to, že návrat Izraele se uskutečňuje díky útlaku a že tudíž již zde nelze mluvit o Svaté zemi, o míru a spravedlnosti. Citovat pouze první kapitolu z Jozua, když se má Izrael ospravedlnit, nestačí. Pokud se studují i ostatní biblické texty jako celek, Izrael se ocitá v docela jiné optice. Je šokující, že na konci 20. století se ještě objevují ortodoxní židé a mesianističtí křesťané, kteří se uchylují k fundamentalistickému výkladu biblických textů, aby zdůvodnili vojenskou expanzi moderního státu.

Do fundamentalistické kakofonie se zdatně zařadil v posledních dvou desetiletích také islámský fundamentalismus, jehož vliv v Palestině neustále sílí. Z tohoto důvodu by se Mendelova kniha měla nazývat spíše „**Náboženství ve službách politiky boje o Palestinu**“. Čtenář si nad ní totiž možná položí otázku, zda náboženství, které se stává nástrojem politiky či prostě politikou, je ještě náboženstvím. Může sice mávat svatými texty a odkazovat na Boha, ale změnilo svou povahu. Pokud se náboženství orientuje na lidské zájmy, politika se orientuje zpravidla na zájmy mocenské. Dělicí čára může být přitom hodně pružná. Začne-li náboženství zužovat svůj záběr jen na zájmy určité skupiny lidí, zpravidla věřících, už je na „dobré cestě“ směrem k politice, byť jde stále ještě jen o náboženství. Pokud ale k obraně zájmů té které skupiny lidí připojí náboženství ještě určité nároky, pak už se dostává docela do sféry zájmů silových a mocenských, tudíž do politiky. To se týká i přístupu ke „svatým textům“. Pokud náboženství předpokládá, že tyto texty mají být brány jako celek, jehož smysl má být hledán, náboženství ve službách politiky si z textů „posvátných písem“ bere jen to, co se hodí a je pro mocenské cíle účelné. Náboženství, které pak dokonce vyzývá k násilí, nemůže mít nic společného s „Boží pravdou“.

Přes tuto úvahu se dostáváme k jádru problému a zároveň ke kolizi s názorem docenta Mendela. Kdyby totiž náboženství stálo skutečně u zrodu sionismu tak silně, jak autor naznačuje, stát Izrael by nikdy nevznikl. Pro věřící Židy v diaspoře byla taková myšlenka zcela nepřijatelná. Když stát Izrael nakonec vznikl, nebylo to přece vůbec vítězství náboženství, nýbrž politiky. Náboženství v sionismu původně nehrálo žádnou rozhodující roli a sionismus byl židovskou ortodoxií odmítán. Pouze vývoj událostí dovolil židovské ortodoxii přijmout něco, co zprvu nechtěla. Proto si dovolují oponovat, že náboženství hrálo v boji při vzniku Izraele menší roli, než uvádí doc. Mendel. Souhlasím však, že hraje významnou roli v boji za jeho obranu.

Izrael nevznikl jako náboženský stát. Teprve po jeho vzniku se objevila potřeba nějaké historické báze, která by ospravedlnila izraelskou existenci. Jedinou, kterou disponoval a disponuje dosud, je historie stará dva tisíce let. To, co se stalo mezitím, se dalo stranou, neboť to nelegitimuje ani Izrael, ani války, které tento stát vedl. Chrám v Jeruzalému nabyl povahu moderního politického fenoménu. Dokazuje, že Jeruzalém byl vždy centrem judaismu a tudíž hlavním městem židovského národa. Lokalizace chrámu ospravedlňuje dnes nejen zrod moderního židovského chrámu, ale i výběr Jeruzaléma jako hlavního města. Je to více méně argumentace obdobná té, kterou používají Srbové v Kosovu.

Mendelova komparace fundamentalismu židovského a islámského má zjevně vyústit v odsouzení náboženského fanatismu obecně v duchu zásady padni komu padni. Přesto se čtenář neubrání pokušení hledat

rozdíly a místy podezírat, že autor srovnává nesrovnatelné. Lze například tvrdit, že židovští fundamentalisté jsou odhodláni zabít své souvrce jen proto, že je pokládají za odpadlíky, jako to dělají běžně islámští fundamentalisté? Nikoliv. Chtějí židovští fanatici uchopit moc a násilím zrušit demokracii? Nikoliv. Pronásledují, trestají a neváhají zabít své ženy a dcery, když se brání striktním předpisům? Nikoliv. Neváží si jednotlivého lidského života dokonce i svých vlastních lidí, že je posílají opásané dynamitem do arabských vesnic, aby se tam vyhodili do povětří a zabili přitom co nejvíce protivníků? Nikoliv. Nebyť případu Barucha Goldsteina, který v únoru 1994 zmasakroval 29 Palestinců v hebronské mešitě, nebylo by co srovnávat.

V Izraeli má bezesporu náboženství a především s ním související historie významnou roli. Představuje totiž bázi národního mýtu. To ovšem neznamená, že je to stát, kde vládne náboženství. Moderní Izrael je politickou demokracií. Je faktem, že tu od 70. let roste vliv náboženských stran v politice. Dochází k tomu hlavně proto, že izraelská společnost prochází krizí své identity. Sekulární a socialistický sionismus pozbývá sociální bázi. Generace průkopníků odchází. Moderní společnost je daleko stratifikovanější. Stejně jako se objevují skupiny zaujaté fundamentalistickými vizemi, sílí počet liberálně smýšlejících a sekularizovaných Izraelců, kteří mají válek dost. Náboženský fanatismus v podmínkách politické demokracie sotvakdy nakazí většinu a fundamentalistické tendence mají v Izraeli své oponenty, a to nejen v nenáboženských a liberálních kruzích.

Islámský fundamentalismus v Palestině je jednak reakcí na selhání sekulárního arabského nacionalismu, jednak součástí reislamizace, která prostupuje muslimským světem, počínaje islámskou revolucí v Íránu. V Mendelově knize je navíc odpovědí na židovský fundamentalismus. Čím radikálnější byli a jsou židovští osadníci na okupovaných arabských územích Palestiny, tím radikálnější jsou muslimové. Jednou z platform fundamentalistického islámu je hnutí Hamás. Disponuje sítí mešit, škol a charitativních organizací a pěstuje ve svých stoupencích agresivitu jak vůči Izraelcům, tak křesťanům (v knize chybí o tomto vztahu jediná zmínka, neboť arabští křesťané, kteří mají v zemi stejně starobylé kořeny jako muslimové, jsou fundamentalisty pokládáni za cizí element). Křesťanství není pro islámské fundamentalisty ničím jiným než předmostím Západu v muslimském světě. Je obviňováno z toho, že nedokázalo čelit západní dekadenci. Napopak islám právlo dokazuje, že je schopen přjmout moderní technologie a zároveň zůstat věrný nejhlubším tradicím náboženství a rodiny.

Těžko lze také pochopit muslimskou slepotu vůči pozitivním sociálním aktivitám, které palestínští křesťané provozují. Přínos křesťanů pro rozvoj palestinské komunity se podceňuje a přehlíží. Přítomnost křesťanů je vzdor převládajícímu nepochopení významným vyvažujícím a smírčím prvkem.

Miloš Mendel je výborný arabista, odborník a zkušený znalec islámu. Tentokrát se pustil do velice složitého úkolu, u nás nijak nezmapovaného a tolik potřebného - porovnat obsah a funkci islámského fundamentalismu s židovským (zmiňuje se rovněž o fundamentalismu křesťanském, ale stránky věnované tomuto fenoménu se nejví přilíhly organické a mají povahu kuriozity). Zkušenost ukazuje, že vzájemné pochopení a porozumění vždy otevírá prostor k apologii. Mendel se úzkostlivě snažil, aby nikdo z jeho kritiků neměl důvod jej obvinit z jednostrannosti a jeho kniha utvrdí čtenáře v přesvědčení, že každý náboženský fanatismus je scestný a na Blízkém východě určitě nerazí cesty k míru.

K autorovi lze mít výhrady jen technického rázu. Text je vystavěn poněkud komplikovaně a nepřehledně. Dělá dojem spíše vědecké práce. Pravděpodobně by bylo vhodnější stavět text podél historického výkladu (odbočky týkající se ideologických textů ponechat pod čarou nebo ve zvláštní příloze). Takto se může zdát, že text ztrácí plynulost a objevují se tematické a časové přeskočky. Navíc Mendel čtenáři nenabídl závěr, což je nesmírná škoda této vsutku jedinečné knihy, která je skutečně přínosem na našem knižním trhu.

ALENA KOUTNÁ

Bezpříkladné dobrodružství Alberta Mohyly

n a p s a l
F. LORENC

III.

Ráno jsem se probudil na starém gauči v kuchyni. Byl jsem vyrušen ze slastného odpočinku od prašivého světa křikem svých dcer, které se hádaly o kulmu. Nejstarší Jarma ji nakonec vytrhla Saskii, která se snažila dodělat obrovskou vlnu. Když jsem se na tu vlnu podíval, vybavilo se mi spojení „Golfský proud“. Pamatuji si Golfský proud velice dobře. Zarudlý, rumem ovoněný zeměpisář Venclovský nám o něm vyprávěl tenkrát ve škole každou hodinu. Každou hodinu nám ho napsal na tabuli a podtrhl. Tenkrát, když nám o něm vyprávěl naposled, mi jemně šilhající Helena S. řekla, že jestli chci, tak bychom se mohli večer sejít u nich v chatce, kterou měli v zahrádkářské kolonii. Bylo jasné, že jsem chtěl. Seděli jsme tam pak v pološeru na jakési lavici vedle všech těch vidlí a krumpáčů a ona mi šeptala: „Ty muj Romeu, jsi teď

muj Romeu a já sem tvoje Julie,“ přičemž se jedním okem dívala na mě a druhým na splasklou pneumatiku u kolečka. Nakonec to nebylo tak špatné povyražení a od té doby sakra dobře vím, co je to prašit se o kolečko do brňavky.

Protáhl jsem se a zjistil, že jsem se moc dobře nevyspal. Je to tak vždycky, když přijdu domů pozdě. Dcery si to špatně vykládají. Mají za to, že když přijde chlap jako já pozdě v noci domů, tak to znamená, že je jakási alkoholem upraven. A dcery už jsou natolik velké, aby to považovaly za ohrožení. Mají totiž všechny dohromady jeden pokoj a obávají se, že kdyby se otec takto upraven dostal k matce, musely by se do roka o ten jediný pokoj dělit ještě s dalším sourozencem. A tak matku vždycky v ložnici zamknou a mě bez diskusí uloží v kuchyni.

Za to jsem jim vděčný, i když to samozřejmě nedávám nijak znát. Hraji tu hru, v noci zahraji opilce a ráno dělám překvapeného a říkám:

„Jak sem se tady voctnul?“

Chvilí to takhle fungovalo a dcery i já jsme byli spokojeni. Jenže pak si moje žena Erika nechala udělat od ložnice náhradní klíč. Ne, nepustí mě do ložnice, ale potají za mnou chodí do kuchyně, vzbudí mě, strká mi ruku za kalhoty pyžama, ostře při tom pohazuje trvalou a syká: „Seš ledoborec, seš stachanovec, seš voštěpař!“, přičemž pravou rukou točí naprázdno klikou blízko kráječe na chleba a levou pak otvírá dvířka u skříňky, zřejmě aby se podívala, jestli ještě máme dost polohrubé mouky. Moc dobře ví, že si mě musí takhle udržet, protože dávno už nejsme jenom na nějaké schůzky v külně u náradí, potřebujeme si oba ukazovat tu sílu, kterou ještě máme.

Počkal jsem, až se dcery nasnídají. Vůbec jim nevadilo, že tam ležím, dělal jsem, že spím, a ony si povídají o klucích. Pily mrkvoovou šťávu a jedly jogurty s rýží. Nedal bych moc za to, že kvůli nim. Ale možná chtěly jít alespoň pod tu začarovanou stovku kil. Každá snědla tři jogurty s rýží a vypila krabici mrkvové šťávy. Pak našťestí odešly do učení.

Erika už byla dávno pryč, protože provádá v trafice v letištní hale na Ruzyni. Tenhle kšeft jsem jí dohodil já. Je to tam prý moc dobré, ale stejně mi nadává, že nevydělávám tolik, aby mohla zůstat v klidu doma. Chvilku jsem se rozvaloval v posteli a přemýšlel. Venku houkala auta a město se probouzelo. Nenáviděl jsem ho pořád stejně, to prohnílé město. Přes den plné úředníků a v noci? V noci patřilo těm opravdovým vládcům. Kvůli takovým jsem se stal detektivem. Žádná nenávist na světě nemohla být větší než ta moje.

Vstal jsem, šel do předsíně, otevřel skříň a z kapsy své zimní bundy jsem vyzul schovaný sáček se semletou kávou. Vrátil jsem se k lince, nasypal do hrnečku a sáček vrátil zase zpět. Postavil jsem konvici na sporák a vyzul ještě druhý hrnek, do něhož jsem dal sáček ovocného čaje, aby bylo vidět, co jsem pil. Oba hrnky jsem pak zalil, na tom s čajem jsem počkal, až se udělá rudý rantlík a pak jsem ho vylil do dřezu. Představa chuti ovocného čaje mi málem způsobila kopřivku, a tento neblahý dojem nezahnal ani hlt kafe, kterým jsem si opařil jazyk.

Když jsem dopil a umyl hrnek, vydal jsem se na cestu do Podolí. Naštvanost se ve mně ještě pořád rozlévala. Abych přišel na trochu jiné myšlenky, zašel jsem ke Kalandům, kde jsem si dal svoji oblíbené dřívkové polévku. Moc mi to ale nepomohlo,

protože tam viditelně byli ti, kteří teprve končili svůj noční flám. U jedné skupinky nařvaných mladíků jsem měl co chvíli pocit, že opravdu nezbuďe nic jiného, než už po ránu ukázat, že jsem drsný týpek. Ale jelikož na mě si netroufli, nechal jsem je nakonec být. Právě když jsem platil, trefil jeden z nich poklímávajícího staříka u druhého stolu vlhkým sáčkem od čaje do čela.

Raději jsem vystoupal na chodník, na chvíli se zastavil omráčen slunečním svitem a rozhlížel se. Ranní splín mě už docela přešel, a protože bylo krásné dopoledne, rozhodl jsem se, že do tramvaje nastoupím až na Výtoni. Vydal jsem se směrem k staré celnici a začínal jsem být ve střehu. Myslel jsem na svou novou kancelář, vypadalo to s ní dobře. Myslel jsem ale hlavně na ten případ s Koflíkovou. Bude třeba jít na to nějak jinak. Můj dosavadní způsob nebyl až tak účinný a hlavně se příliš honím. A efekt tomu neodpovídá. Za těch pár fotek a pár tisícovek bych uživil leda kachnu v zoo, ale ne rodinu.

Možná by se nějak dalo zařídit, aby ten amant Koflíkové přišel o řidičský průkaz. Koho u dopravníků znám... Havlíčka... Ne, Havlíčka ne... Toho ne... Někomu jinému... No, jasné! Už to mám! Zavolám Řacháčkoví. Párkrát jsem mu pomohl rozuzlit nějaký těžký případ. To byly časy, na které dnes mohu jen vzpomínat. Ale ty propletence, které mnohdy míří až k těm nejvyšším v tomhle státě, ty jsou tu pořád. Jen na ně přijít, jen najít ten pravý případ, od kterého se to všechno odvine... A navíc mi ještě Řacháček něco dluží. Tenkrát, když to měl u ženy nějak rozlité, jsem mu od Eriky sehnal čtrnáct dní staré číslo Vlasty, kde byl recept na rebarborový koláč.

(pokračování příště)

Komu léztí do zelí? Frontmanům, zviditelňovačům a lezcům do průduchů.

Velké události tvoří vždycky pozadí pro malé, ale urputné akcičky. Jak se teď třeba „mejlovalo“! Ne, nemyslím tím užívání mailové pošty, myslím tím ty snaživce, pro které do roku 1989 byla skupina Plastic People fantomem ze stok, nepřítelem státu a „trůnu“, pseudokulturním hnojem. Dnes, s úmrtím hlavním hitmakera „undergroundu“, si jeho jménem každé hovno maže svoje retnice. Prostě – náš Mejla byl náš! Horolezci vylézají na jeho památku, zřizují zde vrcholový tábor a zapichují osobní standartu, aby je bylo víc vidět! Jo, a tahle skoba, ta je taky moje!

Prosím vás, lidi, jistěte mě, a já pak budu jistit vás!

I kauza Česká televize se na internetových stránkách (a nejen na nich) občas proměňovala v rubriku: Práci hledají a Burza VIPů. Místo, aby ti Machři nechali svůj podpis jako značku sounáležitosti, sdílení: i já jsem pro, i já jsem proti, sdělovali nám, co jsou a kdo jsou. Přátel, jako držitel modrého chrobáka a absolvent čtyř pohovorů na klinice, si myslím asi toto... Já, doktor pštrošů a autor první monografie o výrobě špon, zásadně nesouhlasím...

A ti páni poslanci. Jak ono jim to hovořilo, jak ta moudra kanula. Jak efektivně využili

vali přímý televizní přenos, aby si mohli vychutnat 10, 20, 30, 40 minut varholovské slávy (řekl bych spíše varholíkovské slávy, i když už to dlouho není „up date“; kdopak si dneska pamatuje na legendárního I. tajemníka SSM). Proč oni nezaloží poloprofesionální dramatické kroužky, které by jednou za rok v rámci festivalu Jiráskova sněmovna soutěžily, kdo si to lépe navědli. Kozinu by mohli za jednotlivé partaje ztvárnit páni poslanci (dle zastoupení v PS): Kučera st., Pleva, Severa, Kühnl. Nezařazená poslankyně Machatá by musela hrát Goldflamovu Biletářku a komunista Filip by hrál komunistu Filipa. A oponářem by byl... **JAKUB ŠOFAR**

Obnovené premiéry

„Ti, kdo hrubě porušují naše zákony a pokoušejí se konspirovat proti revoluci, nemají právo na žádnou beztrestnost, ať je jejich funkce jakákoli.“ (Granma, list kubánských komunistů, 16. ledna 2001)

Chlapi, hlavně mně tady z toho nedělejte bramboračku. Sice to vůbec nedává smysl, ale jako vražedný nástroj píšu: cukrová třítina. Ty Nováček, ty zejtra přijdeš na rekonstrukci s plnovousem a já přes noc zmáčknu tu litrovku kubánského rumu, jestli v ní nejsou nějaký ty skrytý indície. Heslo při styku: Maňána!

Vrah skrývá tvář, 1966, rež. P. Schulhoff (R. Hrušínský)

Spiritistický koutek aneb Jak by kdyby...

Já řeknu takový příklad: Nepodceňujme naše traktoristy, naše elektrikáře, naše uklízečky. Byl jsem jako člen tiskové komise KV SSM na několika besedách a tam jsme si to všechno vyřkali. Tam nám soudruzi pracující říkali: vy jste mladí, vy ještě nejste schopni rozeznávat intriky našich nepřátel. Začíná to řečima, že není toaletní papír, a končí to voláním po svobodě. Copak my tu nemáme svobody dost? My jí máme až příliš, pro mnoho těch našich spoluobčanů, kteří jenom pořouchle sledují, kde se nám co nedaří, pro ty máme svobody až dost. Ale jak říkal s. Gustáv Husák z tribuny našeho sjezdu strany: Vlci vyjí, ale karavana jde dál. Já jako člen tiskové komise KV SSM můžu s čistým svědomím říct, že naši traktoristé, elektrikáři, uklízečky dobře rozumí snahám vši té kunderovštiny, hrabalovštiny, kohoutovštiny se vysmívat. Vysmívat se a pomalu jako jed otravovat. A je jenom s podivem, že naše, socialistické nakladatelství vydá takovou knihu, jaká je předmětem mé seminární práce. Ke všem těm kunderovštínám, hrabalovštínám a kohoutovštínám se teď v plné parádě připojila i kahudovština a musím říci, a řekli jsme si to všichni v tiskové komisi KV SSM, opravdu všichni soudruzi, jak jsme tam byli, že je nám z toho špatně, když vidíme, k čemu všemu se socialistický papír používá. Nám chodí na tiskovou komisi KV SSM dopisova-

telé z okresů, kteří mají sami v sobě, jak se říká, to básnické péro, a oni by chtěli ty svoje verše, ty vroucná vyznání té naší nové společnosti, poslat dál, aby svým způsobem se spolupodíleli na správném obrazu dneška. Protože, a to si myslím já, bez správného obrazu dneška nemůžeme nakmalovat správný obraz věřejška. A ti z okresů, ti, co básní a píšou po večerech, bez všech těch spisovatelských vymožeností, když se jim klíží oči, tak nám nosí odpovědi z našich, socialistických nakladatelství, a ty odpovědi jsou takové nijaké, nesoudružské, váhavé. Jako by někdo nechtěl, aby se i z našich okresů ozval hlas. Možná to všechno vidím, jak se říká, avanturisticky, ale my jsme si u nás v tiskové komisi KV SSM řekli, že s tím něco musíme udělat. A když nám jedna soudružka donesla Kahudovu knihu a se slzami v očích nám přečetla úvadu: „Co tedy ženským se všechno nelíbí... U nich nikdy nevíš... Jsou to utajené sprostáčky... Ta mi dala! ...Jsem se lek, až se mi z toho udělal opar...« »Pravidelnej sexuální život, ...to je lék.«, tak jsme se rozhodli, že to už nesmlčíme. Já jsem četl různé věci, i tu Kámasútru, tak nejsem úzkoprsý, ale tvrdím, že takový a podobným kahudovštínám musíme říci: NE!

Ze seminární práce Z. V.: Musíme říci NE! (kritika knihy V. Kahudy Technologie dubnového večera, 2000) napsané pro seminář: Úvod do literární kritiky (prof. J. Hájek), zimní semestr 1082–1983, katedra estetiky, FF UK Praha

TVAR 3
2001

Ročník XII. Vydává Klub přátel Tvaru. Vychází s podporou Ministerstva kultury České republiky. Šéfredaktor Ondřej Horák. Redaktoři: Jan Beneš, Jana Cervenková, Michal Jareš, Jakub Šofar. Tajemnice Blanka Davidová. Korektorka Hana Růžičková. Externí redaktorka Božena Správcová. Předseda Klubu přátel Tvaru Pavel Janoušek. Správní výbor Klubu přátel Tvaru: Michal Bauer, Daniela Hodrová, Ondřej Horák, Jaroslava Janáčková, Lubor Kasal, Mirek Kovářik, Zdeněk Mathauser, Alena Sobotková, Jiří Trávníček, Aleš Zach. Revizní komise Klubu přátel Tvaru: Vladimír Novotný, Božena Správcová, Miroslav Zelinský. Adresa redakce: 110 00 Praha 1, Na Florenci 3, telefon 228 28 399, 228 28 398 (záznamník), fax 228 28 397. E-mail: tvar@ucl.cas.cz, URL: www.dobraadresa.cz/tvar. Redakci nevyžádané rukopisy, kresby a fotografie se nevracejí. Grafická úprava Jakub Tavari. Tiskne Česká typografie, a. s., Praha. Rozšiřuje A. L. L. production spol. s r. o., PNS, Transpress, spol. s r. o., Mediaprint-Kapa a redakce. Předplatné ČR: A. L. L. production spol. s r. o., Poděbradská 24, 190 00 Praha 9, tel.: (02) 66 31 06 58, fax: (02) 684 77 31, e-mail: allpro@mbox.vol.cz; http://www.allpro.cz; redakce Tvaru, tel.: (02) 228 28 399 a PNS. Předplatné SR: L. K. Permanent s. r. o., P. P. 4, 834 14 Bratislava, tel./fax: (07) 52 53 709, (07) 52 53 710, (07) 52 53 711, (07) 52 53 712. Objednávky do zahraničí: A. L. L. production spol. s r. o., PNS, Hvozďanská 3–5, Praha 4 a redakce. Předplatné může být hrazeno ve valutách. Distribuce pro nevidomé: Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR – SONS – Na Harfě 9, P. O. Box 2, 190 05 Praha 9, tel.: (02) 66 03 87 14, URL: http://www.brailnet.cz. Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou, s. p. odštěpný závod Přeprava čj. 3728/96 ze dne 4. 11. 1996., OZSeC Ústí nad Labem, dne 21. 1. 1998, j. zn. P-326/98.

• ISSN 0862-657 X

• F5151 46771

• 20.– Kč

• 8. února 2001